



# จินดามณี

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.



สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ  
 สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี  
 จัดพิมพ์เผยแพร่ พฤศจิกายน ๒๕๔๓



# จินตตามณี



สำนักงานเลขาธิการองค์การมหาชน  
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี  
จัดพิมพ์เผยแพร่ พฤษภาคม ๒๕๕๓



## เรื่อง จินตามณี

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสำคัญ

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๑ จำนวน ๖,๐๐๐ เล่ม

### ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

๘๙๕.๙๑๐๐๘

ศิลปากร, กรม

จินตามณี กรุงเทพฯ, ๒๕๕๓

๑๙๘ หน้า, ภาพประกอบ

๑. วรรณคดีไทย - ประวัติศาสตร์

๒. ชื่อเรื่อง

ISBN 974-419-395-6

บรรณาธิการ

นายบุญเตือน ศรีวรพจน์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางจรินทร์ ยิ่งระลึก

ออกแบบปก

นายประยุทธ์ ปัญญาศิริ

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์

๔๖๙ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๒๕๐๓๕๕๒, ๒๕๑๐๕๕๑, ๒๕๑๓๑๘๐, ๒๕๒๒๑๑๔ โทรสาร ๒๕๑๓๑๘๑

นายจิโรจน์ ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๕๓

## คำนำ

ด้วยคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ  
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ได้พิจารณาว่า ปัจจุบันวรรณคดี  
ดีเด่นมีคุณค่าต่อการศึกษา ซึ่งเป็นผลงานที่บรรพชนได้สรรค์สร้างขึ้นไว้  
เพื่อจรรโลงอักษรสมัยและผดุงปัญญาที่ได้มีการสืบเนื่องกันมาเป็นเวลา  
ยาวนาน ดูออกจะมีน้อยลงมากและหาอ่านได้ยาก โดยเฉพาะวรรณกรรม  
คำสอนอ่านของโบราณ อีกทั้งวีนิพนธ์ที่จัดว่าเป็นแบบอย่างการประพันธ์  
อันควรที่จะได้นำออกเผยแพร่ เพื่อการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งมรดกของ  
ชาติสืบไป และได้พิจารณาว่า ควรจัดพิมพ์จินตามณี ซึ่งเป็นแบบเรียน  
ที่แต่งขึ้นในสมัยอยุธยา รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยพระ  
โหราธิบดีแต่งถวายให้พระราชกุมารทรงศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่เริ่มหัดอ่าน  
จนสูงขึ้นถึงขั้นการใช้อักษรชั้นสูง ต่อมาคงได้นำออกคัดลอกใช้ดูจัดแบบ  
เรียนอักษรสมัย ในการต่อมาจึงปรากฏว่าหนังสือจินตามณีมีหลายฉบับ  
ลักษณะส่วนใหญ่ใจความคล้ายกัน ที่ปรากฏในเล่มนี้ เป็นฉบับหนึ่งที่  
กรมศิลปากรได้ชำระและจัดพิมพ์ขึ้นไว้ ส่วนเรื่องอิตรราชคำฉันท์เป็นงาน  
กวีนิพนธ์ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์) แต่งในรัชสมัย  
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเห็นว่าแต่งดีถึงขั้นกวี  
ด้วยศิลปะการประพันธ์และเรียบเรียงถ้อยคำอย่างประณีตและไพเราะ จึง  
ได้พระราชทานคำนำ ดังที่ได้นำมาลงไว้แล้ว

หนังสือทั้ง ๒ เรื่องนี้ เป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่งต่อการศึกษาววัฒน-  
ธรรมทางภาษา คณะอนุกรรมการฯ เห็นสมควรจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ เพื่อ



เผยแพร่วรรณกรรมเก่าและหายาก หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษา  
และเป็นประโยชน์สืบสมบัติของแผ่นดินไว้ต่อไป

**คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ  
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ**

กรกฎาคม ๒๕๔๓

## คำนำ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้แจ้งมายังกรมศิลปากรว่า มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือจินตามณี เล่ม ๑-๒ และ จินตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ เพื่อเผยแพร่กรมศิลปากรยินดีต่อนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามประสงค์

หนังสือ จินตามณี เล่ม ๑ นั้นเชื่อกันว่าใช้เป็นแบบเรียนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาสืบมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื้อหาของหนังสือนี้ นอกจากจะเป็นการสอนพื้นฐานอักษรวิธีเบื้องต้นแล้ว ยังเห็นในเรื่องของการประพันธ์ร้อยกรองแบบต่างๆ ซึ่งผู้ที่เป็นกวีในอดีตมักต้องศึกษาจากหนังสือเล่มนี้ ดังที่หลวงจักรปาณี กวีมีชื่อผู้หนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กล่าวไว้ในหนังสือนิราศพระปฐมตอนหนึ่งว่า

ที่ใจรักอักษรภาพยกลอนการ

มาเขียนอ่านศึกษาจินตามณี

ตัวอย่างคำประพันธ์หลายชนิดที่ปรากฏในหนังสือจินตามณีเล่ม ๑ นำมาจากวรรณคดีเก่าซึ่งมีมาก่อนหน้าหนังสือจินตามณี เช่น มหาชาติ คำหลวง ลิลิตพระลอ ราชานิลปคำฉันท์ เป็นต้น หนังสือนี้นอกจากจะประกอบด้วยคุณค่าทางวิชาการอักษรศาสตร์และวรรณคดีแล้ว ยังถือเป็นต้นแบบของหนังสือเรียนไทยที่แต่งขึ้นในชั้นหลัง และเป็นเอกสารสำคัญที่แสดงถึงวิวัฒนาการของระบบการศึกษาไทยอีกด้วย

หนังสือ จินตามณี เล่ม ๒ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษา-ธิราชสนิท ทรงนิพนธ์ขึ้นตามพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้เป็นแบบเรียนสำหรับกุลบุตรในสมัยนั้น

ส่วนหนังสือ จินตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ นั้น ต้นฉบับสมุดไทย เก็บรักษาอยู่ที่ Royal Asiatic Society กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ได้ขอยืมสำเนาไมโครฟิล์มนำมาเผยแพร่ในประเทศไทย

อนึ่ง นายธนิต อยู่โพธิ์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ได้ตรวจสอบชำระหนังสือจินตามณีฉบับต่างๆ พร้อมทั้งจัดทำ บันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี ตามที่ได้ค้นคว้าสอบสวน ซึ่งพิมพ์รวมอยู่ในหนังสือนี้ด้วย

กรมศิลปากรหวังว่าหนังสือ “จินตามณี” ซึ่งสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ จักอำนวยประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาค้นคว้าโดยทั่วกัน

นาวาอากาศเอก 

(อาวุธ เงินชุกลิ่น)  
อธิบดีกรมศิลปากร

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร  
พฤษภาคม ๒๕๔๓



## สารบัญ

	หน้า
จินตามณี	
คำอธิบาย	๑
๑. จินตามณี	๕
พระโหราธิบดี แต่งครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	
๒. จินตามณี	๗๕
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท พระนิพนธ์	
๓. จินตามณี	๑๑๑
แต่งครั้งแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ	
๔. บันทึกเรื่องหนังสือ จินตามณี	๑๔๕

จินตตามณี

อักษรลักษณะแห่งอักษรกลางเขมรที่ปรากฏดังนี้แล ๖. ก ข ฃ ค ฅ ฆ

- อักษรตัวกันนั้น คำทง ฃ สองฝั่งมีเอกลง หนึ่งก่อน ฃ
- ตามลงไม่โทลงษ เว้นเลข จอภ ฃ ลักษณะไม่เทอซ้อน อยู่อีกแสดง
- เสาร์เจ็ทคือปไม่ ฃวิทมาข ฃ ทำอักษรกลางปลาย ที่แท้ ฃ

อักษรกลางเขมร เป็นซ้ำ คำภ นักปราชญ์ผู้แต่ง ดังนี้อักษรไทย :

- อักษรลงกำกับ คำทง สองฝั่งมีเอกลง ๖ คู่ก่อน
- ตามมิใช่โททง เว้นเลข จอภ แยกอักษรอันซ้อน อยู่อีกเพี้ยน

กิ่งนี้ ๓ ๓ ๓ เป็น ๖ คำ ๖ อรรภาเสธธรรภาเส

ต้นฉบับสมุดไทย จีนตามฉี



## คำอธิบาย

หนังสือจินตามณี เป็นหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งในวรรณคดีของไทย มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา หนังสือนี้จะว่าโดยชื่อที่ปรากฏในต้นฉบับเก่า และที่ปรากฏในฉบับพิมพ์ชั้นหลัง เขียนชื่อแตกต่างกันไปเป็นจินตามณี บ้าง จินตามูณีบ้าง แต่ที่น่าจะถูกต้องเห็นจะเป็นจินตามณี ซึ่งเป็นชื่อแก้วารพัตน์ก้อย่างหนึ่ง ดังปรากฏในโคลงบทท้ายหนังสือฉบับพระโหราธิบดี แต่งดังนี้

“ลิลิตวิจิตรด้วย	ศุภอรรถ
ดั่งมณีจินตารัตน	เลิศแล้ว
อันมีศิริสวัสดิ	โสภาคย์
ใครรู้คือได้แก้ว	ค่าแท้ควรเมือง”

ต้นฉบับหนังสือจินตามณี แม้ที่สะกดชื่อเป็นจินตามูณีหรือจินตามณี ก็ดี มีต้นฉบับสมุดไทยอยู่มาก ข้อความในต้นฉบับมีผิดแผกกันไปมาก บ้างน้อยบ้าง นายชนิด อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งประจำแผนกในกองวรรณคดี<sup>(๑)</sup> ได้ตรวจสอบชำระต้นฉบับโดยละเอียดแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้จัดทำเชิงอรรถ และเรียบเรียงคำอธิบาย “บันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี” ขึ้นไว้คราวหนึ่ง ต่อมา นายขจร สุขพานิช ได้นำสำเนาต้นฉบับหนังสือจินตามณี “ฉบับพระเจ้าบรมโกศ” ซึ่งได้ขอคัดมาจากต้นฉบับสมุดข่อยอันมีเก็บรักษาไว้ที่ Royal Asiatic Society ณ กรุงลอนดอน มามอบให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์ โดยรักษาอักขรวิธีตามต้นฉบับที่ได้มา หนังสือจินตามณีในการรวมพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๔ จึงประกอบด้วย

(๑) ปัจจุบันคือ กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

๑. จินตามณี เล่ม ๑ ได้แก่อฉบับที่ว่าพระโหราธิบดีแต่ง สมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช นายชนิด อยู่โพธิ์ ตรวจสอบชำระ

๒. จินตามณี เล่ม ๒ ได้แก่อฉบับที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง วงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ในปี พ.ศ. ๒๓๙๒ ในรัชกาลที่ ๓

๓. บันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี ของ นายชนิด อยู่โพธิ์

๔. จินตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ ซึ่งนายขจร สุขพานิช นำมา จากกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ต้นฉบับหนังสือจินตามณี จะกล่าวโดยเนื้อความ มีมากมายหลาย อย่าง นายชนิด อยู่โพธิ์ ได้แบ่งความแตกต่างของเนื้อเรื่อง จำแนกไว้เป็น ๔ ประเภท อาจกล่าวโดยสรุปดังนี้

๑. **จินตามณี ฉบับความแปลก** คือมีข้อความแปลกจากฉบับอื่น มี ๒ ฉบับ คือ ฉบับสมุดไทยดำเส้นรง (หมายเลข ๑) ที่สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพประทานให้หอสมุดฯ กับฉบับ (หมายเลข ๑ ก) ที่เป็นสมมติเพิ่มเติมของหอสมุดฯ

๒. **จินตามณี ฉบับความพ้อง** มีหลายเล่มสมุดไทย เป็นของที่ หอสมุดฯ ซื้อไว้บ้าง มีผู้บริจาคให้บ้าง มีข้อความส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับ ฉบับที่ว่าพระโหราธิบดีแต่ง ส่วนข้อที่แตกต่างกันก็มีมากบ้างน้อยบ้าง จำแนกไว้เป็น ๔ จำพวก คือ

ก. **ฉบับลายมือเขียนเก่าที่สุด** เป็นสมุดไทยดำเส้นรง มีหลายฉบับ หน้าต้นสมุดมีบานแพนกว่า “วัน...คำ...จุลศักราช ๑๑๔๔ ปีขาล จัตวาศก ข้าพระพุทธเจ้า ขุนมหาสิทธิชำระ ข้าพระพุทธเจ้า หมื่น ทิพ ไม้ตรีชูป เทพ ข้าพระพุทธเจ้าทาน ๓ ครั้งฯ” ปัดลอกต้นฉบับที่ปรากฏในบานแพน ก ตรงกับปี พ.ศ. ๒๓๒๕ อันเป็นปีเสวยราชย์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธ- ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ข. ฉบับนายมหาใจกัณฑ์ มี ๒ เล่ม เป็นสมุดไทยดำ เล่มหนึ่ง (หมายเลขที่ ๑/ฆ.๘) หน้าต้นซุบเส้นทอง ต่อๆ ไปเขียนเส้นรง มีซุบเส้นทองบ้างเป็นบางแห่ง เป็นฉบับที่ใช้ในการชำระต้นฉบับพิมพ์ที่ว่าพระโหราธิบดีแต่งนี้ เล่มสอง (หมายเลข ที่ ๑/ฆ) เป็นสมุดไทยดำ เส้นรงตลอดเล่ม ลำดับเรื่องตอนต้นตรงกับฉบับเล่มหนึ่ง แต่ตอนท้ายแตกต่างกันเล็กน้อย มีโคลงลงท้ายบอกชื่อผู้คัดลอกไว้ดังนี้

“จินตามุนีนี้	นายมหา
ใจกักราชสมยา	เศกให้
ฉลองลักษณะเทียบทานมา	สามฉบับ แล้วพ่อ
เลือกแต่ล้วนควรไว้	สืบสร้างศิษย์สอน”

ค. ฉบับพระยาธิเบศ ฉบับนี้มีส่วนที่แตกต่างกันคือ ขึ้นต้นด้วยร่ายสุภาพและโคลงสุภาพ ตอนท้ายจบด้วยโคลงบอกชื่อผู้คัดลอกดังนี้

“จินตามุนีนี้	นามพญา
ธิเบศราชสมญา	เศกให้
ฉลองลักษณะเทียบทานมา	สามฉบับ แล้วพ่อ
เลือกแต่ล้วนควรไว้	สืบสร้างศิษย์สอน”

ง. ฉบับความสมเด็จพระปรมาณูชิตชิโนรส มี ๒ เล่มสมุดไทย เป็นสมุดไทยดำเส้นรง ฉบับนี้ต่างจากฉบับความพ้องอื่นๆ ที่สำคัญคือ มีโคลงและตัวอย่างคำที่ผันด้วยไม้ตรีและไม้จัตวา เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่าต่อเติมขึ้นในชั้นหลัง ท้ายสมุดเล่ม ๒ ได้เขียนบอกไว้ว่า

“จินตามุนีนี้ ฉบับสมเด็จพระปรมาณูชิต ประดิษฐ์ดัดแปลงแต่งต่อใหม่ ท่านเอานามศัพท์วางไว้ณะเบื้องต้น แม้ว่าบุคคลผู้ใดชอบใจอย่างฉบับเดิม ก็พึงลิขิตเขียนนามศัพท์นี้ก่อน แล้วจึงย้อนไปเขียนนมัสการต่อฝ่ายหลัง ดังเราบอกไว้นี้เกิด”



๓. จินตามณีฉบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ต้นฉบับ มีฉบับปริวรรตเฉพาะที่เป็นฉบับพิมพ์รวมของหมอสมิธ บางคอแหลม โดยปรากฏอยู่ในตอนท้ายของฉบับพิมพ์ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์เลียนแบบจินตามณีของเก่า เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรารถนาถึงพระเจ้าลูกยาเธอชั้นเล็กซึ่งทรงพระเจริญขึ้นโดยมากมีพระประสงค์จะให้ทรงศึกษาวิทยาการ บางทีจะได้ทรงแสดงพระราชประสงค์นั้นแก่กรมหลวงวงษาธิราชสนิท จึงได้ทรงพระนิพนธ์จินตามณีเล่ม ๒ ขึ้น รวมเวลาตั้งแต่ทรงพระราชปรารภราวเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๒ ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๒ ราว ๖ เดือนเศษ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงอ้างไว้ในโคลงพระนิพนธ์ว่า เป็นศิษย์สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ได้แต่งจินตามณีฉบับนี้ขึ้นเป็นการแต่งซ้ำของเก่าที่เคยมีอยู่ก่อนแล้ว โดยลำดับเล่มของพระองค์เป็นเล่ม ๒ ดังกล่าวไว้ดังนี้

“จึงริจรเวชร้อน	สารศรี นี้ฤฯ
เสนอชื่อจินตามณี	ตั้งแก้ว
จักรพรรดิทุกสิ่งมี	ประสงค์เสร็จ นึกนา
เติมเล่มสองตรงแล้ว	ถี่ถ้วนขบวรกล”

๔. จินตามณี ฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเล เป็นฉบับสำราญใหญ่ คือ รวมตำราแบบเรียนภาษาไทยหลายเล่มมาพิมพ์ไว้ด้วยกัน เช่น ประถม ก.กา แจกลูก จินตามณี ประถมมาลา และปทานุกรม นอกจากนี้ยังได้แทรกเรื่องคำอธิบายต่างๆ แม้กระทั่งราชาศัพท์ และเครื่องหมายวรรคตอนในภาษาอังกฤษ จินตามณีฉบับของหมอบรัดเลนี้ต่อมาโรงพิมพ์พานิชกุลผลได้นำมาพิมพ์จำหน่ายอีก

ด้วยเหตุที่จินตามณีเป็นหนังสือแบบเรียนใช้กันแพร่หลายมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีกรพิมพ์ ผู้ที่ต้องการฉบับตำราเรียนจึงจำเป็นต้องขวนขวายหาต้นฉบับมาคัดลอกไว้เพื่อใช้ประโยชน์ของตน เมื่อคัดลอกต่อกันสืบมาหลายยุคหลายต่อเข้าก็ย่อมวิปลาสคลาดเคลื่อนไป ผู้เป็นเจ้าของสมุดเมื่อได้เรียนรู้อันใดเห็นเป็นความรู้ใหม่ก็จดเพิ่มเติมลงในสมุดนั้น หรือที่เห็นมีหน้าว่างในสมุดก็คัดเขียนเรื่องอื่นเพิ่มเติมลง โดยที่สุดเมื่อสมุดขาดก็เอาต้นต่อกลาง กลางต่อท้าย ปลายต่อต้น ตามเรื่อง ของสมุดไทย เป็นเหตุให้ฉบับที่ตกทอดมาปะปนสับสนและมีที่แตกต่างกัน มากกว่าหนังสือวรรณคดีเรื่องอื่นๆ

อนึ่ง หนังสือจินตามณีซึ่งมีมาแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นั้นมีข้อควรสังเกตว่าจะมิใช่หนังสือที่ใช้สำหรับหัดอ่านเขียนเบื้องต้น และหากพิจารณาเนื้อหาของหนังสือแล้วจะเห็นว่าจินตามณีเป็นตำราที่ผู้แต่งได้รวบรวมถ้อยคำที่อาจเขียนผิดง่าย จำพวกคำยาก คำที่มีเสียงพ้อง และคำศัพท์ซึ่งมิใช่คำที่ใช้พูดกันตามธรรมดาสามัญ แต่เป็นคำที่ใช้ใน ภาษาเขียน หรือถ้อยคำที่ต้องการคำอธิบาย คำแปลเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รวมตัวอย่างและบอกวิธีแต่งคำประพันธ์ต่างๆ ไว้ด้วย จึง สันนิษฐานว่าจินตามณีจะเป็นหนังสือเรียนสำหรับผู้ที่จะถวายตัวเข้ารับ ราชการ หรือเป็นตำราสำหรับผู้ที่จะฝึกหัดเป็นกวีในสมัยนั้น





จินตามณี

พระโหราธิบดี แต่ง

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช



# จินตามณี

## พระโหราธิบดี แต่ง

### ครึ่งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ร่าย

๐ ศรีสิทธิวิวิธบรรพ กรประนต ทศนัษประนม บรมไตรโลกย  
โมลี ศรีบรมไตรรัตน์ ชคตโลกาจารย์ นบนมัสการ พระสุรัสวดี  
คำภีร์ญาณพันลี้ก อธิกโชติปัญญา ข้อยข้าขอเขียนอาทิ อักษรปราชู  
แต่งไว้ ให้ชอบตามศัพท์ไว้เพนฉบับสืบสาย ด้าวใดคลายขอโทษ โปรด-  
แปลงเอาอย่าเตียน ข้อยข้าเขียนตามฉบับ อาทิสัพท์อักษร ดังนี้

### อักษรศัพท์

๐ พระบาท บาทพระสงฆ บาศเชือกคล้อง เงินบาท บาท  
อาวุธ อุบาทวะ วิบัติดี นิยายนิบาท สินระบาท พระโพธิสัต  
มหากษัตราธิราช กษัตริยชาติ ชาติสรรพสัตว สัตตนิกร  
สัตยสัจจาจรจจา ศรัทธาทำบุญ จตุบรรลัยขย แลพรัศไคลคลา  
ศัพท์ ว่าเสียง สำเนียงศัพท์ทวาจา พรรค ว่าหมู่ พรรณต่าง ๆ เผ่าพันธุ์  
พงษวงษา พรรณ ว่าจำเรอญ พรรษ ว่าฝน พรรษ ว่าปี  
ว่าอายุศม พรรคผักกาด หัวพันเกี่ยวพัน กรรม ว่าการทำ กัลปประไลย  
กรรม ว่าหุ กรรมฐ ว่าคอ กัลยา ว่านาง กระสัตว กันศัตรู  
สรรพ สรัพ สัพ ทังปวง สัพพัน แลคนใจฉกรรจ์ กันโจร กรรโจร  
กันจ้งไร กันไรम्म ใจเก็ยจ ใจกาจ เก็ยจคร้าน เก็ยรติ เก็ยติยศ  
ศักติ อาเก็ยรณ เต็ยรดาษทัวไป อุกอาจ อาศน อาศนา  
เพนคนอาทมาตกล้ำหาร อาตมาภาพแห่งกาย ศุกทุข กุสิยุคค ทำ

ชอบเปนนุกติ เปนนุกติธรรม พระบาทยุคล มานุษ มนุษยทั้งหลาย  
อนุษ ว่าน่อง เซษฐ ว่าพี บุตร ว่าลูก สบุตร บุษยาภิเศก  
ดอกกรมุก โกมุก อุบล โดยยุบลอันกล่าว ทุกตำบล บนสูง  
ให้บนถ้อยคำ ยล ว่าเหน บังพระเนตร แลเหนไกล เดือน เดิม  
เชอญ เชิญ ตำเนร ตำเนอร ทหาร ทหาน อาหาร ปรรหาร  
บริหาร บะรหาร ปัณหาร บรรหาญ เกษม เขษม เภรี ไภรี  
ว่ากลอง เพรี เวีрі ไพรี ว่าศัตรู อริ रिपु ว่าศัตรู โลกโลก  
ให้พิลาป นิมิตรฝั้น ทศมิตร เปนมิตรไม้ตรี นิตย นิจจ นิตติ  
ว่าถ้อยคำโบราณ อนิจ ว่ามีเที่ยง กุป ว่าความลับ โปะปะ  
ว่ากำเรอบ ราชรถ หอมรส โอซารสอาหาร มโนรถจำนง พระรท  
รจนา รัชทุลี ว่าล่อง รดน้ำ บูรพ ว่าตระวันออก เพงบูรณ  
ว่าเต็ม สมบูร บริบูรณ ใพูบล บูรี ว่าเมือง บูลย ว่างาม  
อังกูร ว่าหน่อ กระกุกล ประยูร ว่าเผ่าพันธุ์ ว่าญาติกา วงษ-  
พงษ์โคตร หง้วนไหวง หงวาดไหวง พระอาทิตย์ จันทร อังคาร  
พุธ พฤหัสบดี ศุกร เสาร พระเกตุ พระกาล มฤตยู รั้งแต่ง  
รั้งสรรค เมืองสวรรค ไอศวรรสวัคธาข สมบัติแห่งพระมหากษัตริ  
จันทรน กฤษณา พระกฤษณราช ชำระกฤตย หอกดาบกฤษ กฤษ  
พระอรชุน พระพรุณ วรุณคาทณ พลาหก พระพายุ พระแพศ-  
ยันตรบพิตร รัตเมมโอช พระโอฐ พระโอษฐ พระโอสถยา จักขุ โสธ  
ฉานะ ชิวหา กายะ ชื่อเบญจอินทริย รูป ศับท คันธรส โผฏฐัพพะ  
รตเบญจกามคุณ พระศาสนา พระศาสดาจารย์ จรรย อารย  
อารย กาศยปะ มหรรณพ ภพสงสาร พุทธองค พระอัมภาริยสงฆ  
สงฆปริณายก อาตมา ประโยชน ฤษ เรอภษ โทษ ฤษี  
รากษษ ยักษ บุคคลทั้งหลาย มหาบุรุษ พุทธพงษ์ บริสุทธิศีล  
เรียนศิลปศาสตร ฌนทร์พย ภากระทำวล จักรวาท บุญสมภาร



หิมพานต นฤพาน นีรพาน นิพพาน สุพรรณภวชน ภารทอง  
โกชนสลี โจทจำเลอย พาทยพินท แตรสังข ศับทสำเนียง  
อโยทชยา อยุทชยา ร้องไห้ ให้ทรัพย์เงินทอง ไล่เทียร อหนึ่งไล่  
ไฟไหม้เมือง ไหมใหญ่ มีไซ มิไซของไปไกล อยู่ใกล้เมืองใดๆ ก็ดี ได้  
ตรัสแล้วสรรพเพชดาญาณ สรรพชดาญาณ กำแพงเพชรระ เพชย  
แพทยหมอ กเพ็จ กโถงเพชรบุรี สมเด็จพระมหากษัตริย์เสด็จไป  
ดลละถึง พระราชมณเฑียร สถิตยเสถียร ในสุรางคปราสาท พระบาท  
สมเด็จพระบรมพิตรบรมนารถ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน ด้วย  
ช้างพระที่นั่ง เสด็จด้วยม้าพระที่นั่ง เสด็จด้วยเรือที่นั่ง ชลมารรด  
ว่าทางน้ำ สกลมารรด ว่าทางบก มาศ ว่าทอง มารรด ว่าหนทาง  
มาตราหนึ่ง มาทลสิ่งคดีกิจใดๆ วงษ พงษ ว่าญาติ ยาจน ว่าขอ  
ยาดรา ว่าไป ทรัพย์ทายาทย ว่าพวยในมฤตูปายาส เขาไกรลาศ  
บรรพต มาลาช มาลา มาลัย ว่าพวงดอกไม้ เสวตรฉัตร รุช  
ธวัช ว่ารง จรเข้ในน้ำ จเข้ดนตรี ตเข้ลากไม้ ฆ่าชีพิตริให้ตาย  
ฆ่ามิให้ตาย รบศึก ฆ่าศึก ฆ่าพณหัวเจ้า บวดแลฟิงศึก ทำให้ศึกเสีย  
คม พระอินทร พระพรหม ยมะบาล พญาบาลรักษา ดอกบัวบาล  
บาญชัย กปาน ทำการมงคล การิย ว่ากทำยังไม่แล้ว เทศการ  
นรกานต์ ว่าที่สุด นรก เฉลียวฉลาด เกวี กรวี เมธา สุขเมธา  
สุขเมธ หิรา หิโร หิเรศ พิรุร แก้วไพฑูรย วิฑูเรษ มุณี ภูริปริษา  
บัณฑิตย นักปราชู มาร อสุร หนุมาณ สามัญ รณากมุข  
ว่าน่าศึก ดารีพล ชนมา ว่าอายุ อายุศม มหันตราชา  
ว่าพญาเมืองใหญ่ จุลราชา สามนตะราชา พระญาเมืองน้อย ไสล  
ว่าภูเขา อทยาไศรอย ไสยาสน เสนาศน อาศน แจจรร เสียงคน  
อนรรค์ อนรรค์ อนนต อนันต พุทธสาษน ไศรอยสาตร สาตราวุท  
เครื่องยุทธ วงกต กรกฏ ใจจกรรจ รู้มลัก ปักหลัก ราชเทพี

ราชเทวี ธรรมกรรม ของคัล แสบคัน กุศล ศาลา เปนภักพ  
อาภักพ พับผ้า สัพสรรพ คุณ บุญ บุญ มาตุจฉา น้องแม่  
บิดุจฉา น้องพ่อ บิดุฉลา ว่าลุง เชษฐา ว่าพี่ กนิษฐา อนุช  
ว่าน้อง นัดดา ว่าหลาน เอารศ บุตร บุตรี ว่าลูก สุขสวัสดิ  
พระบันฑูตรัส หัวไพบูรย แแบกทูล ทูรพล ใจปรทุษฐ ถัทธ  
มานะ พระครู พระครุทธพาหะ พาหล โกรธา โกรธ โภฏ  
โกส โภษฐ โปรดสัตว เปนประโยชน์ ประชาชน อนา-  
ราชฎรทั้งหลาย ธิบรรทบาท คชนทร คชินทร นาคินทร  
นาเคษ นาเคนทร กรินคช คชา สาร หัตถี หัษตี ช้าง อัสว  
ไทย อาชาไนย สินธพ ภาชี ว่าม้า พิศม้งุ พิศณโลก พิศวกรรม  
พิศเพียล ทูลพิทกัจถ้อยความ อาศรพิศม์ ถวายอาเศียรพาท น้ำพระ  
พิท ว่าให้กลัว ภัศม ว่าให้แหลกเปนจรรณ บรรยงกรัตนสิงหาศ  
พินาศ เวทงคสาตร ไตรเวท พรหมภักตร์ ภักดีปฏิบัติ บริบาล  
จักรพรรดิราช พระมหาธาตุ ฑาษ ทาศีทาสา พระทันตธาตุ อาวาศ  
ภาร์ทวาช วิป ตบัสวิ ตาบศ ศิวาจารย์ พะไทยโกรม ว่าแผ่นดิน  
ริปู ธิปู อธิ บรรปักษ ว่าศัตรู ลับกำบัง ยนตร์ มนตร์ ดล  
ถมบ ปรกบ กฤติยา อาคม สุพรรณมัตร์ ว่าใบทอง มิตรโทรท  
ทรหุ กบถ ขบถ กษेत्रาธิบดี ทิพสาลี โภชนสาลี สุธาโภชน  
สกนธา ว่าขันธ สกล ว่าทั้งปวง สันญาวิปลาส ว่าคิดผิด ประภาษ  
ว่าไป อาพาธ ว่าไข้ พิพาท วิวาท ว่าผิดกัน อถัลป ว่าใจร้าย  
จันทาลทฤษฐิ ทำบาป อุสาหะ โทรหโมห ครุ กรรมหนัก ละหุ  
เบา หุจริต บาป สุจริต บุญ เกียจกิล เล่หลก สนเท่ห  
จาบัลย ศัลย อันตกว่าทุกขโสภ สบประสงษ บำเหน็จบำนาญ  
ทนาล นานมา กุณาลชาฎก โภยโยย โสฬศ พรหมโลกย  
บทโมกษ มรรคผล เสพยสมาคม สงครอะห ฉะพะอะ จำพะอะ

อาสิงสาถ ปราถนาคิดถึง เจตนาสากัน อาโลย ว่าคิด อารมภ์  
เสวยบรมย์ อรมณ ว่าเปนนิตย จิตร เจตร มะโน มะนะ หทยัง  
หฤทย ว่าหัวใจ โชติ ชัชวาลย บัญหาญ ว่าแหะว่าบอก พจนารรถ  
ทำนูล บันทูล ว่ากล่าวถ้อยคำ สูงศักดิ์ ไตรวัต ไตรโลกย สมภพ  
โอภาษ รัศมี รงศรี สมรรถ สมรรค สมัคร สมาน ธรนี  
วะสุธา พสุนธรา มหิ ภูวดล ภูตะลา ว่าพื้นแผ่นดิน ราชธานี  
ทาดรี นครศรีธรรมราช กาญจนบุรี ธนบุรี นนทบุรี สิงขบุรี  
เพชบุรี ราชบุรี

อังกาสพระสงฆ เพชชะฆาฏ อาฆาฏ ผูกคาคด พิฆาฏ  
ราชยาน ฆานสะมาบัต ยวดญาณ สัพพัญญุตญาณ ตถาคต ทศพล  
ญาณ อชิตบพิตรจอมอารยไตรโลกาจารย์ ตรีภพมกุฏโลกย เมาลี  
ตรีภูวนารรถ ศรีสุคต ชินนทร ชินนราช ชินศรี มุนีราชะ  
ธรรมราช สัมพุทโธ โลกนาโถ ไตรภพนาถ สัตถาเทวา ว่านามพระ  
เทวา เทพาธิบดี เทวินทร เทเวศ อัมรินท อมรา อมเรศ  
วัชชรินทรา ตรีเนตร สหัชไวย พันดา เพชรปानी มัคพาพ โกษี  
สุขัมบดี เจ้าสุราโลย อินทราชิราช

แก่นสาร ใจसानต นังโรงศาล สานแพง เข้าसान พิศาล  
กว้างขวาง พิมพิสารราช ตรลาดพศาล พระขันท พระขรรค์ ชน  
ว่าทรัพย์ วนะ ว่าป่าวัน ไชย ว่าสิ้น ชีวิตรดักไชย วายชนม  
กาลกิริยา มรณ ว่าตาย สบสากล แदनจักร อนาเขต ขันทเสมา  
ทรงพระกรุณา

ภูบาล ภูเบศ ภูเบนทร ภูวมนท ภูวนา ภูวไวย ภูวนารรถ  
ภูวเนตร ภูวนัดไตรย ภูมีศวร ภูมินทร ภูบดี ภูบดีนทร ภูธร  
ภูตลา ฐรรักษ์ ฐเรศตรี นรินทร นเรนทร นเรศ นรัศ นราชิบดี  
นฤบดี นฤบดีนทร นฤบาล นฤเบนทร นฤเบศ นฤปนารถ

จอมจักรี จอมราช จอมยศราชา จอมภพนารถ จอมโลกย  
จอมนารรถ จอมภษัทร ปิ่นเกล้าชาติรี จุท่ามณี จุมพล ธรนิศวรร  
ราชา ราชี ราไชย ราโช ราชัส ราเชนทร ท้าวไทรหนี ท้าวธรนิศ  
ไพฑเรศตรี ไทรหนี ธารักษ์ ภษัตราธิราช สุรชาติ ขัฒยวงษ  
ระพิพงษ์ สุริโยศตม มไหสุรศักดิ์ มหันตมหิตราชา ว่าพญา มาตา  
มรดร บิดา บิดร บิดุเรศ บิดุราช ขนิฐา นัตตา หลาน ทารา  
ภริยา ภรรยา บาทปริจาริกา อิตถี ษัตรี นารี บุตรี เขาวมาลย  
ยุไพ ยุพาล นางคราญ พงโพท นางพาล พฐุ พเท พนิดา  
วนิดา สุดา ธิดา อ่อนไท เทวี เทพี ชายา ชายะศ ชายะนทร  
ยอดสร้อยสงสาร การดา กัลยา เพาพาล เพาโพท ว่านาง  
เสาวภาคย โสภิล โสภาคย โสภน โสภนา พงา เขาวโยพ  
ว่าหน่มงาม

บุรุษ บุรุษา บุรุษไช บุริสสะ บุริสัสสะ มานุษ มนุษย  
อุตตม สมณพราหมณาจารย์ อารรย อรหันต  
มหาพาร โอพาร นักขัตตารา ดาเรต ตั้งตยาคนัญญ  
มหารูรดี ว่าฤกษ์

มณฺธิรปราสาท ไช้กลี ไชลนทวาร ทับท้าว นางจรัณ  
ตรีมุขย มาศ ราชรัถยา ถนล หมอนขนน หนูนให้สูง จรัณจราย  
จรอดจร ตราไตร ตรวจตรา ที่ทางเดิร เมลือยมล้ำ ชักเลียมไม้  
แมล่นมลิ้น เมลืองเลื่องภาด้วยศักดานุภาพ สิหนาท สิหรราช สิหสิงฆ  
นาค ภูงคนาจค นาเคนทร นาคัส นาคะศ นาคี นาคินทร  
นาเค นาโค นาค ราชอุรुक ว่างู

ครุฑธราช ครุฑธา ครุฑธิ์ สุบรรณ สุบรรณี สุบรรณา  
เวนไตย เวตยะ กินร กินรี หัตถิลิงค อินทริย ปักษา ปักษี  
สกุณา สกุณี ว่านก



ฤกษ์ลัทธิ วิททยาธร ศิวศาสตร์ ไวทางค ตบศวี ทวิชา  
 แพทยา โหรา พญาริ เพรี มเทศ อาคาล โยคี โภคี ทิษา  
 ปาโมกษาจารย์ ธรังไตรเพทางคศาสตร์ คือยัชชูปเพท อิรุเพท สามะเพท  
 สบศิลป์สาตร พราหมณ วรรษัตรแพสย สุตร โคตร กรกุล ร้องโฆษณา  
 พระสัพพัญญู สวยมภุญญาณ

อมาตยาธิบดี พิริยโยธา นรานร แสนยากร พถนทร พยู่ห  
 สบสมู่ห สงงกัต พรรค ทั้งมวน ทั้งมูล กราบถวายบังคม ประนต  
 ปรมม อภิวาท สดุดี โอนตประนาม อ่อนน้อมกาย ด้วยเกษ  
 เกษี เกษา ศีตะ เคียร ศีโร ศีโรดม เกล้า หัว ย่อมได้  
 สับดเจ็ด สัตะร้อย สหัชพัน โสตะว่าหุ จำนรรจา เจรจา จรรจา  
 คชทับพยู่ห ว่าข้างที่หนึ่ง อัญชิตช ว่าข้าง อยีนทั้งแปดทิศ<sup>(๑)</sup>

ชื่อว่าสรรพนาม นักปราชูจึงประกอบ เพราะให้ใช้สรรพกาพย  
 กลอนทั้งปวง ถ้าแลมิได้เรียนถ้อยคำทั้งปวง จแปลอักษรให้เรียนจึงจรู  
 อักษรใช้จให้ชอบ แลนักปราชูทั้งปวงพึงเรียน ตามบังคับไว้นี้แล ฯ

### ค่านมัสการ

๑๔	
◎ นโมนะมัสการปรนม	อภิวาทวันทา
เมแห่งตูข้าปรพฤติปรา	รพภโดยจำนงใจ
◎ อัสดุงจะมีแก่มนสา-	ทรเจตนาใน
ตัสสพุทฺธัสสวรไตร	ภพโลกยนาโถ
◎ ธรงนามพระภควโต	พุทธภคยเดโช
พระองคคืออรหโต	อันห้ก้ามสงสาร

(๑) อักษรศัพท์นี้ ตามฉบับนายมหาใจภักดี ส่วนฉบับอื่นโดยมากคำมีการันต์ มี  
 ทัณฑพญาและคำสับสนกันบ้าง

◎ สัมมาสัมพุทธรหัสพระสรร  
ตรัสไถยธรรมวราวุธ-

◎ นบธรรมพระมกุฏไตรย  
โลกุตตราวรววิไล

◎ ยอกรกาญจนกฤษดาญ  
พุทโธรสาทิกขุมนุม

◎ เสรีจกวายศรีโรตมภวัน  
ไตรรัตนทิพวรรณ-

◎ เดชานุภาพพรไตร  
จงศุขสวัสดิชัยสวรร

◎ ข้าขอประกอบอักษรถกลง  
นานาวุตโตไทยวี

เพชโพธิโอพาร

ณ ประเสริฐเลิศไกร

ปิฎกุตตมมีใน

ยวิเศศศุขุม

ชวลิตกัณฐม

คณสงฆอรรษฎารย

ทียข้านมัสการ

ณ มหามหาศรรย

รัตนโชติพรายพรรณ

ยาธิปัตติมาภิมิ

สรรพภาคยวาทิ

นามศับทเสรจการ

### ตัวอย่างคำที่ใช้ ส

ส

◎ สรรเพชสัทธรรมแลสง-  
สบสุตรสดับนิแลสังหา-

◎ โภสมภเกสรสมบัด  
เสาสุรยสวรรคแลสุรา

◎ สมเดจสหสนยเสมอ  
สมฤทธิสมาธิสบสถาน

◎ สมบูรณสาครแลสิน  
สารถีสรรถแลสลอน

◎ เสรจเสตจแลสังขพัส  
ปราสาทสาตรสัตวสม

ณ ประเสริฐแก่นสาร  
รแลแพสยสัตยา

ดิแลสวัสดิโสภา

สุรสิทธิสมภาร

สีหปราชสูงกรานต

สุวภาพสุนทร

ฐสมุทสมสมร

แลตรัสสละสมาคม

ดุสิตเสวตรเสวอยรมย

นักนิสาธุสงสาร

๑๑ แสนสนุกนิสาวสนม  
สอลอทั้งปวงก็บริหาร

แลสดุดิโสดนมัสการ  
ประเภทนานา

### ตัวอย่างคำที่ใช้ ค

ค

๑๒ ไพศาศศิขรพิเศศ  
ศัตรูแลศุขศุทธา  
๑๓ อาศรมศิลแลศิวา  
อากาศแลพิศมสุลี  
๑๔ โศพศภิเศกแลปีศาจ  
ศักรศรีศรบงแลศรวิรา  
๑๕ ศาโรชโศกแลปรเทศ  
ศอคอหนีปราชูผู้ข่านาญ

แลศับทศรัทธา  
ศรภขไศยรัศมี  
ศรโศตรเศรษฐี  
ยศศักดีอัสวา  
แลกุศลศาลา  
ทศศุมภตถฆาร  
ศศิธรปรกาศมาน  
ก็ปรกอบในวาที

### ตัวอย่างคำที่ใช้ ข

ข

๑๖ บุษยาแลกฤษณกฤษ  
โอภาษจักษุมหิษี  
๑๗ อักษรรากษษแลยัก  
พฤกษาฤษีบุรุษมา  
๑๘ ปักษีมหิษแลผู้ปราชู  
ลิบสีนี้นามคือวะสัน  
๑๙ สบศับทกล่าวนิยมไว้  
เพื่อให้มหาชนทั้งหลาย

เขษมกรษัตรษัตรี  
รักษโทยษุษา  
ษแลเกษบุษบา  
นุษยภิกษุเหาะหรรษ  
ธกัผูกเปนเชิงฉันท  
ตะติลกโดยหมาย  
บมิลลาศมิลลาศลาย  
ผู้อ่านจเขียนตาม

๑๑  
๑ สอดลอแลศอษอ  
พีเศศโดยนาม

๑๑  
๑ หนึ่งโสดคือไม้ม้วน  
ประกอบเปนฉันทา

๑  
๑ ใฝ่ใจแลให้ทาน  
ใครใครแลของโย  
๑ ไสกลสไฟไ้  
ใกล้ไบแลไ้จง

(ไม้ม้วน ๒๐ คำ)

๑  
๑ ท้าวไทแลไพร่พล  
ยโยแลอภัย

๑ จับไวแลปลดไป  
โยไพรไป

๑ เจ้าไทรชมไชย  
หวั่นไหวฤไทพิง

๑ หลั่งไหลแลไรเกษ  
ไ้ทางแลไ้ถนา

๑ บันใดกรไ้ไฟ  
แหล่งไหลสไ้พุล

๑ คลองไปแลไหลหลั่ง  
ไ้ไ้แลน้ำไหล

๒๐

ก็ประกาศทั้งสาม  
ประเภทภาษา

ไม้มลายอเนกา  
ผู้พิเศศอย่าหลงไหล

ทั้งนอกในแลใหม่ใส  
อันใดใช้แลไหลหลง  
ทั้งไ้เห็นอแลใหญ่ยง  
ญี่สิบม้วนคือวจา

ทั้งพงไพรแลไร่นา  
ไ้ศรยไ้มยเลอศไ้กร  
แลลูกไ้แลแล่นไ้กล  
แลร้องให้จไ้จจริง  
แลอาไ้ยังไปถึง  
แลไ้หัวพระแลไ้เคลคลา  
แลไ้ตรภพไ้ตรตรา  
แลแอกไ้ถอันไ้พบูลย  
เราะหไ้ไ้ไม่มุล  
สมบูรณขไ้ศยปราไ้ศย  
แลไ้ถคนแลเรือดไ้ไร  
แลไ้ช้ปิกปรไ้พงาม



◎ ไพรีอภิปกิต  
ไฟไหม้แลได้ลาม  
◎ ทำได้แลไว้คง  
ถูกไถ้แลอ้อมไห  
◎ ไล่ฟุ้งแลดับไต  
แก้ไขวไวอา  
◎ ไคคาวแลเรนโร  
ไฉไลแลไฟล่หนี  
◎ ไล่ลใช้แลโกษร  
ผักไห้แลไม้ไซร

แลขวิดไขว้แลโอจาม  
แลในหูกแลปานใหม่  
แลตไค้แลแปนไฟ  
อสงไขยไสยา  
แลเหิ่งอโคอเนกา  
ไศรยไค้คดีตี  
วิไนยไฉนแลไม้ตรี  
แลไหลไฟลแลแกว้งไกว  
แลสไบแลลูกไฟ  
แลไอสุรยแลล่หลาย

(ไม้มลาย ๘๐ คำ)

◎ สบศับทนานา  
ทั้งนี้ยอมไม้มลาย  
◎ สขศแลไม้ม้วน  
ผู้ใดจอ่านเขียน  
◎ ส่วนผู้จอ่านองฉั้น-  
คือบรมพุทธา  
◎ ผู้มีอำนาจทาน  
มากแล้วมาเพิ่มภูล  
◎ เฉลี่ยจฉลาดในกาพยกลอน  
เพราะเหตุบุญญา

ทุกประการหมวดหมาย  
ผู้ปรเสริฐพิงเรียน  
แลไม้มลายบีเว้นเวียน  
จงปรหมัญตอย่าดูเบา  
ทนี้นามกรเกา<sup>(๑)</sup>  
รสตั้งบำเพ็ญบุญ  
แลสร้างกุศลเปนทุน  
อันชอบไว้ในโลกา  
วรอรธคาธา  
ธิการหลังมาอวยผล

(๑) บางฉบับเป็น - นีนามกรเก่า  
บางฉบับเป็น - นีนามกรเคา  
บางฉบับเป็น - มีนามประกอบเคา

คือบรมพุทธา--  
รพบรมพุทธา--  
รพยบรมพุทธา--

๑) อนึ่งจึงให้ใช้

ฤฤาใส่โดยด่ากล

ภภากี่อำพล

โวหารชอบสภารการ

บุคคลผู้ใดเขียนหนังสือกาพย์โคลงพากยฉันท ให้ดูอักษร ๔ คือ  
 ฤ ฤา ภ ภา นี้ให้ชอบกับกลอนควรจึงใส่ มิชอบกลอนอย่าใส่ ไม่รู้  
 อ่านก็มีผิดเลย รู้อ่านก็ผิดกันแล ผู้รู้เขียนให้เขียนดังนี้ ชอบฤทธิให้ใส่  
 ฤทธิ ชอบบริทธิ ให้ใส่ริทธิ ชอบพฤษทร ให้ใส่พฤษทร ชอบพรินทร  
 ให้ใส่พรินทร ชอบ รี ตัวนี้ ให้ใส่ตัวนี้ ชอบ ฤ ตัวนี้ ให้ใส่ตัวนี้ ชอบ  
 รี ตัวนี้ ให้ใส่ตัวนี้ ชอบฤา ตัวนี้ ให้ใส่ตัวนี้ ชอบ ลี ตัวนี้ ให้ใส่ตัวนี้  
 ชอบ ภ ตัวนี้ ให้ใส่ตัวนี้ ชอบลือ ตัวนี้ ให้ใส่ตัวนี้ ชอบ ภา ตัวนี้  
 ให้ใส่ตัวนี้ ตามอักษร จึงจพัดกันเป่นกลอนแล ถึงข้าศึกชอบกลอนแล

### จำแนกอักษรเป็น ๓ หมู่

นโม พุทฺธาย สิทธิ อ อา อิ อี อี้ อู อู อู ฤ ฤา ภ ภา เอ แอ  
 ไอ โอ โเอ อำ อะ

ข ช	ฉ	ฐ	ถ
ก	จ	ฎ ฏ	ด ต
ค ต ฆ ง	ช ช ฌ ญ	ฑ ฒ ณ	ท ฐ น
ผ ผ		ส ศ ษ ห	
บ ป		อ	
พ ฟ ภ ม ย ร ล ว		พ ฮ <sup>(๑)</sup>	

(๑) ตามที่ Monsieur De la Loubère ทำแม่พิมพ์ไว้ในหนังสือ A New Historical Relation of the Kingdom of Siam มีอักษรไทยดังนี้ ก. ข. ช. ค. ค. ฆ. ง. จ. ฉ. ช. ฌ. ญ. ด. ต. ถ. ท. ฐ. น. บ. ป. ผ. ฝ. พ. ฟ. ภ. ม. ย. ร. ล. ว. ส. ศ. ษ. ห. พ. ฮ.

อักษร ๔๔ ตัวนี้ให้อ่านแต่สองเสียง

อักษร ๑๑ ตัวอยู่บนบันทึคนั้นคือ ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ส ศ ษ ห  
ให้อ่านออกเสียงสูงเสมอกันไป

อักษร ๓๓ ตัวอันเหลือนั้นให้อ่านเสียงกลางเสมอกันไปดูจ ค ง  
จ ฉ

### แจกลูก

อักษรกลาง ๙ ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ นี้ตัวเบามีก้อง  
เมื่อแจกให้อ่านเบาสูงขึ้นที่ ๔ ตัว คือ กิกี้กุกะ ติตีตุดะ อืออู่อะ นั้น

กิกี้ กุกะ(๑)  
ก กา กี้ กี่ ฎ ฏ เก แก ไก ไก โก เก่า ก่า

อักษรเสียงสูง ๑๑ ตัวนั้น บ มีก้อง ให้อ่านหนักลงที่ ๔ ตัวนั้น  
คือ ขีชีชชะ นั้น

ข ขา ขี้ ขี่ ชู เช แช ไช ไซ โข เขา ข่า  
ขี ชี ชุ ชะ

อักษรเสียงกลาง ๒๔ ตัว อันเหลือจาก ๙ ตัวนั้น ตัวก้องต่ำให้  
อ่านทุ้มลงที่ ๔ ตัว คือ คี คี้ คุ คะ

ค คา คี คี้ คุ เค แคะ ไค ไค โค เค่า คำ  
คิ คี คุ คะ

(๑) ต้นฉบับแจกไว้ทุกตัวอักษร ในการพิมพ์คราวนี้เห็นว่าไม่จำเป็นจึงตัดออกเสีย  
คงไว้แต่ตัวอักษรเดียว พอเป็นตัวอย่างในแม่นั้นๆ ทั้ง ๓ หมู่ๆ ละตัวอักษร

## ผันอักษร

อักษรเหล่านี้เล่าเหมือนกันกับ ค ง ช ฌ นั้นจงหมั้น อักษรทั้งหลายนั้นให้อ่านผันออกไปตัวละคร ๓ คำ ซึ่งแจกมาทั้งปวงนั้นเป็นคำตันสกตไม้ค่อนหางวัว(๑) แม่นั้นเป็นคำกลาง สกตไม้โทลงดงรูป รูป ขอ นั้นเป็นคำปลาย

อักษรเสียงสูง ๑๑ แม่นั้น คำตันให้อ่านสูงแล้วลดลงไปตามที่ไม้เอกไม้โทนั้น

ขา ฉา ผา ฝา सा हा  
ข่า ฌ่า ฝ่า ฝ่า ส้า ห่า  
ข้ำ ฌ้ำ ฝ้ำ ฝ้ำ ส้ำ ห้ำ

อักษรกลาง ๙ แม่นั้น คือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ นี้คำตันให้อ่านเป็นคำกลาง แล้วจึงอ่านขึ้นไปตามไม้เอก แล้วลงไปตามไม้โทดงรูปจ้วนั้น

ก่า จ้า ด้่า ด้่า บ้า  
กา ก้า จา จ้า ตา ด้่า ตา ด้่า บา บ้า

อักษรเสียงกลางก้องต่ำ ๒๔ ตัวนั้น คำตันให้อ่านเป็นกลาง แล้วอ่านทุ้มลงแล้วอ่านสูงขึ้นไปตามไม้เอกไม้โท

ค้ำ ้ง่า ซ้ำ ท้า น้ำ  
คา งา ซา ทา นา  
ค้ำ ้ง่า ซ้า ท้า น้ำ  
พ้ำ ฝ้ำ ม่า ย้ำ รั้า  
พา ฟา มา ยา รา  
พ้ำ ฝ้ำ ม่า ยา รั้า

(๑) หมายถึงไม้เอก



	ล้า	ว่า	ฮ้า
ลา		วา	ฮ่า
ล่ำ		ว่า	ฮ่ำ

เมื่อแจกควบกันเป็นประโยคโดยไวยากรณ์โลกย<sup>(๑)</sup> ให้อ่านตามตัวต้น  
ดั่งงนี้

	กลี		กวี		ตรี			
กล	กลา	กลี	กว	กวา	กวี	ตร	ตรา	ตรี
	อयी		ขวี		ฉลี			
อย	อยา	यी	ขว	ขวา	ขวี	ฉล	ฉลา	ฉลี
	หนี		ปลี		ปรี			
หน	หนา	หนี	ปล	ปลา	ปลี	ปร	ปรา	ปรี
								หวิ
พล	ปลา	พลี	พร	ปรา	ปรี	หว	หวา	หวิ
	พลี				พรี			
	หลี							
หล	หลา	หลี	คล	คลา	คลี	คร	ครา	ครี
					คลี			ครี
					ขลี			ผลี
คว	ควา	ควี	ขล	ขลา	ขลี	ผล	ผลา	ผลี
					ควี			

(๑) หมายความว่าผันอักษรเกล้า



	แจ่ม		แย้ม		หม		ลัม
แจม	แจ้ม	แยม	แย้ม		หม		ลม
					ห้ม		ลัม

	กล้า		กว่า		ตรา		ปล่า
กลา	กล้า	กวา	กว่า	ตรา	ตรา	ปลา	ปล่า

	ปรา		อย่า
ปรา	ปรา	อย่า	อย่า

	คล้า		คว้า		คว้า		พล้า		พร้า
คลา		ควา		ควา		พลา			พรา
	คล้า		คว้า		คว้า		พล้า		พร้า

	มล้า		เคล้า		ใคร		ครู
มลา		เคลา		ใคร		ครู	
	มล้า		เคล้า		ใคร		ครู

ฉลา	ผลา	หนา	หมา	ขวา	เสรา	
ฉล้า	ผล้า	หน้า	หม้า	ขว้า	เสร้า	
	ฉล้า	ผล้า	หน้า	หม้า	ขว้า	เสร้า

	เกย <sup>(๑)</sup>	กาย	กาว	กิว	กิว	กีย	กีย	กุย	กุย	เกว
แกว	โกย	กอย	กวย	เกีย	เกือย	เกีย	เกียะ	เกือ	เกือะ	

(๑) บางฉบับเขียนเป็น เกอย

เกอ เกอะ กัว กัวะ เกะ แกะ โกะ เกาะ กุ่ กรรม กอ  
 ก่อ ก้อ กย กือ<sup>(๑)</sup>

เกอynnอ่านแต่เสียงเดียวตรงไปตามตัวสูงตัวต่ำ จงผันออกเป็น  
 สามคำตามไม้เอกไม้โท แล้วอ่านซ้ำให้จงชำนาญเป็นอนุโลมปฏิบัติโดย  
 นิยมดังนี้

กาย		กิว		กุ่ม		จ้าย	
กาย	ก้าย	กิว	กิ้ว	กุ่ม	กุ่ม	จาย	จ้าย
จ้าว		ขาย		ขาว		ฉาย	
จาว	จ้าว	ข้าย		ขาว		ฉาย	
			ข้าย		ข้าว		จ้าย
ถาย		ถอย		ถวย		ฝ้าย	
ถ้าย		ถ้อย		ถ่วย		ฝ้าย	
	ถ้าย		ถ้อย		ถ้วย		ฝ้าย

(๑) ในหนังสือ A New Historical Relation of Siam ของ Monsieur De La  
 Loubère แจกแม่เกยไว้ดังนี้

เกย กาย กาว กวิ กวี กวี กวี กุ่ม กุ่ม เกว แกว โทย  
 กอย กวย เกยวิ เกยิ เกยิะ เกอิ เกอิะ กัว กัวะ เกะ แกะ โกะ  
 เกาะ กุ่ ก่า กรรม ก่ออ เกอีย เก่อ ฤ ฤา ฎ ฎา

ในจินตามณีฉบับสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก แจกแม่เกยไว้ดังนี้

เกย กัย กาย กาว กิว กิว กิ้ว กิ้ว กุ่ม กุ่ม เกว แกว  
 โทย กอย กวย เกียว เกือย เกีย เกียะ เกือ เกือะ เกอ เกอะ  
 กัว กัวะ เกะ แกะ โกะ เกาะ กอ กุ่ ก่าม กรรม รัมมะ

ตอนท้ายจินตามณีของกรมหลวงวงษา ในฉบับพิมพ์ของหมอสมิธ (พ.ศ.  
 ๒๔๑๓) ตอนท้ายของแม่เกย ต่างจากนี้บ้างเล็กน้อย คือเป็น โกะ เกาะ กุ่ม  
 กรรม กรรม รัมมะ

สาย		สอย		ค้าย		คิ้ว	
ส่าย		ส่อย		คาย		คิ้ว	
ส้าย		ส้อย		ค้าย		คิ้ว	
ง้าย		ซ้าย		ห้าย			
งาย		ชาย		ช้าย		ทาย	
ง้าย		ซ้าย		ช้าย		ทาย	
ท้าว		พ้าย		ม้าย		ร้าย	
ทาว		พาย		มาย		ราย	
ทาว		พ้าย		ม้าย		ร้าย	
กอย	กวย	กอน	กวน	เกียน	เกื่อน	เกอน	เกิน
เกียว	เกือย	กอด	กวด	เกียด	เกือด	เกอด	เก็ด
เกีย	เกียะ	กอง	กวง	เกียง	เกือง	เกอง	เกิง
เกือ	เกือะ	กอก	กวก	เกียก	เกือก	เกอก	เกิก
เกอ	เกอะ	กอม	กวม	เกียม	เกือม	เกอม	เกิม
กัว	กัวะ	กอบ	กวบ	เกียบ	เกือบ	เกอบ	เกิบ

จินตามุนีนี้ พระโหราธิบดี เดอมอยู่เมืองสุโขทัยแต่งถวายแต่  
ครั้งสมเด็จพระนารายณ์ เป็นจ้าวลพบุรี

๐ นโม ก ข จิ่ง

ตามอักษรรรรธา

กน กง กด กม มา

กบ กก เกยสุดไ้

ก กา

แต่งไว้

ตามต่อ

สิบนี้คำไทย



๐ รังสฤษฏีพระแต่งตั้ง

รังรักษเกิดชอบบ  
 คังหารค่อเปนศอ  
 ไตรเทพท้าวหากแกล้ง

สอลอ  
 บอกร้าง  
 สมมุติ  
 ก่อเกือเปนองค์ ๒(๑)

๐ นักปราชญ์ ย }  
 ณ น }

กิน บ ครันคนตาม  
 เปนเสมียนหมู่ตามความ

ส ศ ๒

เร้งไร่

กินง่าย

ส แล น } นี้ใช้  
 ย }

ย้งคำเมืองจีน

๑. ปฐมัม ปริสุทฺธยจ

๑. อักษรปรถมบาทเบื่อง

๒. ทุดิย์ ทณฺฑทเมวจ

ปริสุทฺธ

๒. ทุดิยบาทเมรุท

รูปค้อน

๓. ตติย์ย องฺกุสณฺเจว

๓. ตติยบาทอังกษ

ขอขอด จริงแฮ

๔. ติวธิ์ ลกฺขณฺกฺขริ์

๔. ลักษณะอักษรสามชั้น

แต่งไว้เปนเฉลิม(๒) ๒

(๑) บางฉบับว่า ไตรเทพท้าวหาก้าง

(๒) บางฉบับมีคาถาและข้อความต่อตรงนี้ว่า

ปฐมัม อุกฺขรวิสุทฺธิ์  
 อักษรเบื่องตัน หาเอกโทบมิได้

เช่น ก่า  
 ๑

ทุดิย์ ทณฺฑทเมวจ  
 อักษรคำรบสอง มีไม้เอกรูปตั้งค้อนหางโค

เช่น ก่า  
 ๒

ตติยํ องฺกุสณฺเจว  
อักษรคำรบสาม มีไม้โทตั้งรูปขอ เช่น ก้า  
๓

จตุตถรูปํ เลกฺขสตุตถมํ  
อักษรเป็นคำรบสี่ มีไม้ตรีตั้งรูปเลข ๗ เช่น ก้า  
๔

ปณฺจมํ กากปาทมฺจ  
อักษรคำรบห้า มีไม้จัตวาตั้งรูปตีนกา เช่น ก้า  
๕

ปณฺจวิธํ ลกฺขณนอฺกขรํ  
อันว่าลักษณะแห่งอักษรกลางเขามีสี่ห้าประการ ดังนี้แล

๑ อักษรตัวต้นนั้น คำตรง กา  
สองจึงมีเอกลง อย่างค้อน ก้า<sup>๑</sup>  
สามลงไม้โททรง ถานเล่ห์ ขอนา ก้า<sup>๒</sup>  
สี่ลักษณะไม้ตรีช้วน อยู่ไซรัจกแสดงฯ ก้า<sup>๓</sup>

๒ เลขเจ็ดคือรูปไม้ ตรีหมาย ก้า  
ห้าจัตวากาปลาย ที่เท่า ก้า<sup>๔</sup>  
อักษรกลางเบาหาย เป็นฮ่า คำนา ก้า<sup>๕</sup>  
นักปราชจรงู้เค้า ดังนี้อักษรไทยฯ

๓ อักษรสูงต่ำตัน คำตรง ขา-คา  
สองจึงมีเอกลง รูปค้อน ข่า-ค่า  
สามมีไม้โททรง เขียนเล่ห์ ขอนา ข้า-ค้ำ  
แยกอักษรอันช้วน อยู่ได้เห็นพลันฯ

คาถาและคำโคลงนี้ น่าจะได้มีผู้รู้แต่งต่อเพิ่มเข้าในชั้นหลัง คล้ายกับฉบับ  
ความสมเด็จฯ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

๐ ส ศ ๒ ญ ย  
 ิ ุ ึ ุ + พินทุ์  
 ไ ไ ใสโดยจิน-  
 คือว่าทำรนั่นผู้

โครถวิล  
 ขอบรู้  
 ดาแม่ณ  
 ฉลาดแท้เมธา ๗

๐ เปนเสมียนรอบรู้  
 พินเอกพินโททัณฑ-  
 ฝนทองอีกฟองมัน  
 แปรสิ่งนี้ไครรู้

วิสัยฐ์<sup>(๑)</sup>  
 ฆาฏคู้  
 นฤคหิต นั้นนา  
 จึงให้เปนเสมียร ๗

วิสัยฐนี้ ๒  
 พินทุ์เอก ๑  
 พินทุ์โท ๒  
 ทัณฑฆาฏ ๔  
 ไม้ตายคู้ ๘  
 ฝนทอง ๑๑  
 ฟองมัน ๐  
 นฤคหิต ๐

๐ อยู่ในแปรสิ่ง  
 ๐ ว่าบริมณฑลดูจใหม่

๐ นนพกก่อก่เหง้า  
 แจกจำอุธาหอร  
 กตกบกกม้วยมรณ  
 กนกงกมเกอยนั้น

อักษร  
 แห่งหั้น  
 สามแม่  
 ซี่ฟไต้นามตรี๗

(๑) บางฉบับว่า -- วิสัย ฐนี้นา

◎ ส จ ต ถ ท ใช้  
กน ญ ร ล พด  
พ ป ภา ทานสมมต  
ข ค ต่างกจ้ง

◎ แจก ก กาท่านห้าม  
กิ กี่ กู กะ ตาย  
เกียะเกือะเกอะกัวะราย  
เกะกะโกะเกะเกะนั้น

◎ กกกดกบเหล่านี้  
ให้กุลบุตรทั้งหลาย  
กนกงมภิปราย  
ควรใส่เอกโทผู้

◎ ทั้งนี้คำปราชูแกลัง  
ริงกล่าวเกลากลอกพจน  
เพียงทิพยสุธารศ  
ฟังเร่งเสนาะเพราะถ้อย<sup>(๒)</sup>

ต่างกต  
แต่งตั้งง  
ต่างกบ แลนา  
แจกให้เหนแสดง ๗

โดยหมาย  
แห่งหัน  
เรียงทั่ว ไปนา  
เหล่านี้คำตาย ๗

คำตาย  
พึงรู้  
สามเหล่า<sup>(๑)</sup> นี้นา  
ปราชูไว้เปนเฉลิม ๗

เกลบาท  
เรียบร้อย  
สรงโสรจ ใจนา  
ถี่ถ้วนทุกคำ ๗

(๑) บางฉบับว่า -- สามหมู่ นี้นา

(๒) บางฉบับว่า -- “ปานมธุระเพราะถ้อย-”

## อธิบายวิธีแต่ง

### ภาพย์ กลอน โคลง ฉันท์

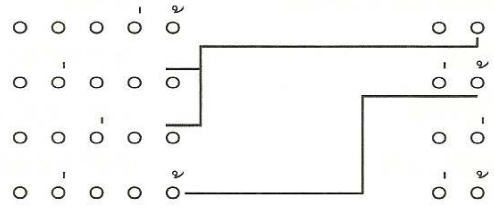
◎ นมัสสิ์ตีว่า นบสงฆ์ผู้เป็น ท่านผู้สั่งสอน	นบพระศาสดา นาบุญแก่นสาร	นบพระธรรมาน นบครูอาจารย์
◎ ขอผูกตำนาน เป็นบทย่อผูก พิศบพตันปลาย	ตำนานอรรถการ เป็นครูอักษร	ตำนานเกลากลอน เป็นโคลงภาพย์กลอน
◎ อักษรเป็นหมู่ ไม้เอกไม้โท ผันทองฟองมัน	สอสามเป็นคู่ เป็นคู่หมู่หมาย	ไม้มันไม้มลาย ประวิหารปรกาย
◎ สถิธิชนิด คิดควรจงแม่น มาใช้ใช้การ	ภาพย์กลอนพิศติด อย่าได้เสรอดสรัน	ชิตรัตเกี่ยวพันธ์ อย่าเอาอื่นผรร
◎ หมู่ใดในคณะ บทฉันท์ใดจงน ลึกซิดเกี่ยวพันธ์	เป็นคู่อย่าละ สืบถามอย่างนาน	ภาพย์โคลงพากย์หาร จู้สู่ใช้การ
◎ หนึ่งวสันตติลก บทอินทวิเชียร ทุกพรรณเกี่ยวการณ	คู่ฉันท์โตฏก คู่อารยฉันท์	ภาพย์ม้งกรพันธ์ ผูกไว้ทุกสรรพ
◎ ขุนปราชูหนึ่งเลิศ ชาวโอฆบุรี เจ้ากรุงพระนคร	เป็นโหรประเสริฐ สวัสดิ์พิศาล	ปัญญาชำนาญ ข้าพระภูบาล



◎ นิ้วเอาตำนาน	ตำเนอรอรรถการ	ตำนานเกลากลอน
ผูกไว้เป็นจันทร์	พากย์ครูอักษร	จงสถาพร
จำเรียมสวัสดิ์		

◎ แต่เจ้าแผ่นดิน	กรุงราชภูมินทร์	นราธิบตี
จงเกียรติพระยศ	ปรากฏเปรมปรีดิ์	ทุกให้สดุดี
ทั่วท้องโลกาฯ		

ผิว ผู้จะทำสุภาพโคลง ให้ดูดุจกระบวนดังนี้



สิบเก้าสาวภาพแก้ว <sup>(๑)</sup>	กรองสนธิ์
จันทร์มณฑลกล	สี่ถ้วน
พระสุริยเสด็จดล	เจ็ดแห่ง
แสดงว่าครูโคลงล้วน	เศษสร้อยมีสอง <sup>(๒)</sup> ๫

(๑) บางฉบับว่า --- เสาวภาคแก้ว ---

(๒) บางฉบับผูกเป็นคาถาว่า

	นวภาโว	ทสภาโว	
◎ สิบเก้าสาวภาพแก้ว			กรองสน
	จตุตถิ	จนทุมณฑลโล	
จันทร์มณฑลกล			สี่ถ้วน
	สุริโย	สตุตถกมฺเจว	
สุริยเสด็จดล			เจ็ดแห่ง
	ทวารติงฺสผลโท	ภเวยย	
แสดงว่าพระโคลงล้วน			เศษสร้อยมีสอง ๫

## โคลงตัวอย่าง

◎ เสียงภษาเสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอย
เสียงย่อมยอศไคร	ทั่วหล้า
สองเขือพี่หลับไหล	ลี้มตื่น ฤาพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเฝ้า ฯ(๑)

## โคลงอธิบาย

◎ ให้ปลายบทเอกนั้น	มาพัด
ห้าที่บทสองวรรค์	ขอบพริ่อง
บทสามดุดเดี่ยวทัด	ในที่ เบญจนา
ปลายแห่งบทสองต้อง	ที่ห้าบทหลัง ฯ(๒)
◎ ที่พินทุโชน้อย่า	พึงพินทุ เอกนา
บขอบอย่าควรถวิล	ใส่ไว้
ที่พินทุเอกอย่าจिन	ดาใส่ โทนา
แม้ว่ามีไม้	เอกไม้โทควร ฯ

(๑) จากลิลิตพระลอ

(๒) บางฉบับว่า

บทโทที่ห้าวัด  
บทตรีเอามาขัด  
ปลายบทสองมาต้อง  
และบางฉบับมีอีกโคลงหนึ่งว่า

◎ ที่เจ็ดบทแรกนั้น  
ห้าที่บทสองขัด  
บทสามดุดเดี่ยวทัด  
ปลายแห่งบทสองต้อง

ขอบคล่อง  
สุดแห่ง เบญจนา  
.....

มาพัด  
ขอบพริ่อง  
ในที่ เบญจนา  
แห่งห้าบทหลัง ฯ

◎ บทเอกใส่สร้อยได้  
แม้จะใส่บทตรี  
จิตวานพวาที  
โทที่ถัดมาไซ้

โดยมี  
ย่อมได้  
ในที่ นั้นนา  
เจ็ดถ้วนคำคง ฯ

◎ บทตันทั้งสี่ไซ้  
แม้จะพินทุ์ใดใด  
สี่ห้าที่ภายใน  
แมนมาทจักมีไม้

โดยใจ  
ย่อมได้  
บทแรก  
เอกไม้โทควร ฯ

◎ ลิขิตวิจิตรสร้อย  
คือวุดโตไทยฉันท  
สถิตชนิดพันธ์  
จบสำเร็จเสร็จแกล้ง

สารสรร  
บอกแจ้ง  
โคลงกาพย์  
กล่าวไว้พึงเรียน ฯ

◎ บทใดสอนโลกไว้  
อรรถแห่งครูอันลับ  
บกกลับเกรงกลับ  
ตกนรกไปแย้ง

เปนฉบับ(๑)  
บอกแจ้ง  
ปรมาท ครูนา  
ต่อด้วยยมบาล ฯ

### พระยาถีมงายโคลงลาว

◎ ขรวงทองรองจ้อนภา  
ขรวงทองรองเจ้ายะมะ  
ส่วนสาวภิมานพระ  
ขรวงบวนเดือนจูลไหว

โถมคระ  
ทิพไหว  
ส่องโลก เพื่อนแร  
ท้าวฟ้าเอนดู ฯ

(๑) บางฉบับว่า บทใดสอนศิษย์ไว้...

## ขำนายเกลากลอนโคลงลาว

◎ กาลี่ไปลีแล้วมา

เห็นแต่พี่น้องชาวศรี

เล่นไปเห็นเขาตีตา

ผแลนมาหู้ ฎีเขี้ยวตา ๕

## อักษรบังโทโคลงลาว

◎ โภประจงมาแต่งตั้งฉม

กีฬาตพายเหนือหแต่งแต้ม

เกวี่ร่วมเรียงตบร่วม

แกก่อนก็วายแย้ม เสียงสั่งลอลุ่น ๕

## อินทรเกี่ยวกลอนโคลงลาว

◎ คิดนั้กหอดหักแล้ว

ในใจ

คิดควบถึงใครใด

ร่วมรู้

คิดนั้กคิดหิวไป

ในมะ โนแฮ

คิดบมีเจ้าชู้

บ่เว้นพระวันยาม ๕

## อินทรหลงห้องโคลงลาว

◎ ปลดคำบนี้ตั้ง

เรียนจง

ชั้นขอขอเทียมมองค์

ชาติหน้า

รักษ้ไปปลชาติลุปลง

เจียรจาก ฉั้นนี้

เกอดในกับเกอดฟ้า

ร่วมห้องพิมานเตียว ๕

## ฟองสมุทร

◎ ค่าใช้รักษาอาการ	คณนา
ขวางปลัดพืธพา	เพกขัว
ตกสมุทเทียงชลธา	ทู่ทุ่น ตีนเอ
สัตวมากมวนในน้ำ	คลั่งแค้นระเหหน ๗

## หมายกงรถสามชั้นโคลงลาว

◎ จง ชมเขาวยอดแยมยีน	นาน
รักษ์ รำพันดาวานต่วน	ใต้
จง ลุลาภเมืองมารฝัน	ไผ่
แพง เพื่อฟังน้องให้ยากแท้ทิพ	ออน ๗

## พวนสามชั้นโคลงลาว

◎ แทนเดียนอนเน่งเกี้ยว	กลม
พีพบแม่มยามเกี้ยว	ก่อง
ซุ้มมออรเปลี่ยว	คู่
เมื่อยาใจสั่งเสี้ยว	ข้อยแสง เปน ๗

## ไหมยุงพันน้ำโคลงลาว

◎ เรียมแปลงบทบาทเบื่อง	โหวหาร
คือถื่อแถมสมภาร	ซู่ถ้อย
ฝูงหญิงย้อมสาธาณณ์	ทำโทษ นักแฮ
บ้างพร้อมผิวเอื้อมข้อย	ลอบเหล้นหลายชาย ๗



## มณฑกคติ โคลงห้า

๕	๕	๕	๕	๕
ก	๐	๐	๐	๐
© น้ำจะคล้ายคลาติน ม้าดำน้ำลงตาล จักจากริลรักมา จะนอนนานสั่งชู้		ปลาดีนี่กินดี ไปกลางน้ำฝากน้ำ นกจิ้งจิวจิว ไว้กับเข้าแก่เข้า ๆ		

## อย่างโคลงแข่งน้ำพระพัฒน์

© กาบใจว่าตันทอง อย่าปองผีเมื่อเดือน	พายผินแผนแต่งส้า รบศึกข้าบาดป็น
© จักรพรรดิภูเบศแม่น หลานเทพศรีเสาคต จตุรรัชฎีกระลาบท <sup>(๑)</sup> พระรวบอรรทมวนไว้	มนมท แก่นไห้ สบสาตร แว่นแจ้งใจตรัส
© จึงจะสอนสยามภาษาพูน <sup>(๒)</sup> ตราประสงค์เกลากลอน ควรเปนป็นอาภรณ์ ทูลเศียร <sup>(๓)</sup> สนอนสร้อย	อักษร เรียบร้อย กระจิกภาพย์ แ่งงาม

(๑) หมายถึงศิลป์ ๖๔ ประการ

(๒) บางฉบับว่า จึงสอนสยามพากยพูน--

(๓) บางฉบับว่า ทูลศีศะ--

◎ ท่านเกลากลอนเกลี้ยงราบ เรียงสนธิ  
ตัวได้ตาม สวร พยัญชน ถักถ้อง  
เอา อ อาทือนนธ์ ยาขาด  
ในที่สวรต้องตั้ง แต่งตรา ฯ

◎ เอาพมณชฎุกอาทิ ห อวสาน  
ภูลพรรคพรรคานตยา คลาศแคล้ว  
ในพรรคแบ่งพรรคานต์ เปนภาค  
ไซ้ที่ควรอย่าแล้ว ใส่ลง ฯ

◎ กลอน ก ออย่าวกเว้น ก รับ  
ข ค ชม จงคอง คู่ไว้  
กลอน จ จงค่านับ จ อยู่ คงแฮ<sup>(๑)</sup>  
แม้ว่า จ บ ใต้ ฉ ช ณ น รองคีน ฯ

◎ กลอน ฎ จงได้คู่ ฎ รับ  
ถ ท ฐ เสรีจสรับ สรทั้น  
ต ทันตจงได้คับ ต คู่ กั้นแฮ  
แม้ว่า บ ใต้พั้น ถ ท ฐ เอาต่าง ฯ

◎ กลอน ป ผ พ ภั รับรอง ชอบแฮ  
แม้ว่าอื่นเอามาขวาง โทษแท้  
ร ลอกอักษรสนอง มาโนช  
ใดชอบใดแม่ได้ เลือกเอา ฯ

---

(๑) บางฉบับว่า คู่แฮ

◎ วयरสงขวยรโสดเวัญ  
อันไส้ สลเสาคา  
รลอกกลองรลอกทับ  
กลอนพินทุ์ กลอนภักต้อง

◎ วयरคาทุรโทษบาย<sup>(๑)</sup>  
พินทุ์ เอกพินทุ์ โทเพียง  
นิยมทำนุกพระ  
กลอนกาพยับได้ไสร้า

◎ ราโชประเทศชี  
ไขกุญแจใจมนท์  
ปลุกใจท่วยหลับนอน  
เตือนตื่นอย่าพลั้งหลง

◎ กระวีวรขึ้นช้อย  
พระนิตยทูลจำรัส  
จินตามณีศับท์  
เปนดำเลิงศรีหน้า

วयरศับท์  
พรอกพร้อง  
สุรโทษ  
ตั้งเฉวยง ๗

ปุนรุก เล่าแฮ  
แพ่งไว้  
ภูเบศ  
สว่างไส ๗

กลกลอน  
มีดกั้ง  
นานตื่น  
หลากคำ ๗

ชมฉบับ  
แหล่งหล้า  
สนองแวง ทองนา  
กาพย์เกลี้ยงเกลากลอน ๗

### สารตีชักรถ

◎ แจ้งคำถามข่าว  
ตามแต่รู้บอก  
ยากยิ่งสุดความ  
แท้ธรรมาสู้ สู้ ๗

(๑) บางฉบับว่า วयर คำทุรโทษบาย...

## บทลงยา

◎ ใจจงรักษเจ้า  
ร้อนร่วมในความ  
พ่างจากไปไกล  
คหนึ่งแสนยั้งรักษซ้อน ๆ

## ชื่อเสื่อซ่อนเล็บ

◎ คำ โคลงเมาะบทสี่ดี ให้  
หม่อม อ่านสารศรีเสนาะแต่ง ดู  
พร้อม ไพโรถ้อยถีกกล่าวราว รั  
เพราะ พรั่งทั้งพินทุ์ได้เรื่อง เรื่อง ๆ

## ชื่อพันวิสติการกระทำ ๒๐

◎ พี่ พบ รักร์ ชู้ ช่าง วิงวอน  
๑  
เยาว สวาดี ครวญ คหนึ่ง นอน แบน้อง  
๒  
เจ้า คลาศ ป่วน ถึง สมร เสมอหนึ่ง เรียมนา  
๓  
หลบ ภักตร์ อยู่ นาง ช้อง คึงแค้นฤไฉน ๆ  
๔

## ชื่อขลาสังวาล

◎ แก้ว แหวนน้อง เกื้อ พี่ ทุกอัน  
ชู้ ก่อ ของ นอนนินต์ แต่งเจ้า  
กอง ทอง คอ สบ สรรพ์ เสกแม่  
เงิน เลื่อน หลัง ช่าง เต้า แต่งขึ้นเรือนเรียม ๆ

## ชื่อทวารประดับ ชื่อสกัดแร่

◎ ลางวัน	ฟังข่าวร้าย	วันลาง
ร้อนยิ่ง	ไฟฟอนฟาง	ยิ่งร้อน
ข่มสุด	โศกไปวาง	สุดข่ม ชื่นนา
กรรมกุ	ฉันทัดสอน	ชัดให้กรรม ๗

## ชื่อตรีเพชรทัณฑ์

◎ ปางนั้นสองราชไท่	ดาบศ
สาพิมตไปมา	กล่าวแก้ว
ประทานราชเอารส	สองราช
เวนแต่ชุกแล้ว	จึงให้ชมทาน ๗(๑)

## ชื่อจัตวาทัณฑ์

◎ ท้าวไทยนฤเทศชำ	ขับหนี
ลูกราชสีพีกลัว	ไฟรฟ้า
พลเมืองบดดูดี	ดาลเคียด
กระเหลียดลับลิ้นหน้า	อยู่สร้างแสงบุญ ๗(๒)

(๑) เข้าใจว่า จากมหาชาติคำหลวงเหมือนกัน แต่ไม่พบในฉบับพิมพ์น่าจะเคยมีอยู่ในฉบับซึ่งสูญเสียแล้ว

(๒) จากมหาชาติคำหลวง น. ๒๘๕ กัณฑ์สักกบรรพ มีเพี้ยนคำบ้าง



## ชื่อนาคพันธ์ ชื่อสนธิอลงกฎ

◎ ฝนตกนกร้องรำ	ครวญคราง
ครางครวญถึงนวนาง	โศกเศร้า
เศร้าโศกรำแต่ปาง	ไปจาก
จากไปเรื่อยมไฉนเจ้า	พี่เพียงตรอมตาย ๗

## ชื่อทัณฑ์บท

◎ อรอนงค์นงนาฏแพรว	พรายสาย
ภักตร์ลักษณ์พรรณรายกาย	ก่องคิ้ว
จงกลอุบลปราย	รายรอบ
สัตรีตันคิ้วนี้	ฝ้ายพ่อนระบำจำ ๗

## อันนี้ชื่อสกัดแคร์ แต่เป็นทวาตริงประดับ

◎ เนตร คมสมลักษณ์เนื้อ	นิล เนตร
น้อง จรรวรานเชษฐ	เหนียว น้อง
ส่อง ศรห่อนฉุกเภท	เรียม ส่อง
มา สบจบจวบห้อง	ต่อเท้าวันมา ๗

## จับไม้ดังนี้

◎ จักแสดงพระเดช องค์กรไทนฤเบศ ปิ่นเกล้ากรุงศรี  
ผ่านเทพอุททยา เรื่องพระเดชา ท้าวทองธรณี อันตรายไฟรี  
บอจราวี่ ด้วยพระสมภาร

◎ ท่านได้ไปปราบ เกรงพระอนุภาพ ท้าวทุกทิศาร  
ทำวราชนครศ ทั้งจันตประเทศ บเคยบันดาล ถวาย  
สุวรรณมัลย์ ทั้งบรรณาการ มากราบถวายเมือง

## โคลงขับไม้

◎ ขับไม้กำหนดอักษรต่ำสูง แลนิยมให้กลอนต้องกันดูจบบัณฑิตกำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่ อันโคลงกำกับขับไม้ กำหนดแต่ไม้โทอันไม้บทหนึ่งที่ทำนั้นถอยขึ้นไปได้อักษรหนึ่ง มิได้กำหนดไม้เอก แลนิยมให้กลอนต้องกันดูจบบัณฑิต กำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่

◎ พระเกียรติรุ่งฟุ้งเฟื่อง ภาษา  
ทั่วถ้วนทุกทิศา นอบน้อม  
ทรงนามไทเอกรา ทศรถ  
กระษัตรามาขึ้นพร้อม บ่เว้นสักคน ฯ

◎ เดชะพระบารมีล้น อนันต์  
จักนับด้วยกับกัลป์ ฤๅได้  
สมภารภูลแต่บรรพฟ์ นาเนก  
ยิ่งบำเพงเพิ่มไว้ กราบเกล้าโมทนา ฯ

◎ ภาพย์เพชรมังกร กำหนดแต่ไม้โท มิได้กำหนดไม้เอก แลนิยมให้ต้องกัน ดูจบบัณฑิตกำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่

◎ พระทรงศรัทธาล้ำ เหลือแสดง  
ทรงพระศาสนา ฤๅให้  
อารามคร่ำสักแห่ง ห่อนมี  
ประสาทราชทรัพย์ไว้ แจกให้ทุกสถาน ฯ

◎ อารามเรื่องรองถั่ว ทุกทิศ  
เพราะบพิตรภูวญาณ ปิ่นเกล้า  
พระองค์ทรงทศमित ธรรมราช  
พระศาสนารุ่งไว้ เรื่องด้วยเดชา ฯ

## ลักษณะคำฉันท์

◎ กระเวณเกณท์ปั้นตั้ง                      โดยขนาด  
นางอันบำเรอบาท                              ปิ่นเกล้า  
ทรงโฉมประโลมอาจ                            ลีลมทุกข์  
มาหมอบรอบเรียงฝ้า                        อยู่สพรั่งกราบกราน ๗

◎ นางขับขานเสียงแจ้ว                      ฟังใจ  
ตามเพลงกลอนกลใน                        ภาพพร้อง  
มโหรีบันเลงไฉน                              ซอพาทย์  
ทับกระจับปีก้อง                              เร่งเร้ารัญจวน ๗

◎ นักเทศน์ที่สพรั่ง                      นางท้าวเจ้าหัวนึ่ง                      แต่งตั้งปั้นยาม  
◎ มีถั่วถั่วแก่วัว                      ทั้งโชนจ่าค่อมเค้า                      อยู่เฝ้าอัมจันทร์  
◎ ลิขโชนตามถ่านถี้                      กะเกณท์กระเวณหมี่                      เทียวทั้งวังใน

◎ ลิลิตบทร่ายกำหนดแต่ไม้โท                      มิได้กำหนดไม้เอก                      แลนิยมให้  
กลอนต้องกันดุจดั่ง                      บังคับบทหนึ่ง                      ควรแต่งคำควรอันโคลงกาพย์  
ลิลิตกานต์                      อันไม้โทที่ห้าบทหนึ่งนั้น                      ถอยขึ้นไปได้อักษรหนึ่ง                      มิได้  
กำหนดไม้เอกกำหนดหนึ่งควร                      แต่งแต่บทควร                      อันลิลิตบทกานต์กำหนด  
แต่ไม้โท                      อันไม้ที่ห้าบทเดิมถ้ามิได้ไม้โท                      ใส่ไม้เอกแทนก็ควร                      มิได้  
กำหนดไม้เอก                      กำหนดหนึ่งควร                      แต่งแต่บทควรแล ๗

◎ ราชทานปราการกัน                      ล้อมสามชั้นมีทวารใหญ่                      เชิงเทิน-  
ดำเนียรใน                      สรรพอาวุธสุดสิ่งแสดง

◎ ปืนใหญ่ไว้ถ่วงป้อม                      ฝ่ายทหารล้อมย่อมกล้าแขง                      สูงล่ำ  
กำยำแรง                      ย่อมอาจองทรงฤทธา

๑ อันปิ่นบนนางเรียง รายพ้เคียงทุกเสมา ฝ่ายทวารแผ่โลหา  
เป็นพืดตริ่งทวารบาน

๑ แต่งตั้งทวารนั้น เป็นคู่ชั้นกันทุกทวาร ร่ายรอบโรงคชสาร  
อันชั้นถัดโรงอัคร

๑	๒	๑	๒	๑
๐	๐	๐	๐	๐
๑	๒	๒	๓	๑
๐	๐	๐	๐	๐
๑	๒	๒	๓	
๐	๐	๐	๐	๐
๑	๒	๒	๓	
๐	๐	๐	๐	๐

๑ อันนี้ภาพย์กลอน มิได้กำหนดไม้โทแลเอก นิยมแต่กลอน  
ให้ต้องกันดูบังคับ อันกลอนบททำยนั้นถอยขึ้นถอยลงได้อักษรหนึ่ง  
แต่งแต่บทคู่ พระอาจารย์เจ้ากล่าวไว้ว่าภาพย์มีนิยมตั้งลำนำโตฎกฉันท  
มิได้กำหนดครุหลุ

๑ ช้างเผือกต้นพลายพัง  
ม้าต้นตั้งไกรสร

๑ อิกสมวังเนียมกฤษ  
๑ สิงสีหราชอาจสงคราม

๑ ช้างต้นเผือกพลายพัง

๑ ภาพย์ ๑

๑ ช้างธินั่งพังล่า กิริณี

๑ โคลง ๑

๒ อิกสมวังเนียมกฤษ

๒ ภาพย์ ๒

๒ อิกพลายปราบไฟรี ราชไต้

๒ โคลง ๒

๓ ม้าต้นตั้งไกรสร

๓ ภาพย์ ๓

๓ ม้าที่นั่งตั้งศรี สีหราช

๓ โคลง ๓

- ๔ สิงสีหราชอาจสงคราม กภาพย์ ๔  
 ๔ สิงสีกอีกอาจให้ปราบด้วยชานาญ โคลง ๔

๐ กภาพย่อโคลง มีได้กำหนดไม้เอกโท นิยมแต่กลอนให้ตั้งกัน  
 ดุจบังคับ พระอาจารย์เจ้ากล่าวไว้ ว่าฉันใดจึงให้อักษรต้นบทนั้น มา  
 ต้องด้วยอักษรต้นบทโคลงทุกบทตามที่ เหตุอุปมาตั้งไม้ไผ่แลอ้อยอัน  
 มีกาบห่อ ถ้าต้นนั้นมีได้กลม มีประเภทเป็นเหลี่ยมแป้นฉันใดก็ดี  
 ปราชญ์ผู้มีปรีชาพึงแต่งตามจึงจะควรชื่อภาพย่อโคลง อธิบายใน  
 อุบาทถิวิสาสินี กำหนดหนึ่งควรแต่บทควร อันชาติรีโคลงกำหนด  
 ทั้งไม้เอกโทตามที่มีกำหนดไม้เอก ๗ อักษร กำหนดไม้โท ๔ อักษร แล  
 นิยมให้กลอนตั้งกันดุจบังคับ กำหนดหนึ่งควรแต่บทควร

### ตรีวิธนสมตฺกโคติ พุตุโตทยกวิโย

อันว่ามุนีนารถนักปราชญ์ผู้ใด ใครจักเรียบระเบียบบรรดาภิปราย  
 ย้ายกาพยกลอนฉันทพิศาลเรียบบรรดด้วยรัสะทิมะ กลระเบียบรอบ  
 ประกอบศัพท์พหุหันทาน ตระการด้วยพฤตโตไท ไกรคำภีร์สาตราคม  
 ผสมอรรถ ให้รู้จักกฤตารด่งนี้

ผิจนิพนธ์โคลงกาพยก็ดี โคลงคำกามก็ดี โคลงนิราศก็ดี โคลง  
 สังวาทก็ดี โคลงลั่นโลงก็ดี โคลงห่าก็ดี จท่าโสลกก็ดี พาลนมัสบุราณ  
 ทำนุกทำเนียมกลอนลิลิต ฉันทพากย คิตยราคสมเด็จสุรางคประวั  
 ก็ดี ให้ประกอบศัพท์คือราชาศัพท์ นารีศัพท์ สุตรศัพท์ จงรู้ถึถึสิ่งค  
 บุรุษสิ่งค นะป่งสะละสิ่งค จงเปนปะมะพิภักดิ์ก็ดี จงรู้จักฉันททั้งหลาย  
 คือสีหฉันท พยัมฉันท มณฑกฉันท นาคบริพันทฉันท มฤคาฉันท  
 มนรีรัตนฉันท ฉันทจักร ปทุมฉันท ภูมราฉันท มาลาฉันท โตตกฉันท  
 วัชสันตติลกฉันท อินทรวีเชียรฉันท โตตกติลกกะฉันท วิเชียรติลก  
 ฉันท ติลกวีเชียรฉันท



อนึ่งเมื่อจทำโคลงสิ่งใดให้เอาคติโคลงนั้นมา เทียบด้วยฉันทให้รู้จัก  
พากยทั้งหลายคือตลุมพทพากย กำภุชพากย สยามพากย สิงหลพากย  
ภูกามพากย หรือภุญไชยพากย ตเลงพากย มครทพากย ให้เอาศัพท  
ทั้งหลายนี้ประกอบประโยคหน้าหลัง จึงตั้งให้อยู่ถารเปนประถมบท  
ทวิบท ตฤติยบทจตุรถบท ในบททั้งนั้นโสดตั้งให้อยู่สถารอักษรนั้น ที่  
บุษยไว้บุษย ที่พิลาทไว้พิลาท ที่สังขไว้สังข ที่หิริจักรไว้หิริจักร อย่า  
ให้เป็นรลอกทัปรลอกฉลอง ฐัพินฐทั้งสี่ คือเอกพินฐ ทวิพินฐ ตริพินฐ  
จัตวาพินฐ<sup>(๑)</sup> แลไม้ม้วนไม้มลาย ครุลหุ นฤคหิต เมื่อจอ่านจงฐธิล-  
ชนิตแล้วไว้โอษฐชะ ทันตชะ มุทชะ นาสิกชะ บำเพญ ด้วยอักษร ด้วย  
โฆชะอโฆชะ จึงจเรียกอักษรนั้นเพราะ

ผิเอากลอนห้าใส่ ให้เอาด้วยกันทั้งสี่บท อย่าได้ลดโคลงต้น คือ  
อุปาทวาทศ คำสวรสมุทรร สมุโฆษ พระนททกษัตรีสังวาส ศรีอุมาธิ  
การยพระยศราชาพิลาป อย่าได้เอาคำบุราณนั้นมาใส่ ผิจดูเยี่ยงให้ดู  
เยี่ยงแต่กลบท กลพินฐ กลศับท แลกะทำโดยกฤตยาการกาพยโคลง  
แลกลอนฉันททั้งหลายนั้นเกิดช

(อธิบายคณะจากคัมภีร์วุตโตทัย)

๐ สัพพคฺลา มณาทิกลหุ ภยา มัชฉนัตฺครุ ชสา มัชฉนัตฺลา  
รเตเตฏฺฐุ คณา โค ครุ โล ลหุ

เอเต คณา อันว่าคณทั้งหลายนี้ อฏฺฐุ เปด อิติ ดังนี้  
ภวันติ มี สัพพคฺลา คือคณอันมีครุทั้งปวงลหุทั้งปวง มณา นาม

(๑) คำว่า พิน หรือ พินฐ์ ที่ใช้ในหนังสือนี้ หมายความว่าอย่างเดียวกับที่เราเรียกว่า  
วรรณยุกต์ ในบัดนี้ เข้าใจคำว่า “ตริพินฐ์ จัตวาพินฐ์” ในที่นี้จะถูกเติมขึ้น  
ในชั้นหลัง เพราะแห่งอื่นในหนังสือนี้ไม่พูดถึงไม้ตรีและไม้จัตวา



ชื่อมะคนและนะคน อาทิลหุคนา คือ คนอันมีครุแลลหุอยู่ต้น ภา  
นาม ชื่อกะคนแลยะคน มัชฌันต์ครุคนา คือ คนอันมีครุในท่าม  
กลาง แลครุในที่สุด ชสา นาม ชื่อชะคนแลสะคน มัชฌันต์ลาคนา  
คือ คนอันมีลหุในท่ามกลางแลลหุในที่สุด รตา นาม ชื่อระคนแลตะคน

◎ โค เมาะ คศัพท์โท อันว่าศัพท์คือคะ อาจารย์เยน แลอาจารย์  
วูจติ กล่าว ครุอิติ ชื่อครุ โล เมาะ ลศัพท์โท อันว่าศัพท์คือละ  
อาจารย์เยน แลอาจารย์ วูจติ กล่าว ลหุอิติ ชื่อลหุ

สโยคาทิ จ ทีโหม จ นิคคหิตปโร จ โย

ครุ วังโก ปทันโต วา รัสโสญโญ มัตติโก ลุขุ

โย อักขโร อันว่าอักษรตัวใด สโยคาทิจ เมาะ สโย คาทิภูโต  
บังเกิดเป็นต้นแห่งสังโยค ทีโหม จ เมาะ ทิมภาว ปัตโต ถึงซึ่ง  
สวภาพแห่งที่มะกิติ นิคคหิตปโรจ อันมีนิคหิตหนปลายกิติ โหติ มี  
โส อักขโร อันว่าอักษรนั้น ครุ นาม ชื่อว่าครุข วา อนึ่งโสโต โย  
อักขโร ฉนั้นว่าอักษรตัวใด ปทันโต เมาะ จตุณัน ปาทาน อวสานญูโต  
ตั้งอยู่ในที่สุดแห่งบททั้งหลายสี่ โหติ มี โส อักขโร อันว่าอักษรนั้น  
ครุ นาม ชื่อ ครุ โส ครุ อันว่าครุนั้น วังโก เมาะ อัฑฒจันท์สณฺฐาโน  
มีสณฺฐานดังพระจันทร์กึ่งหนึ่ง โหติ มีฯ อญฺโญ อักขโร อันว่าอักษร  
อันอื่น ทิมโต จากที่มะห้าตัว มัตติโก เมาะ เอกมัตติโก มีมาตรา  
อันเดียว รัสโส นาม ชื่อรัสสะ โหติ มี โส รัสโส อันว่ารัสสะนั้น  
โล เมาะ ลหุ นาม ชื่อลหุ โหติ มี โส ลหุ อันว่าลหุนั้น อูขุ  
เมาะ สลากสณฺฐาโน มีสณฺฐานเหมือนด้วยไม้กมัด โหติ มีฯ รัสสะ  
๓ คือ อออิ อุ ทีมะ ๕ คือ อาอืออูเอโอ ครุ ๘ คือ ที่สุดบาท อาอืออูเอโอ  
นิคคหิต สังโยค ๒ ลหุ ๓๕ คือ อออิ กข ๒๗ พพ

ถ้าจะจำอักขระทั้งแปดโดยมีศรภาษามีได้ ด้วยไม่ได้เรียนคำภีร์  
 วุดโตไทย ก็ให้เล่าโคลงบังคับทรงทำสำหรับจำคณะทั้ง ๓ บท แลพระ  
 บาฬีกลอนสุรางคนางเกิด<sup>(๑)</sup>

เรากินแตง โม	ลูกไ้กระ โต	จะเพาะเจาะ นาน
รค้อยอยู่ ไย	กูจะใคร่ ราษฎ	ไม้ระพะ ภาณ
ฉิจะสง สาร	นะให้เกาะ ชาย ๗ ๓๒ ๗	

ทรงสำหรับคณะทั้ง ๘

◎ มะนะครุอุลัน	ดับกัน	มะ
ภะยะครุอุสัน	เสกหน้า	ภะ
ชะระครุอุพัน	เนาท่าม กลางนา	ชะ
สะตะครุอุอ้า	ว่าไว้หนหลัง ๗	สะ

นายทรงบาทแต่ง<sup>(๒)</sup>

◎ แสดงมนตลเล่ห์ลัน	รยางค	มะ
ไภยนคลวานาง	เนื่องหน้า	ภะ
ชรสตคะโลกกลาง	เนาอยู่ หลังนา	ชะ
สินสุตจุดคณะข้า	กล่าวไว้ จงจำ	ระ

(๑) ดูบาลีกลอนสุรางคนาง - สพฺพญฺ โม ฯลฯ ตอนท้ายอีก

(๒) โคลง ๓ บทนี้ ในต้นฉบับบางฉบับก็บอกหมายเหตุไว้เช่นนี้ แต่ในบางฉบับก็  
 กลับกันเสีย บางฉบับก็บอกไว้ว่าสองโคลงข้างบนนั้นทรงทั้งสองบท และบอก  
 ว่าโคลงหลังนายทรงบาทแต่ง

◎ แสดงมนคลแล้วก็ได้	ไทรยาง	มะ
ไภยนคลวานวาง	เนื้องหน้า	ภา
ชะโรคะโลกกลาง	เนาแน่ แลเนา	ชะ
สตบทสุดท้ายซ้ำ	กล่าวแล้วจงจำ	สะ

โคลงสำหรับจำคณะทั้ง ๘ ทรงทั้งสองบท<sup>(๑)</sup>

◎ นัยหนึ่งลหุ ๑๔ คือ อะอิอีอุฎฎาเอียะเอือะเออะอัวะเอะแอะโอะเออะ แลอันนั้นสังสกฤตเอาเป็นลหุด้วยแล จบทั้ง ก ข เอาเป็นลหุจุจ ๑๕ อักษรนี้สิ้น

◎ อินทาธิกาตาวชิราชคาโค ๑ ต ต ช ครู ๒ ๗ ๑๑ ยานี้ ผิแลตคณสอง ชคณ หนึ่ง แลครุสองอยู่ดับกันดังนี้ชื่ออินทรวีเชียรฉันท

◎ ยานีธฤตา นิสมาคตานิ ภูมมานิวายา นิวอันต์ลิก์เข ๑

◎ กฤษดาณูชูลีน้อม	ศิริกราบสุเบญจางค์
ในปางสุบาทางค์	บทรัตนเจษฎา
◎ แห่งองคชัตติโย	รสนารถนาถา
ปิ่นเกล้าอุยทุทยา	บุริรมยกรุงไกร
◎ เปนที่พำนักนิตย์	ชคสัตวสบไสมย
พระเดชภูวไนย	วรกฤติโอพารช

อิธโตฏกมัมพุธิเสหิมิต ๑ ปฐมัสกลักข์ณเมก ปัทพุตยา ทิปัทส์ สนโต ๑ ส ส ส ส ๗ ๑๒ ปฐมัง ๙ ผิแลสคณทั้งสี่อยู่ดับกันดังนี้ ชื่อโตฏกฉันท

(๑) ดูบาลีกลอนสุรางคนาง - สพฺุณฺณ โม ๗๗ ตอนท้ายอีก



๐ โบบัตตระการกลประดับ แลชรอ้อชรอ่มหมาย  
คือเสวตรฉัตรบรราย รัตนกั๊งกำบังสุรย์ ๗

๐ ยี่ มังคล์ มุนิวรัส์ส มหาปริจจำเอ ปญ์จทุกกรตเร สุทนา  
ทิตเตเท ๗ ชื่อวสันตติลกกลอน ๖

๐ นบบาทพระบรรตถา คตนพภ่าไกร  
นบธรรมพระมกุฎไทร ปฎุกุตมาจารย์  
๐ นบพระอัษฎางควรติ- ลวิสุทธิยชตฒาเณ  
เสร์จอัญชูลีนมัสการ พระวรสร์รัตนไทรย ๗ ๑๔ ๗

๐ นนมยยยุต่ายมาลินีโกสิสีหิ ๗ น น ม ย ย ๗ ๑๕ ๗

๐ ผิแลนคณสอง มคณหนึ่ง ยคณสอง อยู่ดับกันตั้งนี้ ชื่อ  
ชินวรฉันท ชื่อมาลินีฉันท อันว่ายติมีในอักษร ๘, ๗.

๐ นิกรวิหคม่วมุน ร้องจะแจ้วจूरจूरใจ  
๐ นิกรวิหคสบไสมย ร้องระวังไพรวนัตถาน  
๐ นิกรวิหคขึ้นบาน ชมพระสมภารเสด็จจร  
๐ นิกรวิหคปรเอียงอร บินณอัมพกร็ร้อนเรียง  
๐ นิกรวิหคเมิลเมียง ศัพทจำเรียงธราดล ๗

จ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๗ ๑๖ ฉบับ  
โคลสิงษฉันท์ ๗ มิได้กำหนด ครุหลุ แลนิยมแต่กลอนพัดกันอย่างกภาพ

๐ ส่าสัตว์คณาโจษจน มฤคากอนนต  
อเนกมฤคีไคียง  
๐ พยัคฆาพยัคฆีรายเรียง ชมคู่หมู่เมียง  
แลด้อมครหีมครีมคราง



- ◎ หัสดินทรกิริณทรฉัตตวาทิตถรแตรันแล่นพลาวง  
แลบ่างจรวตชมกัน
- ◎ ระมั่งระมาตผาดผัน  
แลลลुकนะน้อยแล่นแหมม
- ◎ กาสรวตัวโตรตมาแกม  
ก็ปนด้วยโคถึกเถลิง
- ◎ สิงสีห์หมีเหมันร่านเริง  
กระต่ายกระแตแจจอน
- ◎ สบสัตวคณอนนตต์  
อรัญญิกากาอาไศรย

ตรแตรันแล่นพลาวง  
เคล้าคู่คลอพัน  
เพลาะพรรณมาแปม  
วึ่งเลี้ยวหลงเชิง  
ในพื่นอรญ

◎ อักกัสมเสหียทิมัสชาตตคา สัททูลลวิกกีพิต ม ส ช ส ต ต  
ครุ ๗ ๑๙ คัมภีราข

◎ ผิแล มะคณสะคณ ชะคณสะคณ ตะคณสอง ครุหนึ่งอยู่ดับ  
กันแลมียติ ในอักษรสิบสอง แลอักษรเจ็ด ชื่อสัททูลวิกกีพิตฉันท ๗

- ◎ เบื้องบันในนวนเวศนวนานตรนุไพโร แถวธารน้ำไหล ระริน
- ◎ นานาמצจกัหว้ายคะคล้ายนุจรถวิล แถกสาครแลสิน ฐนอง
- ◎ กุ้งกักรกฏกุมแลกุมภิลกัปอง แฝงฟาดเฉนียรนอง จะฉาน

◎ มรรมนำโยยตร์เยนตต์ติมุนียดิยุดาสัททวากิตติตาย ๗ ม ร ภ  
น ย ย ย ๗ ๒๑ ๗ เยสันตา

◎ ผิแล มะคณ ระคณ แลภะคณ นะคณ ยะคณสามอยู่ดับ  
กันแลมียติในอักษร ๗ ตัวๆ ชื่อสัททวฉันท

◎ โทมลเตียรดาษนที่ธาร ปทุมกุสมบาน งามตระการปาน  
ประดับดา

- ◎ บัวผื่อนลินจงอนเภา วิวิจิตรมา รุตรำเพยพา ก็หอมขจร
- ◎ เฟื่องฟุ้งเสาวคนธเกษร สกลคณภมร บินปรเอียงอร ววิชม



๑ สุราคณา สุโสมณา ปริปโรก สมานสิ ภิวันโท สเรนโก  
รัตตินทิวัง ๗ ๒๘ ๗

๑ ชื่อวิศาลวิกฉันท ในกาพย์สารวิลาสนี มีได้กำหนดครุหลหู  
กำหนดแต่กลอนพืดกัน โดยนียมนี้

๑ สรวมชีพขอถวาย บังคมโดยหมาย ภัคดีภิรมย์ เสรีจ  
จำนองฉันท จำแนกนียม วิธีนุกรม เพื่อให้แจ่มแจ้ง

๑ ซึ่งเผด็จตามโนย ในวุตโตไทย คณสำแดง ยัตติยุดติ  
สัญญากรถล่ง กำหนดอย่าแคลง นิพันธ์ฉันทา

๑ ถวายด้วยประติพัทธ์ ปราโมทย์มานัส รัตตริงปริดา ลอองรุลี  
พระบาทภูวนา ยกนารถมหา คุณุประการฯ ดูอย่างกาพย์ฯ

๑ สุสารโท มหิทธิโก มหาอิสี สุปาทจัก กัลกัชนี วราหรี  
วรินทร์ทา สุสิสเสฐ์ จูโลกเชฐ์ จูโกรหา กิเลสโล  
ภโทสมา นโมหกา วิมุตติโกย

### ๒๘ สุราคณา ปทุมฉันทกลอน ๔ ๗

๑ ไอ้ออกกุเอ๋ย เมื่อก่อนกุเคย สมบัติครามครัน  
ทำบุญบ่เมื่อ เชื่อชอบทุกอัน จึงได้จอมขวัญ ลูกน้อยนงพาล

๑ ถึงบุญจะถอย สิ่งสินยับย้อย ยากพ้นประมาณ  
บาปใดมาให้ พ่อเจ้าบันดาล กำจัดสงสาร สิบสองเสียไกล ๗

๑ ถ้าจะทำยานี ๑๑ อย่างกาพย์สารวิลาสนี มีได้กำหนด  
ครุหลหู แลกำหนดแต่กลอนพืดกัน โดยนียมนี้

๑ ๒ ๑ ๑ ๑๑  
๑ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๗ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๗

◎ ครั้นเข้าก็หิวเข้า  
ลูกไม้บ่ครั้นนาย  
◎ เป็นไต่จึงมาคำ  
เห็นกุนีโหดเห็น  
◎ นรนาถบังคม  
ข้าบาทมาจากไพร

ชายป่าเต้าไปตามชาย  
จ่างายราชอดยีน  
อยู่จรล้าต่อกลางคืน  
มาดูแคลนนี้เพื่อใด(๑)  
กรประนมกราบทูลไช  
เสื่อสีห์โล่มาขัดขวาง ๗

### ต้นห้าเสมอ

◎ ทั้งหลายว่ามันเขน  
กูเห็นกว่าแก้ว  
กูปบเมื่อยามเย็นจะคำ  
กุกุยกอกมันแล้วๆ เสียตข้างกุกิน

อ้ายส้อยมันลักสอย  
ต้นมากเฟื่องๆ ต้น  
เจ้าของคอยมันค่อย  
หน้ากันรู้ใส่ กล ๗

### สี่หคติกำกาม นาคบริพันทันท

◎ ฐ วัวกลัวเมียเพียง  
โม เมางงุนเยื่อ  
โอ โถงโครงเปล่าเหลือ  
ปาก หากลากคำคำ

กลัวเสื่อ  
กล่าวกลัว  
ตัวแต่ง  
ตั้งให้ใครขาม ๗

◎ อคาคาษเกื้อ  
เรียมไฟกลืนเพื่อเกลียว  
ธาตายอดใจเฉลียว  
ยังปานีน้องไท้

กลเกี้ยว  
สวาดีไว้  
เฉลาแม่ มาฤา  
เลิศแล้ลงสรบ ๗

(๑) จาก - มหาชาติคำหลวง ตู น. ๒๖๖-๒๖๗ กัณฑ์มัทรี

◎ แม่น้อยอยู่ค้อยน	ชายวาง
สไประแทรกอบาง	แย่งเกล้า
เปลวเอวอรอรองวาง	แนวนา ภูตแม่
ไทรโลกนี้้องหน้า	หน่อท้าวเปนจอม ฯ

### พยัคฆฉันทรรโลง

◎ ทรนุกได้ต้อบาท	บัวจันทร์
ทรล่ำมือไปพัน	พาดหน้า
ทรนงว่าจอมขวัญ	รักพี่
ทรโลดได้ต้อบเจ้า	โทษนั้นเรียมขอ ฯ

### มฤคฉันทวาส บทฉันท

#### เอาไว้แก่ทำนุกกลอนลิลิต

◎ มือซ้ายพระเจ้ายอ	มฤทึงค์
จับแทนเทียรยงยั้ง	เสี้ยเรีย
มือขวาพระเจ้าจับ	มรพาศ
สามแผ่นพระเจ้าเหี้ย	บ่าบวง ฯ

### ภุมรานันทนิราศ

◎ พี่หยิบกล้าขึ้นว่า	จะกิน
ชลเนตรไหลลามริน	บ่อเอือน
กายสยบขาดใจหิน	หายสวาดี รักเอย
เรียมล่ำฤกน้องเอือน	ค้อยค้อยคีนมา ฯ

◎ รัตนมาลาฉันท ไว้แก่ทำนุกกลิตกภาพย ฉันทจักร ไว้แก่โคลง  
จักรประทวน มณีรัตนฉันท ไว้แก่ราศสมเด็จสุรางคณา ฯ

## ฉันทรรโลงกลอนต้น

๐ นางน้องเยื้องเข้า มีผล  
 รวงเร่สุกงามไอน อ่อนน้อม  
 ยาถกลเกองกล เข้าลืบ  
 ฉันทจะได้เอ็นค้อม ทานรวง ๫

๐ รักผิวเสมอซีพ้อง นางพงา  
 เราแจกเพียงดวงงาม ชื่นช้อย  
 ตนชายคือพฤษา ลำมาศ  
 เปนพำนักนิชวีญสร้อย อาไศรย ๫

๐ ส่วนล่ำวิลาศไม้ งามผจง  
 ดวงเกล้าโรยไปดวง ไหม้เต้า  
 แจกหญิงบตรงคง ผัวอย่า  
 เมียหนึ่งไปแสวงหน้า หุ่นแทน ๫

๐ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ๖ ๔ ๘ ๗ ๑๘  
 ขาว ดาว

## ชื่อฉันทบรรทัดำเนอรกลอน ๔

๐ เมื่อนั้นเบื้องบันเขียวขาว หมอกมัวดินดาว  
 ครวนชรัอ่าชรัออลมฝน

๐ ฟ้าพีนหลังหล่อโชรชล อับแสงสุริยพล

คะคัณตักกีกกกรอกเวหา ๑๘ ๫ พากย์ ๑๖ กลอน ๔ ตั้งนี้







◎ บริโภคประดับนฤมาลย์ ปัทมเพรอสพรายพรรณ	นฤมลแกมกาญจน์
◎ พรายเพชรศมีจรัสจรัญ โฉมประภาพิมล	จรัสแจ่มสาวสวรรค์
◎ พیمانทองเกียรติพิยโสภณ มณีประดับชัชวาล	โสภาคย์ไทรญ
◎ ชัชวรัชประดากากาญจน์ วิมลมาศด้าเกอง	แกมแก้วพิศดาร
◎ ดำกลยั้งเทพบันทอง สำราญสำฤทธิสมบุรณ์	บันทางสำเรอง
◎ สมบัติพิพัฒเพียบภูล โชติเสวยสุขสานต์	เพียบเพ็ญไพบุลย์
◎ สุขเกษมสบแสนศฤงคาร ดุริยดนตรีบำเรอ	สังคีตตระการ
◎ บำรัศพยัชนี้รมเยอ ฉกามเทพมปีปาน	รมเยศสุขเลอ
◎ บมปิณฑุสิตพیمان ดิเรกพันพรรณา	พิมลโอพาร
◎ พรรณอักษรฉันทา เปนนทนาคบริพันธ์	ฉันทเทียบอักษรา



## ๒๒ มณีรัตนฉันท

### กลอน ๕ ๗

๑๑ สมเด็จพระสุรางคน

◎ เสียดองคเสียดไอ  
เสียดญาติโยธา

◎ เพราะเหตุมานะ  
ใจโลกเผาผลาญ

◎ ข้าห้ามข้าเตือนพี่  
หนนึ่งบังคมถวาย

◎ ชิ่งเคียดขับข้าหนี  
เจียรจากเจ้าแผ่นดิน

◎ มาถึงแก่ฉิบหาย  
ยอมญาติกาถล

◎ ○ ๗ ๒๖ ๗  
๕ ๖ ๘ ๗  
กัลยา ลดา มาล

ศุริยฉิบทั้งลงกา  
เสียดพี่น้องแลลูกหลาน

แลอำเภอดังการ  
ดูท่านถูกก็ฉิบหาย

แลมิฟังคำน้องชาย  
กล่าวให้ชอบป๋ยอมยิน

นิราสร้างพระภูมินทร์  
รอยรูปกาลเจดล

วายวอดทั้งรู้พล

ประไลยจักรพาลพัง<sup>(๑)</sup> ๗ ๑๑ ๗

ฉบับหนึ่งชื่อฉันทนบาราศสมเด็จพระสุรางคน ๖

ฉบับหนึ่งชื่อวิเชียรดิลกฉันทกลอน ๖

◎ เคยพาดพระหัตถ์เหนือ  
กอดเกี่ยวคือกาญจนลดา

อุรราชกัญญา  
อันโอบอ้อมทุมามาลย์

(๑) คำพากย์เรื่องรามเกียรติ์ เป็นคำของพิเภกรำพันตอนทศกัณฐ์ล้ม





ประทุมรัตนฉันท ๓๕ กลอน ๕ ๑ ทำนอง ๑

๐ แต่อาทิยังมี ราชาธิบดี ธิบดินทรมหา กษัตราธิกชาติ  
ธิกไชยเชษฐา ทรงนามสมญา พรหมทัตถภูมิ

๐ ท้าวนั้นเฉลียวฉลาด รู้ศิลปศาสตร์ ฆนุศรศรี หมู่ซัดตียพรรค  
กลัวเดชฤทธิ์ ท้าวทองธาษตรี เลื่องภากุทธิไกร ๓๕๒

๐ กูเห็นคนเถ้า แก่ถื่อไม้เท้า ชรวงุทธชเรชรัตสี เห็นทั้งคนไข้  
เห็นคนแบกผี ใต้เต้าเดอรโดยรทยา

๐ กูเห็นกุศิต ตัวกูบผิต บแฝกแก่กายอาดมา แห่งกูกุศิต  
อนิตย์ในอนัตตา บำเพ็ญญาติา เกิดมาแล้วจักประไลย ๒

๐ สกตรทนาตุนาคเตยาคเหตุว่า ปาวรสุคตเวสั ปาฏิหเร่ กริตว่า

๑๕

๐ ๐

๗

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๒

สกลรัตนฉันท ๓๐ อักษร

๐ ข้าขอปรนอมบทบรมมารวิชัยเชษฐา บวรบรมตถา คตปาฏิ  
หารรังสี

๐ เสตानीลรัตตะบริโตปลังครคมี บริษาสัจญชนรुจี จรัสวารุชติ  
ชัชวาล

๐ สัพพัญญโม สุมุณีโม สุคโตโส มุรินทร์โฆ มาราโรโต มารชิโก  
นายโกโร มहेสัโย ๑ ๓๒ อักษร ๑



## สำหรับจำฉันทัง ๘ ๗

๐ เรากินแดงโม ลูกไ้กระโต จำเภาะเจะนาน ทำห้งอยอโย  
 กุจะไคร์ราน ไ้ระพะพาน ฉิฉะสงสาร แนะให้เภาะชาย๓(๑)

อนึ่งถ้าจะใช้พระสดับให้วิถารพิศฎารโดยเลศ ก็ให้ดูพระสดับ  
 อักษรเลกอย่างทรง

สุนัดชาไส ไ้ไตรมัทชาษอร จรปรสัด ลัศติเวหา วาจาเลศ  
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕

วิเศศอักษฎง อุงขคภาพ เอลาภลักษณ อักษรสุนธร์  
 ๖ ๗ ๘ ๙

คุณบท พจนเอก วิเศศปักษี  
 ๑๐ ๑๑ ๑๒

ตัน กลาง หลัง ไ้ไม้ผัด ลากข้าง พินหัว ตีน  
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗

ไ้ไม้ เอ แ ไ้ โ นฤคหิต ะ ' ๖  
 ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

พระสดับ ปรดิษถาน มรณ บาทสมพล ปรวไ้ใส อีสีสมโยค  
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖

อาการ หันอากาศ ประทุมวิหาร วิสันชนี เอกปักษี ปักษีอาไ้ศรย  
 ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

ตัน กลาง หลัง ตีน ุ ไม้ เอ แ ไ้ โ พินหัว  
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖

ลากข้าง ไ้ไม้ผัด นฤคหิต ะ ' ๖  
 ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

(๑) บางฉบับมีหมายเหตุต่อท้ายตรงนี้ว่า ทรงสำหรับจำฉันทัง ๘

เลข ๑ เป็นต้นหนึ่ง เลข ๒ เป็นต้นคู่ เลข ๓ ตัวหนึ่งเป็น  
ไม้เอ เลข ๓๓ สองตัวเป็นไม้แอ เลข ๔ เป็นฝนทองบนพินหัว  
เลข ๕ เป็นหันอากาศ เลข ๖ เป็นไม้ไ้ เลข ๗ เป็นพินหัว  
เลข ๘ เป็นไม้ไ้ เลข ๙ เป็นลากข้าง ชื่อว่า อักษรเลข

๐ หนึ่งสองฉลองบาทเมือง	เบือนบัง
เอตรีสี่เขี่ยหลัง	เคลือบไคล์
ห้าผัดสัตตะพินผัง	ผันผ่อน
นพพาอาหกไม้	ไ้ไ้ไ้ฐา ๫

พระสดับ (ตัวหน้า) ประดิษฐาน (ตัวกลาง) มรณ (ตัวหลัง)  
หันอากาศ อากา (ลากข้าง) อีสัรพร อุบาทสมพล เอ้ปราไ้ศรย  
นัคคหิต เอก ปักษี

๐ อักษรไตตันชื่อ	พระสดับ
กลางประดิษฐานลับ	ขอบไว้
สุดนั้นคือมรณดับ	ควรอย่า ไ้เนนา
สารเอสวรแไ้	ไ้ไ้ปราไ้ศรย(๑) ๫

๐ อีสัรพรโยกไ้	อิอิ
ประวิสันชนี	บอกแจ้ง
อากาเมื่อพาที	จริงชื่อ อานา(๒)
อุบาทสมพลแก้ง	กล่าวแท้ อู อู ๫

(๑) บางฉบับว่า เอ แอ ไ้ ไ้ ไ้ ไ้ คือปราไ้ศรย

(๒) บางฉบับว่า...ลากข้างนี้

◎ ผัดไม้บนซี่ชื่อ  
พินเอกโดยสัญญา  
พินโทดุษฎี  
นฤคหิตเตียวแล้

หันอา กาศนา  
ชื่อแท้  
กรเมื่อ บินแฮ  
กล่าวไว้คือองค ๗

สุนัดชาไศรย (ตัวหน้า) ไตรมัตชาษร (ตัวกลาง) จรกษัตร์  
(ตัวหลัง) สวัสดิลีลา วาจาเลศ (ลากข้าง) วิเศศอัญญง อุษงคภาพ  
เอลาพลัก อักษรสุญญ คุณบท พจนเอก เลศปักซี่

◎ สุนัดชาไศรยต้น  
ไตรมัตชาษรสวัสดิ  
สุนัดชาจรกษัตร์  
สวัสดิลีลาคือไม้

ศุภอรรถ  
ถัดไ้  
เสาวภาคย  
ผัดให้เห็นแสดง

◎ วาจาเลศลากข้าง  
วิเศศอัญญงพิน  
อุษงคภาพพิน  
ส่วนเอลาพลักไ้

ยาถวิล  
พจนไว้(๑)  
ยลบาท  
คือไม้ทั้งมวน

◎ บุรพพิทสวัสดิหน้า  
ปัตติมาสาร  
ปฤษตาณสุนวร  
มหันตลีลาสร้อย

อักษร  
ถัดถ้อย  
โดยสัพ  
สับไม้ผัดบน ๗

◎ วาเชรมหัดไ้  
วิวิธคูลังพล  
อุทังคปาเทกล  
เอกนุกุลแม่

อย่างงล  
พินแท้  
อัญญา  
มาที่ไม้หลายพรรณ ๗

(๑) บางฉบับว่า...รุไว้

◎ สุรยสถิตยแจ้  
ประดิษพิเศศกล  
เอกรโพล  
โหวรวไยหาศซ้อง

โดยยล  
ถัดถ้อง  
พิเศศ  
สืบแท้โดยนาม ๗

### ไทยนับ ๓

เรขเอสยเดศุงภถสาอ์ระดงสัถ  
บโรโภถทกยนัระเบหัลลัศศ

รนมอคำฐกพรพร์ศร์ตพพจ  
เล็เรินปงเน็รปบ้อนนงเร้าชทิงหม

### ไทยนับ ๕

รกวัชอัวชโปกกรณ์ดวษลัไยร  
ท้าวรร้ล้าสำนหนอหารเซน

ชีสพหเนรนลัลัชวเนหอนสแย  
กตยนลัตรียาคบถุกักณภกอพंना ๗

### ไทยหลง

◎ ดสาจงลสลาทาบตัหป  
โหดห่หตนลี้รางลาต  
ผุขุดหตุจมาต  
มงอ่ปล่ปเงวเจ้า

งภาถาร  
งลาทเงร้า  
वलลผเฉ  
ช้ำเผ็จลตียงาร ๗

◎ หังวลสลวาลวลัหจ  
สติถาตาลีลันต  
จุทรงรโฆรกผลัถ  
ชีหโเบอรกพยกไ้อ์

วีวสวัถ  
แนกไส้  
เผ็จตฉีห  
หายห้กเมตผล

## ถ้ายี่แปลงสาร

◎ ลิตขิศอิศรเทไ  
งงฟถีนวทวขารสา  
รรมคาทุศรเสนาธา  
มอ้ายตยตุศรณจพจ้าย

◎ กอรัชรวณษกถันวล  
อชี่ชี่ฎางลปแรสา  
ดลัผนยลึปเนยพี่เนอลกรกา  
นสทท่เหล่เบลล์หี่

◎ จบเสร์จสำเรจธี่เรื่อ  
จินดามุณีจบบ  
หนี่งคี่ออักษรศับท  
ทังวุดโตไตหนั้นแกล้ง

◎ หนี่งคี่ออักษรระตัน  
ทังจำเนกแจกแจง  
โทเอกอเนกแสดง  
วุดโตกาพยกลอนลั่วน

◎ หนี่งอักษรเลกลั่วน  
ทังศุภสารพระสตับ  
อิกษุณัฒชาไศรยสรบ  
หนี่งบูรพิพัทสร้อย

ถนลบา  
มหนูหน้าห  
งงยะลูงถึยล  
นนี่เข้าอพี่เตไ  
งลพเลพา  
บสึวไ  
ยลากบลัก  
นอ่านลัหเนบเมษก  
บังคับ  
บอกแจ้ง  
สงเขป  
กล่าวไว้เปนครู ๕  
สารแถลง  
ถี่ถั่วน  
โดยเลศ  
เลิศล้ำพึงเรียน ๕  
ภกถึบ  
มากถ้อย  
สารสืบ  
สรบพร้องเปนกถ ๕

◎ อักษรไทนับแกลัง  
ไทหลงสงไสยอรรถ  
ฤาษีแปลงสารสวัสดิ  
สับภกตริกยากลับ

◎ อักษรจัดถัดเนื่อง  
เปนสารสืบสืบ(๑)  
เขบีจขบวรควรรำนับ  
นรชนสนใจได้

◎ ลิขิตวิจิตรด้วย  
ด่งมณีจินดารัตน  
อันมีศิริสวัสดิ  
ใครรู้คือได้แก้ว

◎ จบเสร็จอาจารย์แกลัง  
โคลงภาพยกกลลอนกานท์  
มธุรสพจนบันหาญ  
ฟังเร่งเสนาะเพราะถ้อย

๑ . ๒  
๗ ๗ ๗ ๗

เปลี่ยนผลัด  
ยั้งพัน  
สนเทห์  
เล่ห์ล้ำกำบัง ฯ

โดยดับ  
บอกไว้  
อุปเทศ  
ชื่อเชื้อเมธา(๒) ฯ

ศุภอรรถ  
เลอศแล้ว  
โสภาคย์  
ค่าแก้ควรรเมือง ฯ

เกลาสาร  
เรียบร้อย  
โอวาท  
ถี่ถ้วนทุกคำ ฯ

๔  
ก ก๙ ก ก ก ก ก ก ๓ก ๓๓ก ๖ก ๖ก ๘ก ๓ก๙ ก๙ ก๙

๑ ๒  
๗ ๗ ๗

๕

(๑) บางฉบับว่า เป็นสารสืบสืบ...

(๒) บางฉบับว่า...ใจใช้ ชาติเชื้อเมธา



๑ คดถงว้ฬฟงถ้๙

บว๙ยวน

๕ ๕  
หลงหลง๖หลม๓มอฝน

อยู่ด้วย

๕ ๕  
๖นฝน่ว๙รศอน

๒  
๓อม๘๘อช

๗ ๕  
๓ปนน รนดรถาม่้วย

๕ ๗ ๗  
๓๓ต้งตงคณงถย

จินตามถึ๓บับพิมพ์ของหมอสมิธมีความต้อไปนี้ พิมพ์ต้อท่าย  
จินตามถึ๓เล่ม ๑ นี้ ด้วย แต่ในฉบับอื่นๆ ไม่มี เห็นว่าแปลกอยู่จึงลงพิมพ์  
ไว้ในที่นี้ด้วย

ก ข ฃ ค ฅ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ  
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔  
ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ส ศ ษ ห พ อ ฮ  
๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔

น้องชิ่ง  
พี่เขา  
มาตอนตัด  
เพราะ  
เขาเอาเหตุใส่  
เดาอื่นน้อ  
น้องฟังกา

๑) นะโมความนอบน้อม  
เมแห่งเราเริ่มงาน  
วัตถุทั่วไตรภพวาร  
พุทธัสสะแต่พุทธเจ้า

นมัสการ  
เร่งเร้า  
มีเถิด  
ตรัสรู้สรรพธรรม ๕

๑) อักษรแสงสีบสร้าง  
ต่างต่างขนานนา  
โดยประเทศภาษา  
เขียนอ่านออกโอฐได้

สรรค์มา  
ย่อมใช้  
หลายอย่าง เจียวแฮ  
รอบรู้เรื่องราว ๕

๑) อักษรสังเขปเข้า  
อย่างหนึ่งหมายคำรอง  
อย่างหนึ่งนักปราชูตรอง  
แล้วจึงรวมตัวให้

เปนสอง  
อรรถใช้  
นับแต่ เสียงนา  
ถูกต้องคำคน ๕

๑) หย่างว่แรกนั้นอีก  
ตัวมากนักฤาเด็ก  
ยุ่มยามใหญ่ไม่เล็ก  
ลูกศิษศึกษาสู้

ชรเจ็ก จินยวน  
จักรู้  
ตั้งฝึก ชีนา  
สืบสิ้นสี่ปี ๕

๑) หย่างหลังที่ว่านั้น  
ชนเอนกนับนิกร  
ไทยพม่าเขมรมอญ  
ฮินดูสิงหพไซ้

อักษร  
ห่อนได้  
แมนแขก ฝรั่งเศส  
แยกย้ายยักผสม ๕

◎ อักษรไทยอย่างนี้  
จรจากแต่เมืองราม  
ต่อตั้งอยู่ยังสยาม  
แปลงรูปยักษ์อย่างโน้น

◎ จัดแจงแจกกอบให้  
แรกเริ่มออานำ  
ก ข ต่อตัวจำ  
ตั้งใส่ทันทมาฏไม้

◎ จึงผสมเสริมใส่ด้วย  
สำเร็จแม่กกา  
จึงแจกกกกงมา  
จนแม่เกยกายคั่น

◎ หน้านั้นจึงแจกแจ้ง  
เสริมใส่ ข ค นำ  
ตัวอื่นอีกเอาทำ  
จนจบแจกจึงยัง

◎ อักษรสูงต่ำใช้  
สังเกตุจุดจดี  
เอกโทราชปักขรี  
ทงสี่หมายมาให้

เดิมพราหมณ์  
ราชูพันธ์  
ประเทศ นี้แล  
จึงให้ไทเรียน ๒

ชอบคำ ไทนา  
เพื่อใช้  
จงถ่อง แท้แล  
ฆ่าให้หายเสียง ๒

ออา  
ที่ต้น  
กนกบ กมเฮย  
คู่เข้าเคียงสะแดง ๒

จดจำ  
ต่อตั้ง  
เทียบเถิด  
หยุดให้ทายตัว ๒

ย่อมมี อยู่นา  
ชื่อไม้  
กากระบาท  
ย่อมขึ้นโดยเสียง ๒



จินตามณี

พระนิพนธ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท





# จินตามณี

พระนิพนธ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

๑๔

- |                              |                        |
|------------------------------|------------------------|
| ๑๔                           | วรบทศาสดา              |
| ๐ ัญญขยมประนมกรประนต         | รเกลศลาญปาน            |
| ผู้เผด็จอมิตรพิพิธมา-        | บริยัติโอพาร           |
| ๐ นบนพโลกุตรรัตน์            | ชคะสัตวสบไสมย์         |
| ธรรมราชนุสาศนบรรหาร          | คณะพุกทเวไนย์          |
| ๐ สองสงฆ์สราพกพิสุทธิ์       | บุญยมารคผลญาณ          |
| เสวยยสวัสดิวิวิฏศุขไพ        | แลเคารพนม้ศการ         |
| ๐ ด้วยเดชะไตรรัตน์นบ         | ศุขแผ้วภยันตราย        |
| จงขจัดอุปัทวะบันดาล          | ษณะอักษะราหมาย         |
| ๐ จักเร่อมลิขิตวิริหลัก-     | กลอ้างแต่ปางบรรพ์      |
| หย่างสยามอันคำภีรภิปราย      | จะจำแนกอักษรสรรพ       |
| ๐ นโมเปนอาทิบทแรก            | ณกระท่งถึงกมเกย        |
| ก ข ก็ต่อคณะทุกพร-           | และพิเศศสำนานเฉลย      |
| ๐ สามแผนกจักแจกอักษรเภท      | ชนฟังก็กังขา           |
| สูงกลางอิกต่ำพะพรับเคย       | กลตรีแลจัตวา           |
| ๐ โทเอกเอนกวิธวิธี           | กฎสามสำเนียงสะแดง      |
| สูงต่ำบงคับศับทอันปรา-       | จกผันสำนานแกลง         |
| ๐ หมุกกลางฟังอ้างพจนบัญญัติ- | ทุกประการบรรหารแปล     |
| ถี่ท่วนประมวณยุบลแจง         | และบห่างบเหอนแห        |
| ๐ ฟิงเพียรจำเนียรนิตยบร้าง   | ตระลิ่งล่วงถึงโคลงฉันท |
| โหดคร้านชำนานญลักษณแล        |                        |

๑๑ เจลียวพากย์นิพนธ์กลสุภา-  
ระดับกายกระวีวรนิรัน-

๑๒ จักเจรอญติเรกคุณยศ  
เจลออมเกรี้ยตี้นเรศรภิบาล

๑๓ นโม พุทธาย สิทธิ  
ภ ภา เอ แอ ไอ โอ โเอ อำ อะ ะ ๕

ภณรัตน์นาพรรณ

ตรเวียงชราชา

ทิศทศดำรงขาน

ภาพแผ่อะโยทยา ๕

อ อา อี อี้ อี้ อี้ อู อู ฤ ฎ

ข ข	ฌ	ฐ	ถ
ก	จ	ฎ ฏ	ด ต
ค ศ ฌ ง	ช ช ฌ ญ	ฑ ฒ ณ	ท ฐ น
ผ ผ	ส ศ ษ ห		

๑๔ บ ป อ อักษร ๔๔ ตัวนี้ ให้  
พ ฟ ภ ม ย ร ล ว พ ฮ อ่านแต่สองเสียง

อักษร ๑๑ ตัวคือ ข ข ฌ ฐ ถ ผ ผ ส ศ ษ ห ให้อ่านเสียงสูง  
เหมือนกัน

อักษร ๓๓ ตัว อันเหลือนี้ ให้อ่านเสียงกลางเสมอกันไปดูจ  
ก ค ง จ ญ

อักษรกลาง ๙ ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ นี้ ตัวเบาบมีก้อง  
เมื่อแจกให้อ่านเบาต่ำลงทีละ ๔ ตัว คือ กิ กี้ กุ กะ ติ ตี ตุ ตะ  
อิ อี้ อู อะ นั้น

ก กา	กิ	กี้	กุ	เก	แก	ไก	โก	กอ
	กิ	กี้	กุ					กะ

อักษรสูง ๑๑ ตัวนั้น บมีก้อง ให้อ่านหนักลง ทีละ ๔ ตัว นั้น  
คือ ขิ ขี้ ขุ ขะ นั้น

ข ขา ขี ขี้ ขุ เข แห ไช ไซ โข เขา ข่า  
ขี ขี้ ขุ ขะ

อักษรกลาง ๒๔ ตัว อันเหลือจาก ๙ ตัวนั้น ตัวก้องต่ำให้อ่านสูง  
ขึ้น ๔ ตัว คือ คิ คี คุ คะ

คิ คี คุ คะ  
ค คา คี คี้ คู เค แคะ ไค ไค โค เคา คำ

อักษรเหล่านี้เหมือนกันกับ ค ข นั้นจงหมั้น อักษรทั้งหลายนั้นให้อ่านผันออกไปตัวละสามคำ ซึ่งแจกมาทั้งปวงนั้น เป็นคำตัน สะกดไม้คั่นหางว่าวนั้น เป็นคำกลาง สะกดไม้โหลงตั้งรูปขอนั้น เป็นคำปลาย

กล ภา กลี กลี้ กลู เกล แกล ไกล  
กลี กลี้ กลู

ไกล ไกล เกลา กล่า

กละ

กก กัก กาก กิก กีก กี้ก กี้ก กุก กูก เกก แยก โยก กอก  
กวก เกียก เกือก เกิก เกอก

กง กัง กาง กิง กิ่ง กี้ก กี้ก กุง กูน เกง แกง โกง กอง กวง  
เกียง เกือง เกิง เกอง

กต กัด กาด กิด กีด กี้ด กี้ด กุด กูด เกด แกด โกด กอด  
กวด เกียด เกือด เกิด เกอด

กน กั้น กาน กิน กิ้น กิ้น กิ้น กุน กูน เกน แคน โคน กอน  
กร กวน เกียน เกือน เกิน เกอน

กข กับ กาบ กิบ กีบ กี้บ กี้บ กุข กูข เกข แกข โขข กอข  
กวข เกียบ เกือบ เกิบ เกอข

กม กัม กาม กิม กีม กิม กีม กุม กูม เกม แกม โกรม กอม  
กวม เกียม เกื่อม เกิม เกอม

เกอย เกย กาย กาว กิว กิว กีย กีย กุย กุย เกว แกว โภย  
กอย กวย เกียว เกื่อย เกีย เกียะ เกือ เกือะ เกอ เกอะ กัว กัวะ เกะ  
แกะ โกะ เกาะ กุม กรรม กรรมน กอ ก่อ ก้อ ก้อย กือ<sup>(๑)</sup>

๑๑

๑ จักขานบรรหารเหตุ  
สบสร่าบรราย

๑ กุลบุตรจงแจ้งลัก-  
โทเอกอเนกนรร-

๑ ผิวพวกอักษรตาย  
เอกโทพึงว่างเว้น

๑ เพราะเหตุสำเนียง  
แทนเอกประเทียบทาร

๑ หมูร์ศสะอักษรา  
กิ กี้ กุ กะ แกลง

๑ ทุกแม่ละสี่สรร  
กก กด กิดำตาย

๑ สามหมูร์ล้วนมรณะ  
แต่เกยเฉลยวิธี

ประเภทอักษรทั้งหลาย

บรรพัญติถ้วนทุกสิ่งสรรพ

ษณแห่งอักษรพรว

ตประกอบอักษรเป

ทั้งหลายกลางบร้างเหน

จะประกอบบชอบการ

เปนเสียงเอกทุกคำขาน

โบราณใช้ในโคลงสะแดง

ใน ก กา ก็แจกแจ้ง

เปนอาทิท่านบรราย

พรั่าพรบรรพัญติหมาย

กับ กบ ถ้วนทั้งมวลมี

โดยลักษณะอักษรตรี

ทั้งเปตายก็หลายพรวณ

(๑) ต่อจากนี้ มีแจกลูกทุกตัวอักษรทั้งสามหมูร์, ทุกแม่ และแจกอักษรกล้า เช่น  
กร, กล, กว เป็นต้น แล้วแจกอย่างผันด้วย เอก โท ตรี จัตวา ตามอักษรทั้ง  
๓ หมูร์ คือ สูง กลาง ต่ำ โดยพิสดาร ในการพิมพ์คราวนี้ได้เว้นเสีย

◎ เกียะ เกือะ กับ เกะ แกะ  
หุญตี้อัฐอักษรสรรพ

◎ ล้วนใช้ได้ต่างเอก

ฤ ฎ ล้วนตัวมลาย

◎ ตัวเปใน ก กา

◎ เอกโทควรใส่ได้  
แจ้งใจไปลำเข็ญ

◎ กน กง กับ กม ใช้  
ทุกแม่ทุกหมู่พรร-

◎ หมู่เกอยที่เปในใส่  
ตัวตายทั้งแปดห้วง

◎ อักษรทั้งสามหมู่  
สูงต่ำพรรพาทิ

◎ หมู่กลางนั้นพรรพ้า  
กอบกับประดับกัน

◎ เหตุแห่งอักษรสูง  
จึงผันคำไชซาร

◎ ประการหนึ่งอักษรกลาง  
ไม้ตรีประกบกลาย

◎ เหมือนคำว่า โต๊ะ กัก  
ควรใส่ไม้ตรีพรร

เกอะ กัวะ และ โกะ เกาะ บรร-

ทุกทุกแม่ คือ คำตาย

อะติเรกมีແหล່หลาย

ประหลัเอกกละกลกัน

คณนาก็ครามครัน

(๑)

ฉบับไว้ให้รู้เห็น

เพียงลยอย่างแต่ปางบรรพ

เอกโทได้สมล้ำสรรพ

ณาเช่นล้วนเปนปวง

โทเอกใช้ต้องตระทรวง

บให้ไม้เอกโทมี

กำหนดรู้ซึ่งวาจี

แต่สามเสียงสำเนียงหัน

เพราะจัดวาไม้ตรีอัน

จึงแบ่งเบญจะบรรพาร

จะนำจุงฤควรรการ

ถึงห้าเสียงสำเนียงหลาย

บันดาอ้างว่าคำตาย

สำเนียงแปลกประหลาดกรณ

เปนต์นยกเลงบรรพ

ศับทซ้อนด้วยวาจี

(๑) ต้นฉบับตก และพบเพียงฉบับเดียว ไม่มีฉบับสอบทาน จึงทราบไม่ได้ว่าตกไป  
ที่คำ



◎ ต่ำสูงสองหมู่ใช้  
 เหตุสองอักษรมี  
 ◎ หนึ่งอักษรสูง  
 กลับสูงสำเนียงพิปราย  
 ◎ จึงห้ามมิให้เอา  
 อักษรสูงต่ำคง  
 ◎ อีกกับไม้จัตวา  
 ไปทั่วทุกเหล่าหลาย  
 ◎ สำหรับจักชักจูง  
 เจกออกเจกเช่นปาย  
 ◎ กุลบุตรผู้พากเพียร  
 ลักษณะที่ชี้แจง  
 ◎ โทเอกอิกตรีฐ  
 นฤคหิตหมายนานา  
 ◎ แจ้งทวที่ตัวสกต  
 จงใช้จงขอบวจี  
 ◎ น ฌ กับ ญ ร  
 สกตปนกนบรรชาปรา-  
 ◎ สกต กง นั้นตัว ง  
 ตัวอื่นบร้างนิยม  
 ◎ เหตุใช้นฤคหิต  
 ต่างต่างก็มีปรา-  
 ◎ เจกคำว่า จุ่ คู่  
 เปน ง เปน ม สมาน

ฤอาจใช้ถึงไม้ตรี  
 ผูกกันถึงโดยบรรยาย  
 จักจูงนำตัวต่ำกลาย  
 ก็ได้ตั้งจินดาประสงค  
 ไม้ตรีเข้าประทับลง  
 ทั้งคำเปนแลคำตาย  
 ก็บรรชาห้ามเหมือนหมาย  
 เฉพาะใช้แต่หมู่กลาง  
 ให้คำสูงสำเนียงวาง  
 โบราณพราภาที่สะแดง  
 จะเล่าเรียนอย่านึกแหนง  
 วิจารณ์แจ้งด้วยปริษา  
 ทั้งตายคู่แลจัตวา  
 ทัณฑฆาฏฆ่าวิสัยชนี้  
 จักพร้อมพจนวาที  
 วิวิธพากยภาษา  
 แล ล พ ในอักขระรา  
 กฏหกอักษรผสม  
 อิกตัว ม สกตกม  
 แต่ตัวเดียวทั้งโทคณา  
 ขจิตรแทนในวจา  
 กฏขอบประกอบสาร  
 แล ชุ่ ญุ่ ลำนำขาน  
 สกต กง สกต กม



๑๕  
๑ ตัวสกตหมุกตหลาย  
ฎ ฏ ฐ ฑ นุกรม

๒ ใหญ่่น้อย อิก จ ช  
คณนาอเนกนอง

๓ สกต กก คือ ก ข  
ขานครบห้าอักษรดล

๔ สกต กบ คือ บ ป  
สี่ถ้วนประมวญยัง

๕ ตัวสกต คือ ย ว  
อื่นอิก บ แปมปน

๑๖

๑ บงกคัปตัวสกตกำหนดแกลง  
วิธีอันมีสี่ไป

๒ อักษรต่ำญี่สิบสี่ไซ  
จกชั๊กจกนาคำขาน

๓ เอาอักษรสูงเปนประธาน  
จึงสูงขึ้นส่งสำเนียง

๔ คือ ห เนานำสำเนียง  
ให้เสียงเปนสูงเสมอสมาน

๕ เจกคำพรัว่าเหลนหลาน  
เปนต้นเปนอย่างบรรยาย

๖ หนึ่งอักษรสูงทั้งหลาย  
แลนำซึ่งคำต่ำเติม

๗ สูงได้ตุจจลองเฉลิม  
เปนสองอักษรเสมอกัน

บรรยายบัณรศผสม

ทั้ง ฅ ถ้วนประมวญละบอง

แลสาม ส สิ้นทั้งผอง

กำหนดนับสิบห้าประมาณ

ทั้งง ค ค ฅ ไหวหาร

ประดับเพิ่มเข้าเติมหลัง

กับ พ ภ ประกอบทั้ง

อิกแม่เกอยเฉลยปน

อิกตัว อ เปนสามกล

บรรหญี่ติสามอักษรสะแดง ๗

เสร็จจกแจกแจง

สำเนียงสูงไฉน

นำนำสำนาน

ต่ำขานขึ้นเคียง

คำเหวยคำหวาน

วิสัญญี่นี้หมาย

จุงพจนเพิ่มเติม

- ◎ ทุกท้าวตัวสูงนำพรรค เสียงสูงเทียมทัน  
ท่วนสิ้นสืบเอ็ดอักษะรา
- ◎ หนึ่งอักษรหมู่มีชฌิมา ถ้วนเนาสังขยา  
จักนำตัวต่ำทั้งผอง
- ◎ นำได้โดยใจสมปอง ชอบใช้ตามลบอง  
บเพี้ยนบแผกแปลกแปลง
- ◎ ฟังให้พิจารณสารสะแดง แม่ชอบโดยแถลง  
ก็ใช้ตัวสูงจูงคำ
- ◎ ผิดควรอักษรกลางนำ ฟังใส่หน้าประจำ  
จักทับเอกโทเบื่องบน
- ◎ จงอ่านสำนวนนุสนธิ์ ผรรเสียงเสมอกล  
อักษรสูงใส่เอกโท
- ◎ ผจงจิตร์พินิจแบบโบ- ราณณะโม  
มานะตำหริะตรีไตร
- ◎ คำยาวจักสั้นนั้นไหน อาจารย์ทำนไข  
โอวาทบังคับปรับปรุง
- ◎ ควรใส่ตายคู้เข้าผดุง ชักคำบำรุง  
ที่ยาวให้สั้นบรรหาร
- ◎ เจกเช่นเค็ญเข็ญเปนประธาน อาทิจจมาน  
คือแบบแลบงแพรงแถลง
- ◎ หนึ่งทัศนทฆาฏผู้เผด็จสะแดง ฆ่าอักษรแฝง  
ซึ่งสืบสกตหนหลัง
- ◎ ห้ามก่อนให้อ่านบอกบงง คับไว้ฟังฟัง  
อย่าอ้างอย่าออกวาที

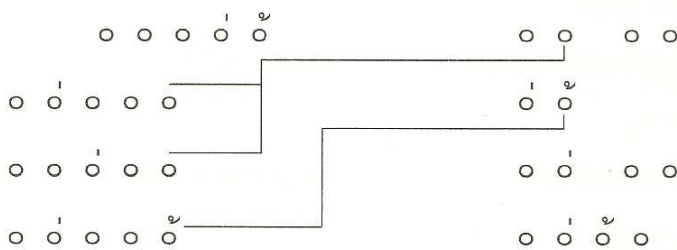
- ◎ จักแกลงแห่งอักษรศรี                      ตัวเพี้ยนเปลี่ยนมี  
แลแผลงแลผลัดัวจนา
- ◎ ฐ เปลี่ยนเพน ท อักษรธา                      แปลเพน ห ตธา  
แลแปลงเพน ต ตามประสงค์
- ◎ ต น้อย เป็น ฐ ใหญ่ปลง                      เพนระตะคง  
แล คะ เพน กะ กอปกถ
- ◎ ร เพน ล ได้อย่างงน                      ย เพน ช ดน  
แล วะ เพน พะ ฟิงประมาณ
- ◎ ย เพน ก เปลี่ยนคำขาน                      ช เพน ย บันดาล  
แล ป เพน ผ อักษร
- ◎ ต เพน จ ก อุทาหรณ์                      มีในประการณ์  
คือ สนธิบรรพัญติจัดสรรค์
- ◎ เปลี่ยนแปลกกันได้หลายพรรณ                      จงทราบโดยบรร  
ยายวิริฐวาที
- ◎ ฝนทองฟองมันวิสัยชนี้                      นฤคหิตอันมี  
อีกหันอากาศหลากหลาย
- ◎ ส สามไม้ม้วนไม้มลาย                      แกลงลักษณธิบาย  
ไว้แจ้งในจินตามณี
- ◎ เล่มหนึ่งฟิงดูด้วยดี                      เจนจำวิธี  
ที่ท่านบรรหารสารสอน
- ◎ รอบรู้ครุแบบบทกลอน                      ทราบเสร็จในสมร  
สมรรถปรีชาชาญ
- ◎ กลใต้ไปเผยพิศดาร                      สำเหนียกสำนान  
ในเล่มนี้มีบริบูรณ์ฯ

อนึ่ง ถ้ากลุ่มบุตรเรียนรู้ในพีธีอักษรสามแลไม่มีวันไม่มลายแล้ว ก็ให้  
 ฟังพิริยพิจารณาให้รู้ในพีธีจะกระทำ ซึ่งบท แลกลอน คือ ร่ายสุภาพ ร่าย  
 ดันน ร่ายกาพย์ โคลงสอง โคลงสาม โคลงสุภาพ และโคลงจัตวาทัศน์ที่  
 ตริพิชพรรณน แลโคลงตันนวิวิธมาลีบาทกฤษร แลฟังตกแต่งกระทำให้  
 ถูกต้องตามโบราณคดี อันท่านบังคับไว้ให้ชอบด้วยวางบทแลกลอนพด  
 สำผัสตามชนบทที่สุภาพ แลเอกโทจงถูกถ้วนทุกประการ ฟังพิจารณาให้  
 ปราศจากเอกโทษโทโทษ อย่าให้เข้ามาระคนอยู่ได้ดุษแบบขบวรที่กระทำ  
 ไว้ให้เห็นเป็นอย่างนี้ ประการหนึ่งฟังให้พิจารณากลอนรายนั้น ถ้ากลอน  
 สุภาพรับด้วยสุภาพ เอกรับตามเอก โทรับตามโท ทั้งร่ายสุภาพแล  
 ดันนแปลกกันแต่ที่บทส่ง อย่าฟังสงสัยเลย กลุ่มบุตรผู้จะเพียรเรียนรู้อไปใน  
 เบื้องหน้านั้น ฟังให้พิจารณาร้อยกรองบทกลอนตามขบวรแบบบังคับไว้  
 นี้เถิด

### ร่ายสุภาพ

๑ ศรีสิทธิสุนทรโวราช ประกาศกระวีรววิเศศ บุนเรศรัฐฐ-  
 อโยทธยา ล้วนปรีชาเชลงอรรถ แห่งชินวัจนัรวราชย์ นานะกพากย์-  
 ภาษา ทุกประการทั้งมวญ ครอบสรเสรอยเยอรยศ จรดเจอรญคุณ-  
 ท้าวด้าว ผดุงพระเกียรติไทท้าว ธิราชผู้ผ่านมไห สวรรย์นา ฯ

### โคลงสุภาพ



◎ นิพนธ์กลกล่าวไว้  
พืงแตงตามบงบังคับ  
เอกโทท่านลำดับ  
ทุกทัวลักษณะล้วน

เป็นฉบับ บทพอ  
ถี่ถ้วน  
โดยที่ สถิตินา  
เล่มนี้คือโคลง ๗

◎ สุภาพพจนสิบเก้า  
สี่ศะศิระวิวร  
ต่อสร้อยเสศอักษร  
ความบ่เต็มเต็มได้

เกลากลอน ประกิจเอย  
เจ็ดไว้  
บทหนึ่ง สามนา  
ดูจ่างหย่างสะแดง ๗

◎ บทแรกที่เจ็ดคล้อง  
บทที่สองสามประสบ  
กลอนโทที่เจ็ดผจบ  
หนบทสี่เบื่องหน้า

กลอนกระทบ  
แห่งห้า  
โทที่ ห้าแฮ  
แบบนี้พืงยล ๗

◎ โทเอกเปลี่ยนผลัดได้  
แห่งที่ห้าควรคง  
บทอื่นบอาจปลง  
เฉพาะแต่บทหนึ่งพัน

โดยประสงค์  
บทตัน  
แปลงแบบ นาพอ  
กว่านั้นฤมี ๗

◎ เอกเจ็ดหายากแท้  
เอาอักษรตายแทน  
โทสี่ประหัดแทน  
ห่อนจักหาอื่นใช้

สุดแสน เข็ญเอย  
เทียบได้  
หวงเปลี่ยน  
ต่างนั้นไปมี ๗

๑ เอกโทผิตที่อ้าง  
จงอย่าลหย่างตาม  
ผจงจิตรคิตพยายาม  
ยลเยียงปราชสับปลี่

ออกนาม โทษนา  
แต่ก็  
ถูกถ่อง แท้แฮ  
เปล่าสิ้นสรรเสริญ ฯ

๑ ใช้ได้แต่ปราชูคร้าน  
ปราชูประเสริฐดำเนียร  
ถือเท็จท่านติเตียน  
มักง่ายอายอับหน้า

การเพียร  
หมิ่นช้า  
คำตู่ คำนา  
อาจถ้อเถียงไฉน ฯ

## โคลง ๒

๑ โคลงสี่มีฉบับไว้  
ปราชูรู้คุณิพนธ์ ฯ

หนึ่งเรียกโคลงสองให้

๑ หลายกลยลเยียงตั้ง  
ถูกถ้วนขบวรบท

แต่งอย่าพึงพลาดพลั้ง  
แบบนา ฯ

## โคลง ๓

๑ โคลงกำหนดหนึ่งนาม  
เสนอบัณฑิตประติษอ้าง

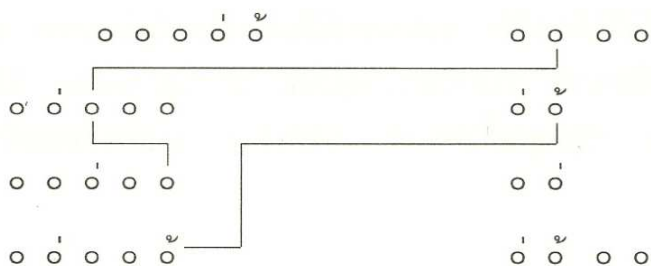
คือโคลงสามสืบสร้าง  
โอษฐเอื้อนเดือนเขษม ฯ

๑ เปรมกระมลฤาดี  
ใดสิ่งซึ่งไปรู้

จินตะกระวีท้าวผู้  
จักรู้ฤาจน จิตรนา ฯ

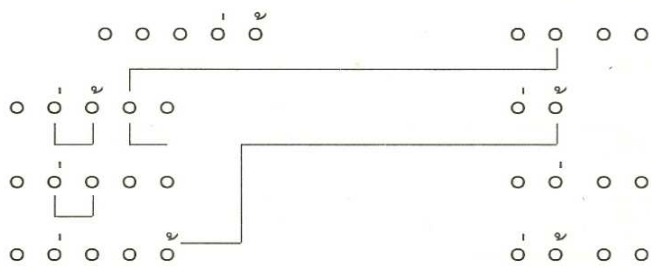


### โคลงตรีพิทพรรณ



๐ โคลงหย่างวางฉบับตั้ง	นามมี
คือชื่อตรีพิทพรรณ	พากย์ไว้
ปวงปราชญ์ลาดวาทิ	เชลยลักษณึนี้
กลอนรับที่สามใช้	แต่เบื้องบทสอง ฯ

### โคลงจัตวาทัณฑ์

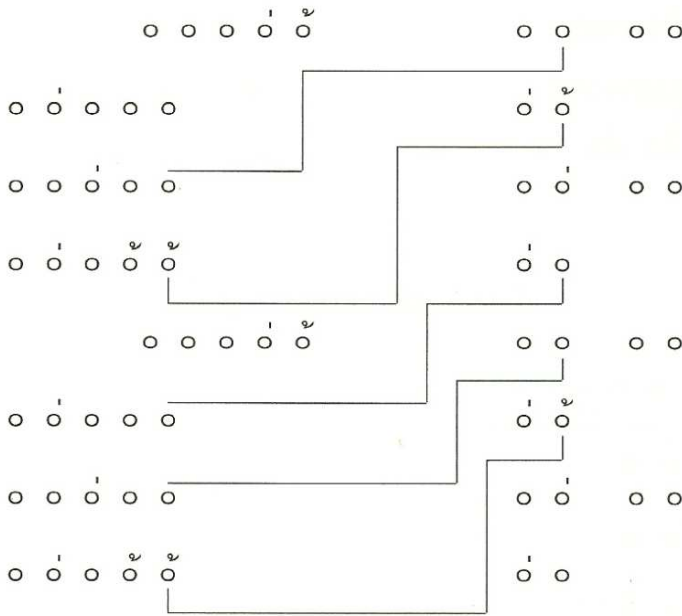


๐ โคลงหนึ่งนามแจ้งจัด	วาทัน ทัฎฐา
บงคั้รับกันสะแดง	อย่างพริ้ง
ขบวรแบบแยบยลผรร	แพกชนิด อื่นเฮย
ที่สี่บทสองคล้อง	ท่อนท้ายบทปถม ฯ

## ร่ายตัน

๑ ศรีสวัสดิ์วิวัฒน์วิวิธ ชาวดีดโลภย์เลื่อง เฟื่องฟูภูมิมณฑล สกล  
 แผ่นภพ สบพิสัยสยาม รามนรินทร์ภิญโญยศ ปราบภูกระเดื่อง เป็รื่อง  
 ปราชูปรีชาชาญ ขานคุณท้าวศทิต ขจรขจ่าง ภาตระหลอดฟ้าลัน  
 แห่ล่งธรา ๕

## โคลงวิวิธมาลี



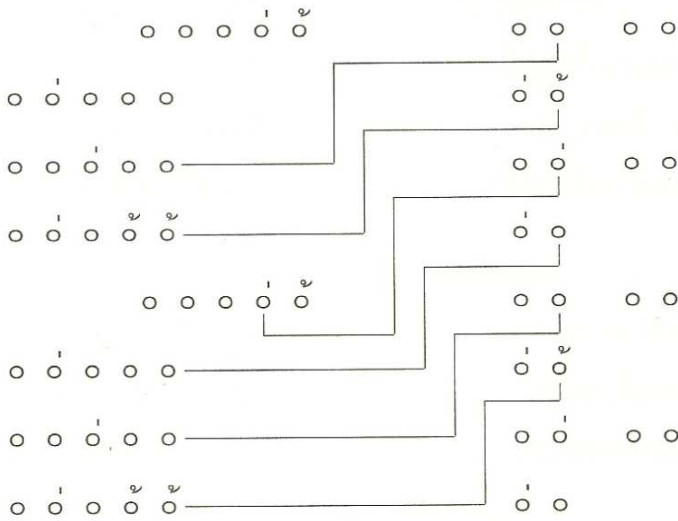
๑ เซล่งกลโคลงอย่างด้นน  
 เสนอชื่อวิวิธมาลี  
 ปวงปราชท้าวทวยหลาย  
 ยลย่งฉบบัพพันชี

บรรยาย  
 เล่ห์นี่  
 นิพนธเล่น เทอญพ้อ  
 เซ่นแถล่ง

◎ เปนอารมณ์แก้วก่อง  
 อาตมโไอโสภาสแสง  
 เอกองเกรียดิเกร่อนรรณึ  
 ภาท่วดินฟ้าฟุ้ง

กายกระวี ชาติเอย  
 สว่างหล้า  
 ทุกแหล่ง หล้านา  
 เฟื่องคุณ

### โคลงบาทกฤษร



◎ อีกรโคลงแบบตันนหนึ่ง  
 บอกรเช่นบาทกฤษร  
 วิธีที่เลบงกล  
 ยากกว่าบรรพ์แสรังสร้าง

พียงยล  
 ชื่ออ้าง  
 แปลกก่อน  
 อื่นแปลง

◎ สอกรวดกลอนห่อนพลังง  
 เจนสิเชองสารสะแดง  
 สำผัสท่วทุกบท  
 บงด่งบาทซ้างย้าย

ผิตพจนึ  
 ย่างผ้าย  
 ฤาเคล็อน คลายเอย  
 ต่อตาม ๗

## รายชื่อภาพ

๑) งามเกียรติก้องท้องราชตรี กระวีสยามประเสริฐ เลอศหลาย  
ผู้รั้มลักลั่น ถ้วนวรรณเวท ประเภทกลภาพย์ สุภาพด้นน  
สะแดง แดงเลศฉันท์ พรรณพฤติพจน์ บทมาตรา สามรรทญาณ  
ชาญเชี่ยวชาญอักษร สรรพ์สำ สบทุกสิ่ง สิ้นแจ้แจกกลอน ๕

๑) อยู่ททยายศยงด้าว ไตปูน เปรียบถา  
เทียมเทพสฤษดีไอสุรย์ เเศกสร้าง  
ไทรรัตน์รุ่งเรืองจรูญ เจริญสาส นานา  
เกรอกพระเกียรติราชอ้าง หน่อเนื้อพุทธภูมิ ๕

๑) ปราสาทสูงเทริดฟ้า พุโทยม  
จรูญรัตน์จำรัสโสม สุกแพ้ว  
ฟ้างไพชยนต์ประโลม จิตรโลกย์ เล็งเฮย  
สิงหาคมมาศกอบแก้ว ก่องหล้าเลอสุวรรณค์ ๕

๑) สมบูรณ์สมบัติอ้าง ไอศวรรย์ อินทร์เอย  
ร้อยโอษฐ์ฤฎำพรรณ พรำถ้วน  
สิบสองพระคลังอนันต์ อเนกราช ทรัพย์แฮ  
สรรพ์สิ่งศถงฆารล้วน เลอศพื้นแผ่นภู ๕

๑) เมืองหนองมวณูมาตย์ผู้ บริบาล บดินทร์ฤ  
สองฝ่ายฝ่ายทหารหาญ คี๊กแผ้ว  
พลเรือนรอบราชการ ผดุงโภาค ภูลพ้อ  
แจกตั้งขุณคลังแก้ว กอบทั้งขุณพล ๕

◎ พลคเชนทร์ธานีรั้า  
อิกกับแก้วกฤษช  
สำตระกูลคชบวร  
ชาญศึกฮึกหาญสู้

รงค์รอน  
เผือกผู้  
วรรณหลาก หลายแฮ  
เผด็จเสี้ยนเตียนโทษย์ ๗

◎ พลไหยหาญหีนห้าว  
บำบดอเรนทรลาญปาน  
ดุรงค์ฤทธิราชยาน  
จักรพรรดิพาหนะก็

รำบาย  
ปลาคลี่  
อย่างแสะ รัตน์ฤา  
เกอดเก็อกฤษฏา ๗

◎ พลรัตนแทะแก้ว  
โรมริปูปล่องปลง  
รถยนต์ย้งรถทรง  
อ่าโอโสภาษด้วย

รณรงค์  
ซีพม้วย  
อ่ามเรศ แลฤา  
ประดับแก้วแกมกาญจน์ ๗

◎ พลเท้าทวยทกล้า  
ชาญเชี่ยวชาญหัดถจัด  
น่านาวุธสันหัด  
เผด็จดิษกรดำดิน

สามรรถ  
จบสิ้น  
แผลงฟุ้ง พันเฮย  
บันเกล้าเอาเศียร ๗

◎ สาดรานาเนกพร้อม  
ดินลูกลิ่งสบไสมย  
บรบักร์จักปองไภย  
ทุกท้าวสิมาม้วน

ปืนไฟ  
เมื่อปล้วน  
เพียรป่วย  
มอปลั้ถวายเวียง ๗

◎ เมืองขึ้นเมืองออกพัน  
โทเอกตรีจัตวา  
ประเทศราชชาติภาษา  
ขอมแขกมลาวตีนด้าว

คณนา  
อคร้าว  
ตนต่าง  
เขตรแคว้นแดนสยาม ๗

◎ งามยศยศยิ่งด้าว  
งามทุกสิ่งไอศวรรย์  
งามพระกรุณาบรร  
งามกุศลกอบกู้

◎ อวาศนถนารถให้  
บุรณะหลายถิ่นสถาน  
ถาปนากิจประกอบการ  
ปณีตกว่าอารามครึ่ง

◎ ทรงสฤษดิพุทธรูปน้อย  
กัษรรัตน์รัชฎาผจง  
ก่ออิฐขจิตรูปนลง  
บ้างบุบ้างหล่อบ้าง

◎ พระมหามรกฎแก้ว  
ทรงสฤษดิชินรูปพุทธ  
สุพรรณพิเศศสุทธิ  
อีกพระพุทธรูปเลศหล้า

◎ บริยัตติอรรททั่วทั้ง  
สบสิ่งสรรพคำภีร์  
หลายฉบับนบเอนกมี  
แปดหมื่นสี่พันถ้วน

◎ ฉบับเอกรงเรขพื้น  
ห่อตาดยระบับพิศ  
กรอบแก้วกรองกาญจน์ประกิจ  
แลเลศประเสริฐสิ่งสิ้น

ใดทัน เทียบฤ  
เลศผู้  
พลัษทั่ว ๓เรศนา  
ก่อสร้างสีบแสง ๗

ผดุงงาน  
ที่ตั้งง  
ใหม่มาก วัดเอย  
ก่อนใช้ไปเสมอ ๗

ใหญ่องค์ เอนกเอย  
ล้ำสร้าง  
รักปิด เหมเอย  
มากพันคณนา ๗

เกษมกฤษ โลกย์แฮ  
ยอดฟ้า  
สัตตรัตน์ รัตเอย  
ดิลกแผ่ภพไตร ๗

บาฬี ธรรมฤ  
เลศล้วน  
จบเสร็จ สิ้นนา  
บอกเบื้องธรรมชั้น ๗

ไพจิตร ยิ่งแฮ  
เพรศพื้น  
งาเกาะ บ้างพ่อ  
พิลาศล้ำานชม ๗



๑) สำนงษ์ทรงกอบเกือ  
รงรภัษศักดิราชา  
เอกโทที่ตรีบา  
อิกกับพระครูตั้ง

กรุณา  
คณะทั้ง  
เรียนมาก องค์เอย  
แต่่งขึ้นตามคุณ ๗

๑) ปวงชีชินบุตรคำ  
สอบไล่ไตรปฏิภูกกุล  
อำนาจนิจภัตรนุกุล  
ทำนุกพระสาสนกั

คันถ์ฐูร  
เพ่อมรู้  
เกอดลภา หลายแฮ  
กอบเกือการเพียร ๗

๑) อ่ารุงเรื่องรุ่งท้อง  
ไตรรัตน์จรสรงษ์  
ทวาราวดีบุรี  
ทุกนครห่อนท้า

ชรณี ดลเอย  
สว่างหล้า  
อยุทธยศ ยิงพ่อ  
เทียบได้ไปทัน ๗

๑) พระคุณขัติเยศเจ้า  
พุทธสาตรราชสาตรสบ  
พระญาณพระยลครบ  
สรรพพากย์หลากเล่ห้ล้วน

จอมภพ  
ทราบถ้วน  
ขบวรกาพย์ กลอนแฮ  
ท้าวถ้อยถองแกลง ๗

๑) พระทรงอาโภคด้วย  
ไปเชี่ยวชาญไปชาญพจน์  
เลอบแบบแยบอย่างบท  
จงเร่อมรินพนธ์ต้อง

เอารส ราชฤ  
พากย์พ้อง  
กลอนกาพย์ โคลงนา  
ฉบับตั้งงแต่เพรง ๗

◎ จวบจุลศักราชถ้าน  
อีกเอ็ดรกาศกไสมย  
วิสาขมาสตฤถีไตร  
วารพุฒมกุฎกรงแก้ว

◎ สารส่งงสุริยชาติถ้าน  
เรียนเรียบพจน์พฤตโต  
จงเฉลียวลักษณไนโว  
ผดุงพระเกียรติสืบสร้าง

◎ เหตุนี้เปนต์นเรื่อง  
ปรารภลักษณยุบล  
เปนครุณประโยชน์ผล  
แก่พระชัตติยพงษ์ทั้ง

◎ กรมวงษาสนิทอ้าง  
นิพนธ์พจน์โดยอำเภอ  
ปองเปนประโยชน์เผยอ  
รงรักษัษอักษรกั้

◎ กุลบุตรสุทธชาติเชื้อ  
อีกหมุ่มมาตยาวงษ์  
ไปจองจิตรจำนง  
เพียงแต่เพลงภอรู้

พันอุไทย ร้อยฤ  
ลูแล้ว  
กาพบักษ์ ปางพ่อ  
โอษฐเอื้อนโองการ(๑) ๗

ชัตติโย รสฤ  
พากย์อ้าง  
หารแห่ง ปราชญ์เฮย  
เฟื่องพินฟูไผท ๗

วิกถ  
แบบตั้ง  
เสาวภาคย์  
ท้าวผู้ทวยผอง ๗

นามเสนอ  
ภาพรู้  
พระยศหน่อ นเรศร์ฤ  
กอบไว้เฉลิมเวียง ๗

ชัตติยพงษ์ กิติ  
ท้าวผู้  
เปรมปราชู วายพ่อ  
แต่งบ้างอย่างทราม ๗

(๑) วันพุธ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ ปีระกา เอกศก จ.ศ. ๑๒๑๑ ตรงกับวันที่ ๙  
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๒

◎ โคลงฉันท์ดันทนภาพยทรีง  
หลายเลศหลายเลงบท  
โบราณก็เสื่อมหมด  
โดยต่ำแต่จักใช้

สุขุมพจน์ นันนา  
บอกไว้  
ห่อนศึก ษาแฮ  
เอกเพี้ยนเปลี่ยนโท ฯ

◎ ตนต์ผู้ศิษย์แจ้ง  
กรมชิตชิโนรสวัจ  
ฉบับแบบแยบยลชัด  
ท้าวถ่องลบบองกลัก

เจนอรรถ  
นาทชี  
เซลงหลาก หลายฤ  
รอบรู้ครุกลอน ฯ

◎ จิงวิระจเรชชว้อน<sup>(๑)</sup>  
เสนอชื่อจินตามณี  
จักรพรรดิทุกสิ่งมี  
เตอมเล่มสองตรงแล้ว

สารศรี นีฤ  
ด่งแก้ว  
ประสงค์เสร็จ นีกนา  
ถัก้วนชบวรกล ฯ

◎ หวังฉลองลอบบาทเบื่อง  
ป็นอยุทธเยศยศ  
เทียมทิพยสุคนธรส  
บุชิตอดิศรภู

บงกช  
ยั้งผู้  
บุบผชาติ  
ก่อเกื้อคุณเฉลอม ฯ

◎ ปองเปนประโยชน์ท้าวพิน  
เฉลอมพระเกียรดิกระษัตริ  
ปราชูสดับไต่บตี  
คงอยู่คู่ดินฟ้า

ปกพี ดลเอย  
เกว่อนหล้า  
เชอญตก เตอมแฮ  
อย่ารู้เสื่อมิไชษ ฯ

(๑) เป็น - จิงวิระจเรชชว้อน.....ก็มี

◎ จงเรื่องจรงรุ่งฟัง  
พระนครโยททยา  
โรยปราชูปริองปรีชา  
สามารถอาจอดอ้าง

ฟูธรา ชารแฮ  
อย่าร้าง  
ยังเมื่อบ มุลพ่อ  
โอษฐ์ถ้อยแกลงหลาย ฯ

◎ ไซ้เชิงซ่านีแก้ว  
ฟังนิพนธ์คำขาน  
กตัญญูนฤบดีศาล  
ผดุงจิตรคิดพจน์พร้อม

โวหาร  
ขัดข้อง  
ผะเดอมเหตุ  
พราพร้อมเพียรแสดง ฯ

๒๘

◎ จะแต่งโคลงกั้ว ไว้หวังเปนครู ให้ดูลำนนำ  
เหมือนเดือนเสติ เร่งตรีระตรงคำ ไซ้จะแกล้งทำ  
แต่ภอคล้องจอง ฯ

◎ เปนข้าราชการ อย่าเกียจอย่าคร้าน การงานตฤกตรอง  
เข้านอกออกใน อย่าให้ล้าพอง จักกราบทูลฉลอง  
อย่าได้มูสา ฯ

◎ อย่าเหนกับคน สิบบาทคาดบน ไม่พันอาชญา  
อย่าประจบอย่าประแจ ช่วยแรงวาสนา กิจการภารา  
จงหมั่นจิตรจำ ฯ

◎ แม้นจะว่าความ ไล่เสียงใต้ถาม ให้งามแม่นย่า  
อย่าคุมเหงไพร่ หาให้ชอบธรรม เกรงบาปกลัวกำม  
ในอนาคตกาล ฯ

◎ กุศลหาไม่ เงินทองบ่าวไพร่ ถึงได้ไม่นาน  
คงให้วิบัติ พลัดพรากจากสถาน เวรูกำมับันดาล  
ฉิบหายวายชนม์ ฯ

	◎ จะ กล่าวกลบทให้	เห็นความ
แต่ง	สุภาสิตตาม	ฉบับรู้
โคลง	สุภาพบ่หยาบหยาม	คำกล่าว แกล้งแสร
กหู่	บุราณท่านผู้	ปราชู้ไว้หวังสอน ๗
	◎ ไว้ เป็นแบบฉบับเบื้อง	บัญญัติ
หวัง	ประโยชน์ราชบรรพสัช	สืบเชื้อ
เป็น	คติต่างบรรทัด	ทางเที่ยง ธรรม์นา
ครู	แต่ปางก่อนเกื้อ	กอบไว้เปนกล ๗
	◎ ให้ วิจารณ์อ่านศุภสร้อย	สารสอน นี้อย
ดู	ทำนุกทำนองกลอน	กล่าวอ้าง
ลำ	ทุกคำชวนอน	อย่างหนึ่ง อยู่นา
นำ	จิตรที่แข่งกระด้าง	อ่อนได้ดิบดี ๗
	◎ เหมือน สารถีฝีกม้า	สินธพ ซาติแธ
เตือน	ฟาดแส้λεύวตลบ	คล้องเกล้า
สะ	ดั่งตกใจสงบ	เสงี่ยมพยศ ลงพ้อ
ติ	โทษตนอย่าเข้า	เขตรแคว้นแดนพาล ๗
	◎ เร่ง เรียนเร่งรอบรู้	กฎหมาย
ตระ	ตฤกสุภาสิตหลาย	ฉบับพร้อม
ตรง	ประดิษฐ์พระร่วงภิปราย	เปรียบเทียบ สอนนา
คำ	บุตรอินทร์สอนน้อง	นี้ก็ไว้อย่าเผลอ ๗
	◎ ไซ้ ของชรื่องอ้าง	อวดตน ดีเอย
จะ	ดีเตือนแต่คน	อื่นไซ้
แกล้ง	เปรียบเทียบเปนกล	การกระทบ กระเทียบนา
ทำ	เพราะหวังเหตุให้	หากแจ้งใจจำ ๗

	◎ แต่ สงงเขปไม่สู้	พิศดาร
ภอ	ณะเพื่อนราชการ	อย่าปลั่ง
คล้อง	คล้องค้อยชำนาญ	นึกเนื่อง นิจเอย
จง	จิตรจดจำยั้ง	อย่าฟ้องการพาล ๕
	◎ เปน หลวงขุนพระทั้งง	พญา
ข้า	พระบาทมุลิกา	แก่นให้
ราช	กิจคิดไตรตรา	โดยรอบ
การ	ศึกเสื่อเหนือใต้	เร่งรู้เขบีจขบวร ๕
	◎ อย่า โฉดคุณโทษให้	เลงเหน
เกี่ยว	กิจการบเปน	ประโยชน์แท้
อย่า	หยิงทำนจิงเอน	ดูท่ว หน้านา
คร้าน	นักมักอ้อแอ้	ห่อนได้เป็นคุณ ๕
	◎ การ ไกลการใกล้ชอบ	เชองการ
งาน	ราษฎร์งานหลวงงาน	พวกฟ้อง
ตฤก	ให้ตฤกหลายสถาน	ทางตฤก
ตรอง	ท้วน่าหลังต้อง	ตอบโต้ตามตรอง ๕
	◎ เข้า ในพระนิเวศน์ให้	บัญญัติ
นอก	แต่ในจังหวัด	เร่งคร้าม
ออก	นำอย่าทำตัด	จริตหยิง เยอแฮ
ใน	บทยอยการห้าม	โทษแท้ถึงตัว ๕
	◎ อย่า แต่งนุ่งห่มผ้า	ใหม่สวย
ให้	เช่นคนสำรวย	ริกี้
ลำ	พงสภาพึงขวย	ขามเข็ด ขยาดเฮย
พอง	นักมักบี้นี้	บอบข้ำลำเค็ญ ๕



◎ จัก ฝ้าทำวอย่าได้  
กราบ พระบาทมุลิกา  
ทูล กิจอย่าถลิ่งถลา  
ฉลอง แต่เรียบเรียบร้อย

◎ ออย่า ปดริราชเจ้า  
ได้ แต่ล้าคตโกง  
มุ ทลู่เล่ห้ล้าโพง  
สา ระพัตจะรู้

◎ ออย่า ประมาทมักพลาดพลั้ง  
เหน แก่หน้าคนคิด  
กับ พวกที่มีพิศม์  
คน คดออย่าโอบอ้อม

◎ สิ้น ทรัพย์ค่านับทั้งง  
บาท หนึ่งถึงมากครัน  
คาด เหนแก่รางวัล  
บน ออย่ารับบนไ้

◎ ไม่ ชื่อสัตย์ต่อเจ้า  
พัน กตัญญูพลัน  
อาช องค์จักอาสาญ  
ญา ดิกาพลอยด้วย

◎ ออย่า นิยมยศช้อง  
ประจบ ท่านเที่ยวเที่ยวเดิน  
ออย่า เสือกออย่าสูงเกิน  
ประแจ ประจบเลือกหน้า

เจรจา  
สดับถ้อย  
ถล้าถลาก ไถลแฮ  
เรื่องรู้จึงทูล ฯ

จรรโลง โลกย์เฮย  
กากผู้  
พุดพล้า  
ไล้ล้าวนเหลวไหล ฯ

พลันผิด  
คดค้อม  
พยศกาจ  
คบค้ำภาเสีย ฯ

ก้านัล  
ท่านให้  
จักวุ่น วายแฮ  
สุดแท้แต่จริง ฯ

จอมธรรม  
พลาดม้วย  
สูญชีพ  
ดาบล้างฤาหลอ ฯ

สรรเสริญ  
ด่งบ้าง  
สุดกู่  
เลือกน้ำใจตรง ฯ

	◎ ช่วย หวานพีชนไว้	หวังผล
แรง	บมีอวดตน	ต่อแย้ง
วาศ	รูปวัดร้างสกนธ์	ดูก่อน
หนา	และบางรู้แจ้ง	จึงรู้อาษา ฯ
	◎ กิจ ทำวเปนข้าท่าน	อย่าเฉย เสียแฮ
การ	ราชกิจอย่าเลย	ละไว้
ภา	รฐระเฉยเมย	เสียมั่งง
รา	เรอศราชการใช้	เสื่อมสิ้นยศธา ฯ
	◎ จง ดำหิระรอบรู้	ราชการ
หมั้น	ไม่เว้นวันวาร	ขาดเผ้า
จิตร	พันผูกระวังงาน	อย่าเกียจ คร้านเอย
จำ	แบบรบิลข้อเค้า	บทเบื่องบรพล์บอง ฯ
	◎ แม้น ว่าเป็นผู้พิจ	รณา ความเฮย
จะ	พิพากษ์พึงเมตตา	ทั่วผู้
ว่า	ตามแต่สัจจา	จริงเท็จ เขาแฮ
ความ	มหันตโทษรู้	เร้งร่อนรณวิจารณ์ ฯ
	◎ ไล่ ดูทั้งผู้โจทย์	จำเลย
เลี้ยง	หล่อหลอมฟงงเฉลย	เล่าห์ลั้น
ไต่	ความภิปรายเปรย	ปรับเทียบ กันแฮ
ถาม	ซักไซ้ให้ลั้น	สอบซ้ำสำนวน ฯ
	◎ ให้ สุจริตต้องแก้	ทางความ
งาม	โจทย์จำเลยงาม	ทั่วหน้า
แม่น	มันอย่าเลียมลาม	หลงโลก ลากแฮ
ย่า	พระเดชเจ้าหล้า	จักเลี้ยงสืบไป ฯ

	◎ อย่า เกาะกุมเขี่ยนขู่	คุกคาม
คุม	โทษที่เกี่ยวเก็บความ	ไพร่ฟ้า
heng	ฮึกห่อนเกรงขาม	เหนแก่ เงินแฮ
ไพร่	แข่งซักทุกหน้า	ห่อนได้จำเริญ ฯ
	◎ หา เงินทองทาสทั้ง	ศฤงฆาร
ให้	แต่พอควรการ	กับได้
ชอบ	ผิดอย่างไรประมาณ	แต่ชอบ
ธรรม	พระเทศนาไว้(๑)	ว่าเว้นเวรเวียน ฯ
	◎ เกรง ไภยมัจจุราชนั้น	จงหนัก
บาป	จักนำตนประดัก	ประเดิดดิน
กลัว	เวรเร่งระวังรัก	ซาสัจ ศีลนา
ก้าม	อย่าทำก้ามสิ้น	ศุขแท้เสวยสวรรคต์ ฯ
	◎ ใน นรกรเร่งเร้าร้อน	รนเพลอง
อนา	คตก้ามแรงเรอง	กาจกล้า
คต	นักรมกกระจะกระเจิง	จมภก หลุมแฮ
กาล	ฝ้ายกายภาคหน้า	กอบบังทางบุญ(๒) ฯ
	◎ กุ กะมะเท็งตั้ง	ตัวโต
ศล	จิตรหยิ่งโยโส	อวดอ้าง
หา	บุญช่วยชวดโอ้	อายเปล่า
ไม่	ตลอดเลยค่าง	คิดแพ้ไภยตัว ฯ

(๑) บางฉบับว่า.....พระบัณฑูรไว้.....

(๒) บางฉบับว่า.....เร่งรู้

คต โกงจิตรนำทอง

ทางบาป

กาล เมื่อม้วยทนต์

สู่น้ำนรกนนต์ ฯ

◎ เงิน ตราผ้าผ่อนล้น  
ทอง นากแก้วแหวนสาย  
ป่าว หญิงและป่าวชาย  
ไพร่ สักห้าหกร้อย  
เหลือหลาย  
มาศสร้อย  
เซलयทาช  
ร่วงร่วงฤาหลอ ฯ

◎ ถึง มีทรัพย์พร้อมพรั่ง  
ได้ ยศบรรณาการ  
ไม่ เปนเครื่องแก่นสาร  
นาน ไม่ก็เมื่อมี  
ศฤงฆาร  
กอบแก้ว  
สีบลูก หลานนา  
มอดม้วยมลายวาย ฯ

◎ คง จักเหนไม่ช้า  
ให้ เร่งคิดบุญธรรม  
วิ จารณ์จิตรผ่อนผัน  
บัติ ศุขบัติทุกข้มลั่ง  
นานวัน  
บาบบัง  
พันพวง พาลเฮย  
จึงเลี้ยวแลเหน ฯ

◎ พลัด พ่อแม่พี่น้อง  
พราก ลูกพลัดเมียพลัน  
จาก ยศศักดิ์สิ่งสรรพ  
สถาน สักเท่าปีกรีน  
เผ่าพันธุ์  
พลัดสิ้น  
แสนเวท นานา  
อยู่ไร้ไปคง ฯ

◎ เวรุ เหมือนเงาติดเต้า  
ก่าม ก่อก่ามก่ามดล  
บัน ดาหม่อกุศล  
ดาล บาบบาปติดตัว  
ตามตน  
ดัดดีว  
สู่ทุ-คติแฮ  
แต่ตั้งตามสนอง ฯ

◎ จีบ หายกลายเป็นข้า  
หาย     ตั้งเหย้าร้างทยาน  
วาย     วอดตลอดลูกหลาน  
ชนม์     ก็ดับสูญเศร้า<sup>(๑)</sup>

◎ อย่าง้อหลวง ล่วงล้าวง  
ให้ขาด ราชทรัพย์คลัง  
อย่าง้อราษฎ์ ราษฎ์หวัง  
ให้ขุ่น ชันจนได้

◎ ขอพรกมลเสศเจ้า  
ให้พระหน่อขัตติยนิม  
พากเพียรเล่าเรียนสม  
วางพระทัยใช้ชี

◎ ขอพรไกรลาศท้าว  
ผดุงตัดดวงฤดี  
กตัญญูกตเวที  
จงประพฤติพระไทยให้

◎ ขอพรจตุรภุชแพ้ว  
ช่วยขจัดสรรพโรคน  
ให้เจริญพระเกียรติอัน  
ในพระหน่อนเรศรีให้

อัปรมาน  
เย้าเข้า  
เหลนชุต โสมแฮ  
คิดหน้าอนิจจง ๫

ลักบง  
ท่านให้  
ประโยชน์แก่ ตนแฮ  
ยากแค้นขายตัว ๫

จอมพรหม  
อย่าลี้  
ดั่งพระ ประสงค์เอย  
ขอบด้วยโดยกระแส ๫

ตรงตรี สุลเอย  
หน่อให้  
ไทรราช ราพ่อ  
เที่ยงแท้ทางธรรม ๫

ไภยัน ทรายเอย  
ขาดใช้  
อดุลย์เดช ยิงนา  
ธิดาเจ้าจอมเวียง ๫

(๑) บางฉบับว่า ชนม์ ละว่างเปนถ้ำ .....

◎ ขอพรเทพยต์สถิตยชั้น  
ดลพระไทยหน่อกระษัตริ  
กุศลกำมบถวัตร  
มลายโภภผละการมล้าง

เสวตรฉัตร  
สีบสร้าง  
แสวงยุติ ธรรมเอย  
มละสิ้นสิ่งพาล ๗

◎ พันสองร้อยเอ็ดอ้าง  
รกาขวบเอกศกนั้ก  
เดือนอ้ายฝ่ายสุกรบักษ์  
สฤษดิลักษณ้อักษรแล้ว

จุลศั้ก ราชเอย  
ษั้ตรแคล้ว  
ศุกรค้ำ หนึ่งนา  
เล่มสร้างสีบสอง<sup>(๑)</sup> ๗

---

(๑) วันศุกรี ขึ้น ๑ ค่ำ เดือนอ้ายปีระกา เอกศก จ.ศ. ๑๒๑๑ ตรงกับวันที่ ๑๖  
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๗๒



จินตามณี  
ครึ่งแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ



# จินตามณีครั้งแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ

ฯฯ หน้าต้น สมุทหนังสือ จินตามณี ฯฯ

อันหนึ่งในจดหมายแต่ก่อนว่า ศักราช ๖๔๕<sup>(๑)</sup> มแมศก พรญา  
รองเจ้าได้เมืองศรีสุชนาไลยแล้ว แต่งหนังสือไทยแลจ้ได้ว่าแต่งรูปก็ดีแต่  
แม่อักษรก็ดีหมีได้ว่าไว้แจ้งหนึ่งแม่หนังสือแต่ กกา กน ฯลฯ ถึงเกอยเมือง  
ขอมก็แต่งมียู่แล้ว เหนว่าพรญารองเจ้าจ้แต่งแต่รูปอักษรไทย ฯ

ศุภมัตศุพระพุทศักราชล่องไปแล้วได้ ๒๒๗๕ พรราชาเศษสังขยา  
ได้ ๒ เดือน กับ ๒ วัน<sup>(๒)</sup> จุลศักราชราชไต ๑๐๘๔ ศกในมะสิกลง  
วจนรวสันตฤดู ฯ

อักษรสูงต่ำตัน	คำตรง	คือ	ขา	คา	
สองจึงมีเอกลง	รูปค้อน	คือ	ข่า	ค่า	เปน ๖ คำ
สามมีไม้โททรง	เขียนเล ขอนา	คือ	ข้า	ค้ำ	
แยกอักษรอันล้น	อยู่ให้เหนพล้น				

อักษรเบื้องต้นหาเอกหาโทหมีได้	คือ	กา	๑
อักษรคำรบสองมีไม้เอกชื่อตรงรูปค้อนหางโค	คือ	ก่า	๒
อักษรคำรบสามมีไม้โทตรงรูปขอ	คือ	ก้า	๓
อักษรคำรบสี่มีไม้ตรีตรงรูปเลขเจ็ด	คือ	ก้ำ	๔
อักษรคำรบห้ามีไม้จัตวาตรงรูปตีนกา	คือ	ก่ำ	๕
อันว่าลักษณแห่งอักษรกลางเบามีห้าประการดังนี้แล			

(๑) พ.ศ. ๑๘๒๖

(๒) ตรงกับปีแรกที่พระเจ้าบรมโกศเสวยราชสมบัติ

อชฎาภักท หองนี้หนงคือเกาไซมีมากอยเดว ก นอยกวนี้นอกภวะ สักรบสังขภภกษภภ  
 ากภวะภณะระวะ ในพระบาทพิทวนี้ ชื่อ สัษภท ษษชัฒท  
 นภภษชัฒภท หยงนี้หนงคือเกาไซมีมากอยเดว อชฎาภักทในพระ  
 ษษชัฒภทนี้ โภฏู เปนทนมมีมากอยเดว ษษชัฒภทในพระบาทพิทวนี้มี สัษภท  
 เปนทนมมีมากอยเดว ษ นิมพททชยสังภท อชฎา อชฎา อชฎา อชฎา อชฎา

กษ กษภง ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท  
 ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท  
 ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท  
 ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท  
 ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท ษษชัฒภท

อักษรตัวต้นนั้น	คำตรง	คือ	กา	๑
สองจึงมีเอกลง	อย่างค่อน	คือ	ก่า	๒
สามลงไม้โทสังฆ	ถานเหลล ขอนา	คือ	ก้า	๓
สี่ลักษณะไม้ตรีล้วน	อยู่ใส่จักแสดง			
เลขเจ็ดคือรูปไม้	ตรีหมาย	คือ	ก๊า	๔
ห้าจัตวากาลปลาย		คือ	ก๋า	๕
อักษรกลางเบาราย	เป็นห้าคำนา ๆ			
นักปราชจรรู้ค่า	อักษรไทย ดังนี้			

พระบาทแลเนื้อความแลโคลงทง ๒ อย่างนี้จะได้เถียงกันอยู่หาบ  
หมีได้แต่งตามอักษรทง ๓ เหล่าอันแยกกันอยู่นั้น เพื่อจให้แจ้จงงนี้แล  
ฎใหญ่ตัวนี้นอก กะขะ สำหรับสังฆฤกษ์จกลายมาจากฐะมุทธะในพระ  
บาทตัวนี้คือ วิษฎาร ขัษฎา ราชฎร อัษฎางคืด หย่างนี้หนังสือเก่าใช้  
มีมากอยู่แล้ว ด น้อยตัวนี้นอกกะขะ สำหรับสังฆฤกษ์ จกลายจาก  
กะทันตะชะ ในพระบาทตัวนี้ คือ สาษดาหิษดินทร

นกหิษดิสังค หย่างนี้หนังสือเก่าใช้มีมากอยู่แล้ว ฎ ใหญ่มุฑชะ  
ในพระบาท ตัวนี้มีโกฎิ เปนต้นมีมากอยู่แล้ว ดน้อยน้ำทันชะในพระ  
บาทตัวนี้มี สัตตะ เปนต้นมีมากอยู่แล้ว ๆ นโมพุทชายสัทธ ออา อือ  
อือ อู อู อฎา ฎฎา เอ แอ ไอ โอ โอ เอา อ่า อะ ๆ

๐ กข คคฆง จจช ฉฉฐ ฎฎฐฑฒณ } ๓๓ } ใน กข }  
ดตทธน ปพพภม ยรลวสฬฮ } ๑๑ } นอก กข } ๔๔ อักษร

ชช                                  ฉ                                  ฐ                                  ฒ

๐ ก    คคฆ                                  ง    จจชฉฉฐ                                  ฎฎ    ฑฒณ                                  ดต                                  ทธน  
                                ผฝ    ศษสฬ  
                                บป                                  พพภม                                  ยรลว                                  ฬฮ                                  ๆ

อักษร ๔๔ ตัวนี้ให้อ่านแต่สองเสียงก่อน แลอักษร ๑๑ ตัวคือ  
ขขจจฎฎฝฝศศษห นั้นให้อ่านเสียงสูงเสมอกันไปเหมือน ขตขส นั้น อักษร  
๓๓ ตัวเหลือนั้นให้อ่านเสียงกลางเสมอกันไปตรง จญ นั้น ๒๔ อักษร  
อ่านลงคือนั้น ๕ อักษรคือ ฉฉฉษ นั้นอ่านลงคอแต่ใน แม่ กข กับเขียน  
หนังสือไทยเปนสวดนนต์ จึงอ่านลงคออย่างหนังสือ ขอม เมื่อแจกตาม  
แม่ทงปวงไปก็ดี เปนเนื้อความตามภาษาโลกยกก็ต่ออย่าอ่านลงคอเลย ผู้  
จะเขียนนั้นครั้นบาฬีขอมเปนชนิด ก็เขียนอักษรไทยเปนชนิด ครั้นบาฬีขอม  
เปนสะถินล เขียนอักษรไทยเปนสะถินลด้วยเทีศ อักษรเสียงกลาง ๙ ตัว  
นั้นคือ กกฎฏตตบปอ นี้ตัวเบาบมีก้อง เมื่อแจกให้อ่านเบาแผลวไปยที่ ๔  
ตัวนี้คือ กิกี้กุกะ นี้เปนต์ัน อีอีอุอะ ฯลฯ อักษรเสียงสูง ๑๑ ตัว  
นั้นตัวหนักบมีก้อง เมื่อแจกให้อ่านสูงแหลมไปยที่ ๔ ตัวคือ ขิขี้ขุชะ นี้  
เปนต์ัน หิหี้หุหะ นั้น เปนปลายจำไว้จงมัน ฯ อักษรเสียงต่ำ ๒๔ ตัว  
อันเหลือนั้นตัวก้องเมื่อแจกไปให้อ่านเบาพาวไปยที่ ๔ ตัว คือ คีคี้คุคะ  
เปนต์ันนี้ อีอีอุอะ นั้นเปนปลายจำไว้จงมัน ฯ

อักษรทง ๓ อันกล่าวมานี้ให้ผันออกไปตวแลละ ๓ คำบ้าง ๕  
คำบ้าง ที่อ่านตวแลละ ๓ คำนั้นสองเหล่าคืออักษรเสียงสูงตวหนักบมี  
ก้องทง ๑๑ ตัวนั้นเหล่าหนึ่ง คืออักษรเสียงกลางก้องทง ๒๔ ตัวนั้น  
เหล่าหนึ่ง สองเหล่านี้ซึ่งแจกลงมาแต่กกา คุมถึงกายกาวเปน ๘ เหล่า  
นั้นเปนต์ันคำตันที่สกดไม้เอก ดงรูปค้อนหางโคนั้นเปนต์ันคำกลางที่สกดไม้โท  
ดงรูป ขอ นั้นเปนต์ันคำปลาย ที่อ่านตวแล ๕ คำนั้น คืออักษรเสียงกลาง  
ตวบมีก้องทง ๙ ตัวนั้นซึ่งแจกลงมาแต่กกาคุมถึงกายกาวเปนเหล่านี้  
เปนต์ันคำตัน ที่สกดไม้เอกดงรูปค้อนหางโคนั้นก็ดี ที่สกดไม้โทดงรูป  
ขอนั้นก็ดี ที่สกดไม้ตรีดงรูปเลขเจ็ดนั้นก็ดีอยู่ในคำกลาง ที่สกดไม้  
จัตวาดงรูปเชงครดงรูปตีนกานั้นเปนต์ันคำปลาย อหนึ่งจะแนะไว้ให้แจ้ง  
ด้วยอักษรเสียงกลางตวเบาบมีก้อง ๙ ตัวเหล่าเดียวนั้นมีไม้ตรีจัตวา



ด้วยอ่านเป็น ๕ คำ แต่เหล่าเตี้ยวนี่ ด้วยเหตุดงนี้อักษรสูงกับอักษรต่ำ สองเหล่านี้ เสียงเข้าหากันได้สิ้นเป็นเสียงไม้ตรีเป็นเสียงไม้จัตวาอยู่เอง เป็น คู่กันเป็น ๙ คู่แกมหอ ๑๐ คู่ เป็น ๑๙ คู่ด้วยกัน อักษรสูงซ้ำกันอยู่ ๔ ตัว อักษรตัวซ้ำกันอยู่ ๗ ตัว เหล่าละ ๓ คำ ๓ คำ เป็น ๖ คำ ซ้ำกันอยู่คำหนึ่ง เอาแต่ ๕ คำดงนี้สิ้นคือ คช ษคคช อักษรกลางเบา เหล่าหนึ่งนี้ หาคู่ที่จเป็นเพื่อนเสียง ออกไปย ๕ คำหมี่ได้ลอย จึงมี ไม้ตรีไม้จัตวาให้เป็น ๕ คำบังดงนี้ ก กั กั กั กั กั ถึงเพียงนี้

ค ช ฌ ค ฌ

ค

แล้วก็ไม้เท่าสองเหล่านั้นตัวอีกด้วยไม่ซ้ำเลย ซ้ำแต่ว่าต้องก่อนในที่ไม้ เอกที่ว่าอักษร ๑๙ คู่ดงนี้ ดงนี้ ๕๕

ขฃ	คคฃ	คู่	๑๑	ซ้ำ	หงอ	งอ	คู่	๑	ซ้ำ
			๑						
ฉ	ชฃ	คู่	๑		หญอ	ญอ	คู่		ซ้ำ
ฐถ	ฌฃ	คู่	๑๑	ซ้ำ	หณอ	ณอ	คู่		ซ้ำ
			๑						
ผ	พภ	คู่	๑	๙ คู่	หมอ	มอ	คู่	๑	๑๐ คู่เป็น ๑๙ คู่แล
ฝ	ฟ	คู่	๑		หรอ	รอ	คู่	๑	
ศษส	ช	คู่	๑		หลอ	ลอ	คู่		นกจิกแส
									๗ ๗ ๗
									แจกแสเดยว
ห	ฮ	คู่	๑		หวอ	วอ	คู่	๑	เตกเล่นแซ

จไขอักษรคู่ลงไปบัดนี้ แต่ด้วยเสียงอันอ่านเปน ๕ คำจได้ใช้สั้นทุก  
ตวตรงแกมนั้นหาบหมีได้ แลอักษร ๑๙ คู่นี้อ่านเปน ๕ คำ ได้สั้นดงนี้

คชชคช ๔ คชชคช ๔ ชฉ ฉชฉ ๔ ชส สชส ๔ ชฐ ฐชฐ ๔  
ค ค ช ช ๓  
ท ถ ทถ ๔ พ ผ พผ ๔ ฟฝ ฟฝผ ๔  
ท พ ฟ

ฮห หฮห ๔ ทรบ ๙ คู่แต่ตัวอักษร ๔ ยงอักษร ๑๐ คู่ นั้นขึ้นเพราะ  
ฮ

๔ ๔ นำหน้าดงนี้ ๔ งหง หง ๔ ญหญ ๔ ญหญ ๔  
ง ญ

ณหนน ๔ หนน ๔ นหนน ๔ นหน ๔ มหม ๔ มหม ๔  
ณ น ม

ยหย ๔ ยหย ๔ รห ๔ รห ๔ รห ๔ ลหลล ๔ ลหล ๔  
ย ร ล

วหห ๔ วห ๔ พพพ ๔ พพ ๔ ทรบ ๑๐ คู่ เปน ๑๐ คู่  
ว พ

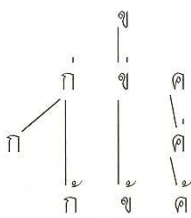
เปนเสียงไม้ตรีไม้จัตวาอยู่เองดูจกล่าวไว้แต่ต้นนั้นแล นี้ว่าแต่เสียงสะถิละ  
อันชนิด ไม่ว่าจะด้วยฟังรู้ มีดงนี้สั้นทง ๔ แม่ กข แลแจกทงปวงนั้นเกิด  
แกอักษรคู่จบแต่เท่านี้

ในอักษรกลางเบา ที่ว่าอ่านเปน ๕ คำนั้นดงนี้คือ กกกก กจจจจ  
ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ทรบ ๙  
ตวฟังรู้ว่า มี ๕ คำดงนี้ ทง ๙ ตวสั้นทง ๙ แม่นั้นเถอด นี้ว่าแต่  
ด้วยเปน ๕ คำทุกตวทุกแม่ จได้ใช้สั้นทุกตวหาบหมีได้ย อหนึ่งจแนะ  
ให้อ่านอักษร ๕ คำให้ชอบตามไมหมีให้หลงกัน แต่อักษรเสียงกลางตว

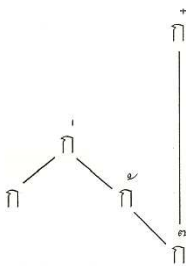
เบาบมีก้อง ๙ ตววเหล่าเดียนั้น แม้นอ่านบันทึกดบนแต่แลตววหมืออกสิ้น ให้ดูเนื้อความบันทึกกลางที่ขีดลงมาไว้ตรงตววนั้น แล้วให้อ่านตัวบันทึกดบนที่อ่านไม้ออกนั้นให้อ่านเสียงเหมือนกัน กับเนื้อความบันทึกกลางที่อ่านออกนั้นทอดที่เสียงกลางให้เหมือนกัน ที่เสียงสูงอ่านให้เหมือนกัน ที่เสียงต่ำให้เหมือนแต่เสียงสองตววเหมือนกัน ที่โยงลงมาถึงตววกลางเป็น ๕ ตววนั้นอ่านเหมือนกันทีเดียว สามตววอ่านให้เหมือนสองตววดูกเกล้าไว้นี้ ถ้าหมีเข้าใจอ่านซ้ำจหลายครั้ง ชช

ก ก ก ก  
 กไฝ่ป่า กอิดสังวัต ลาวว่าสังกั อ่านแต่เสียงตัวอย่างขอ  
 ก

เสียงสูงอย่างสอ ครั้นหมีแะไว้ดงนี้ ที่หมีได้เรียนแต่เหนหนังสือนี้จอ่านอักษร ๕ คำหมืออก อหนึ่งเดิมอักษรทง ๓ เหล่าในแม่ กข เมื่อมีแต่ไม้ออกไม้โทเขียนเรียบตามบันทึกดอย่างหนึ่ง เขียนตามเสียงขึ้นเสียงลงตามทีนั้นอย่างหนึ่งรูปดงนี้ คือ



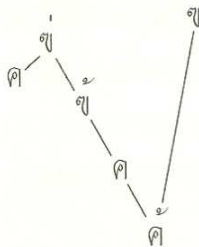
แต่งให้มีไม้ออกไม้โทไม้ตรีไม้จัตวาแต่อักษรเสียงไม้ออกกลางตววเบาบมีก้อง ๙ ตววเหล่าเดียนั้น เขียนเรียบกันตามบันทึกดอย่างหนึ่ง เขียนตามเสียงขึ้นเสียงลงตามทีนั้นอย่างหนึ่ง รูปดงนี้คนสงไสมาก ด้วยว่าเดิมนั้นอักษรทง ๓ เหล่ามีแต่ไม้ออกโทเป็นเหล่าแล ๓ คำ



๓ คำอักษรแลอักษรเสียงกลางตัวเบาบมีก้อง ๙ ตววเหล่านี้เป็น ๕ คำ เหนแปลกอยู่จึงเขียนอักษรสูงอักษรต่ำเหล่านี้ไว้ให้แจ้ง ด้วยเปนรูปจัวเหมือนกันเปน ๕ คำได้เหมือนกันแล เขียนเรียบตามบันทึกดอย่างหนึ่งเขียนตามเสียงขึ้นเสียงลง ตามทีนั้นอย่างหนึ่งรูปดงนี้เป็นที่สูงที่ต่ำอยู่เองเปนเสียงไม้ตรีเปนเสียงไม้

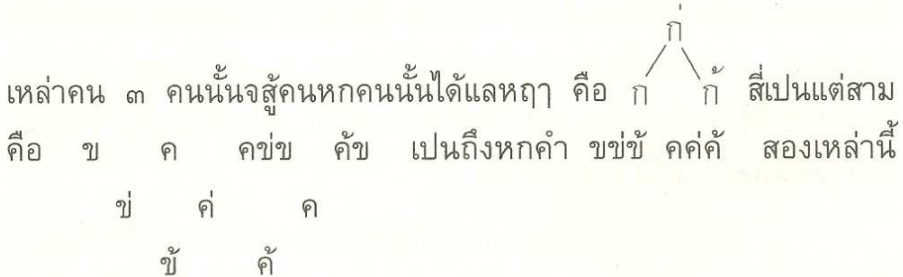
จัตวาอยู่เอง ดงงนี้แล กกั๊กั๊ก คข ขั คัข ดงงนี้แล

ค



แกไม้ตรีไม้จัตวา แลอักษรคู่จบแต่เท่านั้นแล ๕

อุประมาอักษรทรงสามเหล่า เมื่อมีแต่ไม้เอกไม้โทเป็นเหล่าสาม คำสามคำเหมือนบุรุษแก้คนมีกำลังเท่ากันทรงแก้คน เดินไปด้วยกัน ครั้นวิวาษแก้กันข้างหนึ่งแต่สามคน ข้างหนึ่งวิ่งเข้าช่วยกันเพนหกคน



เหมือนบุรุษหก เหล่าอักษรเสียงสูง ๑๑ ตววจเหล่าอักษรกลางก้องต่ำ ๒๔ ตววจอันมีแต่ไม้เอกไม้โท แลเสียงวิ่งเข้าหากันเพนเสียงไม้ตรีเพนเสียงไม้จัตวาอยู่เองนี้ เมื่อเขียนตามภาษาโลกย เสียงแล่นเข้าช่วยกันสิ้นเป็นห้า คำสิ้นทุกคู่หงส์บแก้คู่กล่าวไว้ย แต่ต้นนั้นที่คำซ้ากันอยู่นั้นยกออกไว้ก่อน เอาแต่ห้าคำสิ้นทุกคู่ มี เคา เข่า เข้า คำเขา เพนต้นเหมือน

เคา

คนหกคนนั้นแล อักษรกลางเบาบมีก้อง ๙ ตววจเหล่าเดียวนี้ เหมือนบุรุษ

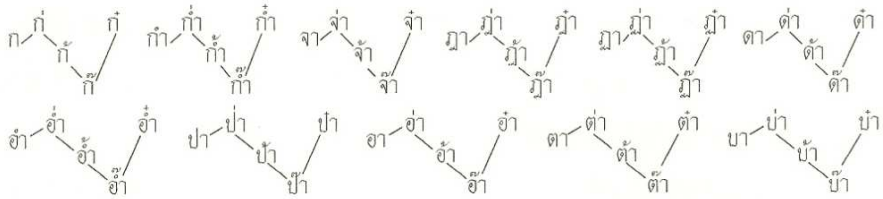




เพื่อไม้ตรีไม้จัตวาเข้าอีกสองคำมี เกาเก่าเก่าเก่าเก่า เปนเหมือนคนสาม  
 คนนั้น เหตุว่ามีความรู้มากจึงจะสู้คนทงงทงคนนั้นได้แล ไม้จัตวาได้ใน  
 ภาษาไทยเจรจาอยู่ทุกวันนี้ คือ เรียกกันว่า กรุ่นกรุ่น นกกระเรียน  
 ร้องแກ່ร นกเค้ากู่ ร้องกู่กู่ จับต้นไม้กรวยไปไม้โกธรัน เอ้อ นกปิ่น ปรีวไป  
 แลแล้ว เสียงปีกดงงปร้อ จับอยู่ปเดียว โอเปล่าแล้ว เอ้อโฮอื้อ ดูตุ้ ร้องว่าย  
 ตีกลองดงงโจ่ง ย่อมว่ากัน ว่าอื้ออื้อ อ่าอ้า อ้ออ้อ เดินปะกันย่อมว่า อยู่จัก  
 กะเหลนเจียวสี อันโตมัวเปนสี่เท่าย่อมว่าสมย์กรยชื่อจีนก็ จีจ้ง จีนก้ง  
 แสงง กั้นกันนี้ ช้างร้องแปร้น เปดผี ร้องเกรียวเกรียว ฟานร้องปิปปือ  
 ยอมเอามือชี้หน้า ยวะกันว่ากุกุกูย โอยหน้า อ้อยบันแล้วโอย ดงงนี้แะไว้  
 แต่ฟังเหนไม้ตรีได้ในภาษาไทย ทุกวันนี้คือยวะกันว่า เอ้อกั้นนั้นเหล่า ชื่อ  
 เอี้ย อ้ออ อ้าหา อื้อ อี้หี อี้เอ้เห แอ้แห่ เสือกักเล่นถั่ว ผู้ใหญ่ว่า คะ  
 เต็กว่าจ๊ะ อักษรเสียงสูง ๑๑ ตววนั้น คำตันให้อ่านสูง แล้วอ่านลดลงไป  
 ตามที่ไม่เอกโทจุดเทียบไว้

ข ขา ข่า ฉา ฐา ถา ผา ฝา ศา  
 ขี่ ข่า ข้า ฉ่า ฐ่า ถ่า ผ่า ฟ้า ศ่า  
 ขี้ ข้ำ ขั๊ ฉ้ำ ฐ้ำ ถ้ำ ผ้ำ ฟ้า ศ้ำ  
 ษา ส่า ห่า ห้า ห้า  
 ษา ส้า ห้ ห้า ห้า  
 ษา ส้ำ หั ห้า ห้า

แจกในเรื่อง ขขา ทงง ๑๖ ตววนั้นมีเอกมีโททุกตวอ อักษรเสียงกลาง ๙  
 ตววนั้นคำตันให้อ่านปนกลาง แล้วอ่านขึ้นไปตามที่ไม่เอกแล้วอ่านลงไป  
 ที่ไม่โท แล้วอ่านลงไปตามที่ไม่ตรี แล้วอ่านขึ้นไปตามที่ไม่จัตวา ดูเขียน  
 เทียบไว้ดังนี้



แจกในเรื่อง กกา ทง ๑๖ ตัวนั้นมีเอกมีโทมีตรี มีจิตวาสน์ทุกตัว  
อักษรเสียงก้องต่ำ ๒๔ ตัวนั้นคำตันให้อ่านปนกลางแล้วทุกลงไปตาม  
ไม้เอกไม้โท ดูเทียบไว้ดังนี้

ค คา คา ฅา งา ฆา ฆา ฅา ญา  
 ค่ คำ คำ ฅ่า ง่า ฆ่า ฆ่า ฅ้า ญ่า  
 คั ค้า ค้ำ ฅ้ำ ้ง้า ฆ้ำ ฆ้ำ ฅ้ำ ญ้ำ  
 ทา ฅา ณา ทา ฐา ษา ฟ้า ฟ้า ภา  
 ท่า ฅ่า ณา ท่า ฐ่า ษา ฟ้า ฟ้า ภา  
 ท้า ฅ้า ณา ท้า ฐ้า ษา ฟ้า ฟ้า ภา  
 มา ยา รา ลา วา ฟ้า อา\* ฮา  
 ม่า ย่า ร่า ล่า ว่า ฟ้า ฮ่า ฮ่า  
 ม้า ย้า ร้า ล้า ว่า ฟ้า ฮ้า ฮ้า

แจกในเรื่อง คคา ทง ๑๖ ตัวนั้นมีเอกมีโทสิ้นทุกตัว ฎุมอักษรทงปวง  
ใน กกา นั้นครบกันสิ้น คืออักษรตัวเดียวอ่านตัวเดียว อักษรสองตัว  
อ่านสั้นทงสองตัว อักษรสามตัวอ่านสั้นทงสามตัวไม่มีตัวใดสกด  
หลังเลย คือ แกร แกรน ตัวออกมาจากฎุมใน กกา แล้ว มาเข้า  
ในอักษร ๘ แม่ คือ กน กม ทง กก กบ กัย ก้าว นั้นจึงไม่อ่านอักษร  
ตัวหลงเลยเหมือนหนึ่งว่าอักษรทงปวง ใช้มาแต่ใน กกา นั้น เหลือ

\*เข้าใจว่าเขียนเกิน เพราะตัว อ. เป็นเสียงกลาง





อยู่สิ้นแล้ว ครั้นออกมาใน ๘ แม่นี้ ผลัดกันออกอยู่พักไม่อ่านตัวหลัง  
 เลอย สองตัวอ่านตัวหน้าประโยก เข้าเป็นสามตัวก็อ่านตัวหน้าทง  
 สองตัว ประโยกเข้าเป็นสี่ตัวก็อ่านตัวหน้าทงสามตัว ประโยกเข้าเป็น  
 ห้าตัวก็อ่านตัวหน้าทงสี่ตัว ไม่อ่านตัวหลังเลอย คือ แกน แกรน  
 แกรน แกอม กรมอม แต่ใน ๘ แมนครนว่าภาษาพระบาฬี อ่านตัวหลัง  
 ด้วยบ้าง เมื่อแจกควบกันโดยโวหารโลกย คือ กกา กน กม กง กก กค  
 กบ กย กั้ว ทง ๘ แม่เหล่านี้ให้อ่านตามตัวต้นทง ๓ เหล่า คืออักษร  
 เสียงสูง.....(ตัวเลื่อนทั้งบรรทัด).....

ไถย เกยา

เกียก } เกียค } เปียบ } เกียข } เกียว }  
 กยัก } กยัค } บยั } กยัย } กว้ว }  
 กโย } กเยา }

คำเหมือนกันสองตัวสิ้น กยน กยม กยง กยก กยด กยบ กยย กยัว  
 ถ้วนนี้หนังสือเก่าไซนอกเรื่อง ๘ อักษรข้างล่างนี้อ่านเป็นหันอากาศขึ้น  
 เอาอย่างหนังสือ ขอม แต่บิหมีชอบแท้ด้วยอ่านคำ ย้ายเป็นอื่นไปได้อยู่  
 อย่างกยนจอ่านว่า กะยน ได้ อยู่อย่างขยน จะอ่านว่า ขวน ได้ อยู่  
 ขะยนบคำ ขอมว่าลมไปก่อนเรื่องนี้บิหมีหันอากาศ ก็ดิบมิใส่ไม้เอกบมิ  
 พินก็ดี บหมีเป็นเกียนเป็นเขียนได้แท้ ด้วยว่าบมิใช้ตัวดงเดิมนั้น กยน  
 ขยน ไม้หันอากาศดงนี้แต่จะให้อ่านยาก

เพ็ญชะนะ                      เสียมประเทศ  
 สิ่งเดียว                      คำเหมือนกัน                      เป็นภาษาพระบาฬี  
 พัญชะนะ                      สยามประเทศ

คำเหมือนกัน เกีย คำสั้นตัวนี้มีใช้ เกีย อันเกียนนี้มีฝนทองอันหนึ่ง เกียะมี

ประวิสันชะนี เกย เกว คำสั้นทง ๘ ตัวนั้นหาฝนทองหาประวิสันชะนีห  
มิได้ลอย ฎมอักษรใน ๘ แม่อนกล่าวลงมาแล้วนี้ถ้าคำเดียวอย่าอ่านเป็น  
สองคำ ถ้าประโยคเป็นลวงคำอ่านเป็น กกา เลอย เมื่อเรียบเป็นเนื้อ  
ความไม่รู้ว้าฎมใน ๘ แม่ทงเนื้อความไปได้ต่างๆ อักษรเหมือนกันอยู่  
เมื่อจนตงนี้จึงถึงทนต์ ทฎ ด้วยจึงจะเป็นคำใน ๘ แม่แท้ จึงจะขาด  
จอกแหน

คำใน กกา หย่าง ใส่ทนต์ทฎ จึงจะขาดคำให้อ่านสังเกต  
ฝาแหน

จึงจะขอบให้ใช้อักษรตงนี้แล แกใน ๘ แม่จบแต่เท่านี้ อักษรนอก ๘ แม่  
๒๒ ตัวนั้น แกมตัวต่างๆ คือแกม ย บ้าง แกม อ บ้าง แกม ว บ้าง  
ประวิสันชะนีเป็นคำสั้นบ้าง ให้วิเสศในนี้ฤคหิตบ้าง ให้วิเสศด้วยแปลกใน  
กม แปลกใน กกาบ้าง ให้วิเสศใน ร หันอากาศ ให้วิเสศในไม้ ๔ ประกาน  
บ้าง ให้วิเสศด้วย กย แล กือ แปลก ใน กกา บ้าง คือ กีย ใส่อัมเอ  
เปนเกือ กือ กิว ใส่ไม้เอเปน เกือ คือ กอ ใส่ไม้เอเปนเกอ อ่านวะด้วย  
กัว

แต่เช่า คือ เกียะ เกิวะ เกวะ ฎวะ เกะ แกะ โกะ กอ คือ กุ  
กว

แปลกในกมด้วยฤคหิต คือ ก้ามแปลกใน กกา แปลกในกมด้วย คือ กรรม  
วิเสศ ด้วย ร หัน เปนสงษฤษ จ คือคำลังกา แปลก กน แปลก  
กม คือ กว แปลกใน กข กกา ด้วย มี อ คือ ก่อ กัว กัว ก้อ  
วิเสศในไม้ ๔ ประกาน คือ กย วิเสศด้วยเอา ย แทนไม้ไ้ อ่านว่า ไ้  
คือ กือ วิเสศด้วยแปลกในกกากับได้ใช้ ที่อื่นด้วยอักษรนอก ๘ แม่ ๒๒  
ตัวนี้ วิเสศหนักด้วยแต่แจกมาข้างหลังแล้วเปน ๑๑ แม่นั้น คือ นโม กข  
กกา กน กม กง กก กด กบ กัย กัว ทงนี้จึงได้เหมือนใน ๑๑ แม  
นั้นแต่ตัวหนึ่งหาบมิได้ลอย แกนอก ๘ แม่สั้น แต่เท่านี้ ๗ อักษรอัน

อ่านเป็นคำเดียวนั้นมีสิ่งใดแต่ตัวหนึ่ง ก็มีเหมือนกันสิ้นทุกตัวทรงแม่ กข  
นั้นแล ฯ คือแจกตามแม่ ตามเหล่าอักษรทรง ๓ เหล่า อหนึ่งอักษรเสียง  
สูง ๑๑ ตัวนั้นกิติ อักษรเสียงต่ำ ๒๔ ตัวนั้นกิติก็มีใน ๘ แม่คล้ายกันกับ  
อักษรกลางเบา ๙ ตัวนั้นดงนี้ ขขฯ จิฉี ชีฉี ชุชฺชฺ ฆ แห ไช โย โย  
เฮา ข่า\* ฆะ ที่ทงไว้ ๕ ตัวนั้น บหมี่ได้เอาเข้ามาใช้ใน ๘ แม่นอก ๘ แม่  
นี้ คคา คิติ คีคิ คุคุ เค แคะ ไค ไค โค เคา คำ คะ ที่ทงไว้ ๕  
ตัวนั้นบหมี่ได้เอามาใช้ใน ๘ แม่นอก ๘ แม่นี้ อักษรสูงทรง ๑๑ ตัว  
นั้น แจกเหมือนหนึ่ง ข นั้นแล อักษรต่ำทรง ๒๔ ตัวนั้น แจกเหมือนหนึ่ง ค  
นั้นแล อหนึ่งจะเขียนอักษรแจกตามแม่แต่หญออันผิดคำไทย ที่แม่หนังสือ  
เก่าเขียนไว้ที่ไม่ต้องคำไทยนั้นก็ยังมีมากอยู่ คือ กิกิกิ กีน กีนกิน เกือน  
กิน กิงกิง กิ่งกึ่ง กุงกวง เกือง เกอง กิม กิม กิม กิม กุมเกมโกม กวม  
เกียม เกือบเกิม เกิม กิดกิดกูด แกตกวตเกอดเกิด กิดกิด แกตเกือต เกิด  
กิบกิบกิบแกบ โภบ กอ เกอบ เกิบ กิวกิว กียกยูเกว กอย เกี้ยว  
เกียะ เกือ เกือะ เกอเกอะ กัวกัวะ เกะโกะ กือ แต่คำตรงอันหาเอกหา  
ไม่โทมิได้ ผิดคำไทยอยู่มากดงนี้แล นี้ว่าแต่ในแจก ก ตัวเดียว ยังไม่ได้  
คำ ๖๗ คำ แล้วถารายแจกตามแม่ ตรวจลงไปทุกตัวทรงเรียงตัวแลประโยค  
เข้าอีกกจไม่ได้อำหนักหนาหนัก ด้วยอันใด ที่ไม่ต้องคำไทยนั้น หนังสือ  
เก่าแต่งไว้จึงไม่ยกเสียเล่า ด้วยเปนแต่แม่แต่งไว้จึงไม่ยกเสีย แลด้วยเปน  
แต่แม่ตั้งไว้จึงไม่ยกเสีย ด้วยไม่ต้องคำในตัวนั้นจริง ครันแกมตัวอื่นอื่น  
เข้าต้องในคำไทยอยู่ ก็เหตุฉนี้แม่หนังสือไทย ที่แต่งใหม่ครั้งนี้ ก็แต่งเปน  
แต่แม่ตั้งไว้ ที่คำต้องคำไท กอดในคำไทย ที่คำต้องในคำสรรพภาษา ก  
จตในคำสรรพภาษาทั้งปวงได้มาก ถึงหนังสือที่แต่งไว้เก่า แลขาดจอยุ่  
กิติ ก็ต้องในคำไทย แลสรรพภาษา เหมือนกัน แต่ว่าน้อยกว่าหนังสือที่

---

\*เครื่องหมายไม่มีจิงใช้ - ข้างล่างตัวอักษรแทน



แต่งใหม่ครั้งนี้ เป็นสัจของแท้ แลหนังสือที่แต่งใหม่ครั้งนี้ผิดคำไท แล  
 มากออกมากกว่าหนังสือเก่าแต่ ๒๕ คำก็คือ กัย กัย กีย กีย เกย เกีย  
 เกีย กวี กวี กิว กิว กูว กูว โกว กอว กอว เกอว เกอว เกว กูวะ  
 กอะ กอ กอ ก ตัวนี้สำเร็จคำในกน กันไปจนเกิน เปน ๑๒ ตวทง  
 ๘ แม่ นั้น กอตัวนี้สำเร็จคำในกอนในกวะในเกอ ในเกอะ เปน ๔ ตวทง  
 ๘ แม่ นั้น กู ตัวนี้สำเร็จคำในกูวในกู่ในกอนเปน ๓ ตัวบ้าง ๘ แม่ นั้น  
 กีย ตัวนี้สำเร็จคำในกีย ในเกียะ ในเกียน เปน ๓ ตัวทั้ง ๘ แม่ นั้น  
 กิว ตัวนี้ สำเร็จคำ ในเกือ ในเกือะ ในเกือน เปน ๓ ตัวบ้างทั้ง ๘ แม่ นั้น  
 กิ ตัวนี้ใส่ไม้เอน้ำสำเร็จคำ ในคำสั้นสุดท้าย แผละ ตวทง ๘ แม่ นั้น  
 ข ตวทงนี้สำเร็จคำ ในขนขันไปจนเกินเปน ๑๒ ตัวทง ๘ แม่ นั้น ขอ  
 ตัวนี้สำเร็จคำ ในขอนในขวะในขเอนในขะเปน ๔ ตวทง ๘ แม่ นั้น  
 ขว ตวทงนี้สำเร็จคำ ในขวในขวะในขวนเปน ๓ ตัวทง ๘ แม่ นั้น ขีย  
 ตวทงนี้สำเร็จคำ ในขียในขียะ ในขียน เปน ๓ ตัวทง ๘ แม่ นั้น ขือ  
 ตัวนี้สำเร็จคำ ในเชื้อในเชื้อะในเชื้อน เปน ๓ ตวทง ๘ แม่ นั้น ขิ  
 ตวทงนี้ใส่ไม้เอน้ำ สำเร็จคำในคำสุดท้าย แผละ ตัวทง ๘ แม่ นั้น ค  
 ตวทงนี้สำเร็จคำ ในคนคนไปจนเกินเปน ๑๒ ตวทงทั้ง ๘ แม่ นั้น คอตัว  
 นี้สำเร็จคำ ในควน ในควะ ในคว ในควะเปน ๔ ตัวทง ๘ แม่ นั้น ควะ  
 ตัวนี้สำเร็จคำ ในคว ในควะ ในควนเปน ๓ ตวทง ๘ แม่ นั้น คีย  
 ตวทงนี้สำเร็จคำในเคียในเคียะ ในเคียน เปน ๓ ตวทง ๘ แม่ นั้น คือ  
 ตวทงนี้สำเร็จคำ ในเคือ ในเคือะ ในเคือนเปน ๓ ตวทง ๘ แม่ นั้น  
 คิ ตวทงนี้ใส่ไม้เอน้ำสำเร็จคำในคำสั้นสุดท้าย แผละ ตวทง ๘ แม่ นั้น  
 ญ ฌ น ร ล พ ๖ ตวทงนี้ใช้เปน กนได้สั้นทุกตัว คือ ปัญญา ปันหา  
 ขันดี กันดาน พิสาล จกรวาท เปนต้น แคมหยางเรื่องทงปวงนี้ยังมี  
 มากอยู่ ม่ กับ นฤกหิต สองสิ่งนี้ใช้เปนกัม ัง ใช้เปนกง ก ข ข ค  
 ค ฌ ๖ ตัวนี้ใช้เปนกก จ ฉ ช ช ฌ ฎ ฏ ฐ ๆ ฌ ด ต ถ ท ฐ

ศ ษ ส ๑๘ ตัวนี้ใช้ปนกด บ ป ผ ฝ พ ฟ ๖ ตัวนี้ใช้ปนกด อ ว  
ย ๓ ตัวนี้ใช้ปน เกอย เปน เกาว กับนอกนั้นมาก ห ใช้ในอักษร คำ  
๑๐ ตัวนั้น ช ตัวนี้ จะใช้สกดหลังก็ได้ ยังเปล่าอยู่ ใช้ได้แต่คำใน  
ตัวนั้น กน กม กง กต กบ กย กว อักษรสกดข้างหลังเปลี่ยน  
ตัวต่างต่างนี้ ได้ทงภาษา แลพระบาทด้วย พิจารณาจงเลียดจึงจ  
เห็นด้วย คือ เล่หกกรมย ปงกช ปรากฎอลงกต กัททะลี กรรบ เปนต้น  
ใช้เศศอักษรทงนี้ ยังมีมากอยู่ บ้างที่ใส่เศศอักษรตามพระบาท บ้างที่ใส่  
เศศอักษรตามสงษกฤษจ บ้างที่ใส่เศศอักษร ตามคำขอม อหนึ่ง กน  
กย

ใช้ น สองตัว รร สองตัวก็ดี กง ใช้ ง สองตัวก็ดี ใช้  
คือไค

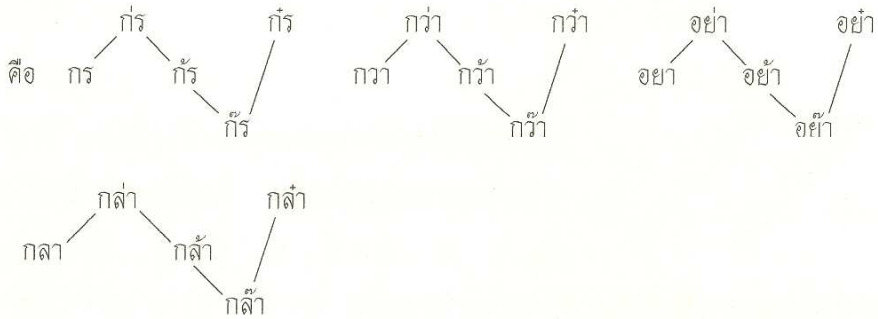
กัว

ใช้ ว สองตัวก็ดี กก ใช้ ก สองตัวก็ดี กต ใช้ ด สอง  
คือเกา

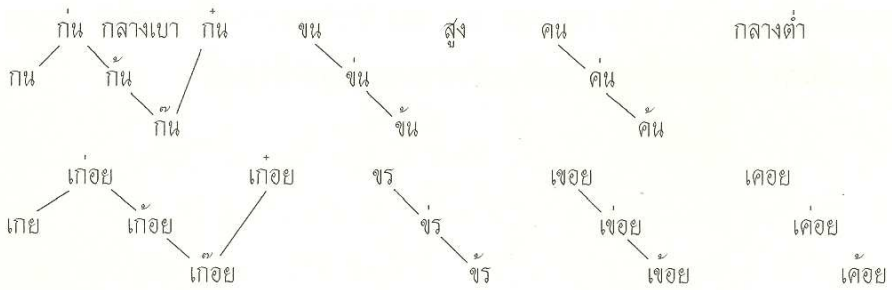
ตัวก็ดี กบ ใช้ บ สองตัวก็ดี คือแทนหันอากาศ อ่านได้เหมือนกัน กับ  
ไม้หันอากาศเรียงตัวแลประโยคใช้ได้สิ้นทุกตัวอักษรนอก ๘ แม่ ๒๒ ตัว  
นั้น แต่อักษรเสียงกลางเบาบมีก้องเหล่าเดียวนั้น อักษรเสียงสูงเสียงกลาง  
สองเหล่าอันหาไม้ตรีไม้จัตวาหมีได้นั้นแจกมาถึงนอก ๘ แม่เปนแต่ ๒๐  
อักษรเขียนลงมาแล้ว บัดนี้เป็นอักษรคำเดียว คืออ่านตัวหน้ายงอักษร  
ประโยคประกอบกันเปนสองคำ ที่อ่านตัวหลังด้วยดงนี้ คือ กร กรา ก็ดี  
กล กลา กว กวา ครัน ชลง คลม กรก ชลต ครบ ชลต ครบ เกรอย  
เชรอย เครอย ก็ดี บ้างตัว ชอบแกม ย บ้างตวว ชอบแกม ร ชอบแกม  
ล ชอบแกม ว บัหมีได้เหมือนกันทงแม่ กช ตามแต่ชอบเนื้อความแล  
ภาษาเปนอเนกคปริยายมาดงนี้ แล ก ข ค ง จ ฉ ช ฌ ฎ ฏ ด ต ถ  
ท น บ ป ผ ฝ พ ฟ ม ร ล ว ส ห อ ฮ ๒๘  
๑๒๘

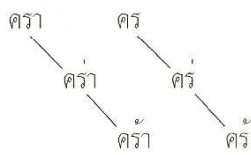
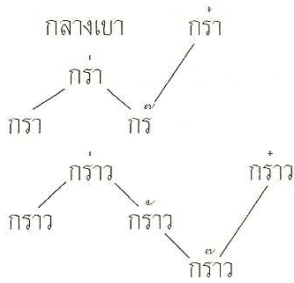


อักษรแลอักษรที่ซ้ำกันแล้วก็บิ่หมีเขียนลอย อหนึ่งอักษรอันว่าด้วยอ่าน  
 เปน ๓ คำอ่านเปน ๕ คำ ใน กกา แต่ต้นนั้นอ่านแต่ตามตววจอมสูง แล  
 กลาง แลต่ำ ดงงบหมีได้อักษรพาก่อน ครั้นเข้าเรื่องในอักษรหาพาอักษร  
 ที่ต่ำนั้นกพลอย สูงขึ้นไป ด้วยเปนรูปจั่วดงงนี้



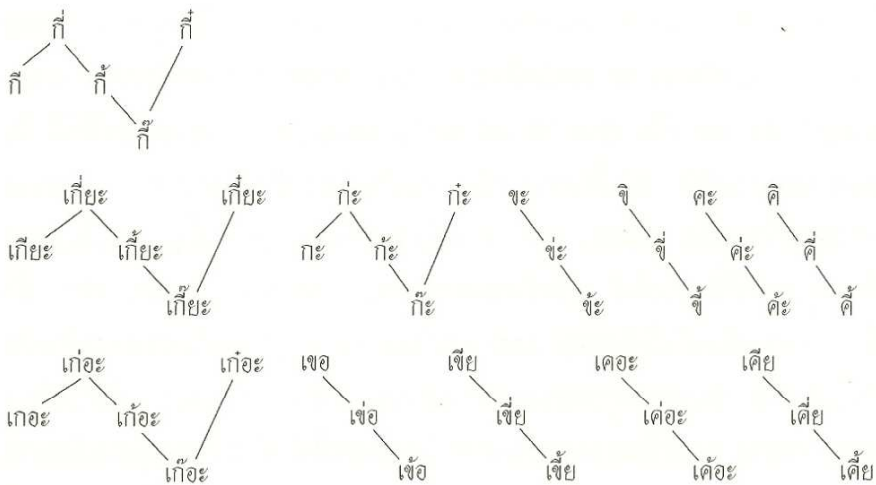
ถ้ายงงหมีได้ภูมิในใจใช้อักษรไทยสิ้น ถึงจใส่เอกกิติ โทกิติ ตรีกิติ จัตวา  
 กิติ หันอากาศกิติ ไม้คู้กิติ ก็ไม่สิ้นอักษร อันได้ภูมิในที่จใช้อักษรไทย  
 สิ้นดงงนี้ จึงใส่ไม้ทงปวงเถอด ไม้ทงปวงนั้นเหมือนเครื่องประดับอักษร  
 เมื่อได้ใช้อักษรทงปวงนั้นครบที่ แล้วดงงนี้จึงใส่ไม้ทงปวงเพอมคำเถอด  
 เมื่อประโยกโดยโวหารโลกย ใหพิจารณาจงเลียด แล้วใหอ่านตัวตามตัว  
 ทง ๓ เหล่าทง ๓ ห้วงดงงนี้วางได้ที่สิ้นทง ๓ เหล่าสองบันทัดบน นี้  
 เปนคำเดียวแล ๓ บันทัดข้างล่างแต่ ๑ ทงลงไปอ่านทงสองคำ





บุคคลผู้มีปัญหามากเห็นแต่ ๓ ห้วงที่แกม ไวนก็  
ถ่ายกันเหนตลอดไปสิ้น ถึงอักษรคำสั้นด้วย  
แล ๕ ก ก ก ก ข ข ข อักษรสอง

เหล่านี้ย่อมเอาเสียงไม้เอกตัวกลางมาอ่านปน กัก กัด กบ ๓ แม่นี้ ได้คำ  
คือเสื่อร้อง โหก เสียงไม้โท เสือกักเลนถั่ว เสียงไม้ตรีจะนะแต่ปนราว  
ไว้ดงนี้ โหก โห่ก โห่ก โหน โหน โหน อ่านเสียงให้เท่ากันกับ โหน  
ค ค ค อักษรเหล่านี้ ยืมเอาเสียงเอกบ้าง เสียงโทบ้าง เอามาอ่าน  
ปน คก คด คบ ๓ แม่นี้ คือ คก คัก คิก คิก คก เคิก เหล่าคำสั้นปน  
เสียงไม้โทสั้น คาก คิก คิก คูก เคก เหล่าคำ คำยาวปนเสียงไม้เอกสั้น  
แต่ปนราวไว้ดงนี้ คก คัก คัก คน คน คน อ่านเสียงให้เท่ากันกับ คน  
คาก ค่าง ค้าก คาน ค่าน ค้าน อ่านเสียงเท่ากันกับคาน พิจารณาให้  
เลียดจึงจะเห็นจะต้องงาน ต่อเมื่อรู้มากแลชัดสนซึ่งคำนั้นจึงจะได้ใช้  
เหตุดังนี้อักษร กก กบ กด ขก ขด ขบ จึงว่าใส่แทนที่ไม่เอกได้ อักษร  
เสียงสั้นสืบห้าเหล่านั้นจะนะอ่านห้าคำอ่านสามคำไว้ดงนี้




เขียนรวบไว้แต่ต้นจนปลาย ผู้มีปัญญาพึงรู้ว่า มีสัททง ๑๕ เหล่า นั้น คือ กิ กี่ กุ กะ กก กด กบ เกีย เกอะ กวู เกะ แกะ โกะ กอะ นี้แล ฯ เอกโทบุรานบังคับไว้ นั้นจำเพาะที่ใส่ได้มาแต่ตั้งไว้บัดนี้ไม่จำเพาะเลย สุดแต่เพนอักษรใส่ได้สิ้น อ่านเพนห้าคำ อ่านเพน ๓ คำ ได้สิ้นเลียดหนัก แก่ไขตลอดขึ้นไปได้จนถึง เกีย เกอ กวู แล กวั้น ขวั้น ควั้นนั้นด้วย ถ้ามีไม้เอกไม้โทตรีจัตวาในอักษรสั้นสืบห้าเหล่านี้ แก่อักษรแต่ต้นมีไม้ตลอดเลย ต่อรักจึงจ้เหน วิเศษเพนของผู้ใหญ่รู้ไว้ด้วยดีกว่าที่ไม่รู้ั้นเด็ก เด็กจะเล่าเรียน ก็ยากหนักหนังสือเก่าเพนโคลงกิติเพนคำอ่านกิติ ว่าอักษร ๑๕ เหล่า คือ ก กี่ กุ กะ กิติ กก กด กบ กิติ เก็ยะ เก็อะ เกอะ กวู เกะ แกะ โกะ กอะ กิติ ว่าเพนคำตายสิ้นหาไม้โทบมิได้แลมาแต่ตั้งไม่บัดนี้ ในอักษรสั้น ๑๕ เหล่าที่ว่าคำตายนั้น คำเพนสิ้นมีมากก็ออกไปเพน ๕ คำสิ้นทุกคำอีก คือตัวเดอม ๑ ลงไม้เอก ๑ ลงไม้โท ๑ ลงไม้ตรี ๑ ลงไม้จัตวา ๑ เพน ๕ คำดงนี้แล แลหนังสือไท ในครั้งนั้น ยังมีได้แต่ง สวดคำหลวง แลบอกสวดคำหลวง แลบอกสวดคำสำรวดก่อน จึงจะเพนว่าเพน อักษรทง ๑๕ เหล่า นั้นเพนคำตาย อหนึ่งมีในพระราชพงษาวดาร ในเรื่องพระเจ้าประทุมสุรวงษสมุท ๑๕ ว่าในปีขลาจัตวาศก จุลศักราช

ได้ ๘๔๔<sup>(๑)</sup> สมเด็จพระบรมไตรโลกยนาถ ให้ขุนนุมนพรสงฆสพ  
 สงวษา แลนักปราชราชบัณฑิตยทั้งปวง ผูกพระมหาชาติคำหลวงเป็น  
 พิษฏารทง ๑๓ กั้น เป็นคำสวดคำหลวง แลถ้อยคำในสวดพระบาทก็ดี ใน  
 สวดเนื้อความก็ดี เป็นไพเราะหนัก แลเรียนยากยิ่งหนักหนา แลเพราะ  
 กว่าสวดคำคล้อง แลเพราะกว่าสวดคำจองซึ่งมีมาบูรานนั้น ต่อเมื่อใดได้  
 เรียนทุกกันท์จึงสวดได้ ครั้นมีสวดคำหลวง แลสวดสำรวจแล้ว อักษรคำ  
 สันทงปวงเขียนไม่ได้เลย แลมาแต่งใหม่ครั้งนี้ อักษรทั้งปวงเป็นคำเป็น  
 สิ้นไม่มีตาย ว่าสวดคำหลวงแลสวดสำรวจ ก็นายหนักหนา ถ้าแลเรียน  
 สวดคำหลวง จดคำในสวดพระมหาชาติคำหลวงได้ ก็ได้เป็นบุญเป็นอันมาก  
 เรียนสวดธรรมเป็นสำรวจ จดคำได้ก็ได้บุญหนักหนา จเรียนสวดญาติ  
 กัมมะก็ดี ญาติทุกิตกัมมะก็ดี ญาติจตุตถะกรรมมะก็ดี จดคำได้ก็ได้บุญเขียน  
 ก็ได้ มากกว่าหนังสือเก่า เก่าแต่ก่อนนั้นหนักหนา แลถ้อยคำอันนี้ว่าตาม  
 สัจจะ แลว่าตามคติธรรม แลถ้าแลสวดพระมหาชาติคำหลวงสุญแล้วเมื่อใด  
 เห็นว่าอักษรคำสันทง ๑๕ เหล่านั้น.....จเป็นคำตาย ถ้าแลสวดคำหลวง  
 ยังมีไปอยู่ ทรายเท่าศกกราชได้เท่าใด อักษรคำสันทง ๑๕ เหล่านั้นเป็น  
 คำเป็นอยู่ทรายเท่า่นั้น สวดคำหลวงแลสวดคำสำรวจ เป็น .....อักษรคำ  
 สันทง ๑๕ เหล่าที่ว่าเป็นคำเป็นอยู่ทรายเท่า่นั้นแล อหนึ่งบุท.....  
 หนังสือไทย ทงปวง จันอากาศก็ดี จลากข้างก็ดี จพินก็ดี จใส่ฝนทอง  
 อันหนึ่ง จะใส่ฝนทองสองอันก็ดี จใส่นิกคหิตก็ดี จลากษาดตรงก็ดี จลาก  
 บาดคู้ก็ดี จใส่นิกคหิตกับลากข้างก็ดี จประวีสนชะนีกดี จใส่ไม้เอกก็ดี จใส่  
 ไม้โทก็ดี จใส่ไม้จัตวาก็ดี จใส่ไม้คู้ก็ดี ให้พิจารณาอักษรจงเลียด อักษร  
 เรียงตัวก็ดี ประโยกก็ดี คำออกที่ตัวใด .....หันอากาศแลลากข้างแลพื้น  
 แลใส่ไม้สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ดี ดงกล่าวมานี้ ล่างที่ตัวนั้นจึงจะขอบ นี้ว่าแต่  
 หันอากาศ แลลากข้างกับพินกับบาทกับเอกโทเป็นอาที่ดงกล่าวนี้ แต่ใน

(๑) พ.ศ. ๒๐๒๕



เรื่อง กร กรา กิริ กรี กรี้ กรึ กรู กรู๋ กรำ กระ ๑๐ อย่างนี้ เกรr แกร  
 ไกร ไกร โกรr เกรรา เกรเรียน เกรร็อน เกรรอน เกรริน ๑๐ หยั่งไม่ว่าด้วยไซ  
 เหนือความไวย่ต่อข้างปลาย เกรr แกรr ไกรr ไกรr โกรr เกรรา ๖ ตัวนี้  
 ใน กกา เหมือนกัน ใน ๘ แม่ เอาแต่ ๓ ตัว คือ เกรr แกรr โกรr กับ  
 เกรเรียน เกรร็อน เกรรอน เกรริน ๗ คำไซ้ไม่เป็นคำเร็วไซ้ นอกไม่เป็นคำซาลง  
 ส่นอยยงงภาอักษรต่ำขึ้นได้อยู่ ตัวประวีสันชะนี้ จึงเป็นคำซ้ำแท้ ถ้าภา  
 อักษรต่ำเป็นเสียงสูงขึ้นไม่ได้เลย นี้ว่าในประโยกหย่างเขษมกลูว เกรง  
 เทือน เกร็งแกษโกรมโพยมในทานองเรื่องนี้หย่างหนึ่ง ๓ หย่างนี้เสียง  
 ละหุออกออกนอกในลนด้วยตัวเดอมมีอยู่แล้ว ตัวหน้าหากมาแทรกเข้าด้วย  
 เป็นประโยกอ่านเป็นสองคำในทานอง กร กรา กิริ กรี กรี้ กรึ กรู  
 กรู๋ กรำ กระ ๑๐ หย่างนี้ชอบที่อ่านคำออกที่ตัวใดให้พินก็ดี ไซ้ไม่  
 ประจำกดีที่ตัวนั้นจึงชอบแล ฯ **วิธิ วิธิ วิธา** วิทธิ วิทธิ วิธา  
**ชฐิ ชฐิ ชฐา** ฤทธิ ฤทธิ ฤธา รืทธิ รืทธิ รืธา สองเหล่านี้อ่าน  
 เหมือนกันทง ๓ เหล่านี้ แปลว่า เสร็จ คือสำเร็จ เหมือนกันครั้นเป็น  
 กลอนภาคยฉันท กายโคลง แลลิลิต ให้พิจารณาตัวได้ชอบบทกลอน  
 รับกันแล้ว ก็ยกเอาไปใส่ตามควรเถิด คำออกที่ตัวใดให้พินแลใส่เอกโทที่  
 ตัวนั้นผู้ใดบหมีได้ พิจารณาถือเอาคดีซึ่งผิดนั้นเหมือน ฤทธิ อ่านว่าฤทธิ  
 เหมือนกันนี้ เพลง อ่านว่า เพลง เหตุ บหมีได้พิจารณา ให้เลอียด แลเพลง  
 ตัวนี้ เป็นคำขอมอ่านเสียงคำสัน สยามภาษา คือไทยอ่านเสียงคำยาวว่า  
 เพลง เพลงก็ดี เพลงก็ดีทง ๒ ประการนี้ แปลว่าไฟได้เหมือนกันแล  
**เฐฐ** เขียนเป็นขอมดังนี้ พินที่พะนั้นเหนพควรด้วยว่ามีบาทแทนตัว  
 อ่านประโยกเป็นเพลงได้ อันว่าอักษรไทยนี้ไซ้ใช้บาทแทนตัวหาบหมีได้  
 ถ้าพินที่พะหย่างนี้ เพลง จอ่านก็ไม่ถูก ไซ้อักษรไม่ถูก จเป็นคำขอมก็หา  
 ไม่ จเป็นคำแปลว่าไฟก็ได้ อหนึ่งผู้เขียนหนังสือขอม พระบาพีเป็น  
 ขอม เนื้อความก็เป็นขอมไซ้มีไม่เอดงนี้ **ไซ้ไซ้ไซ้** รูปหย่างนี้ เหนภอ

สมควร เหตุว่ามีในอักษร ๘ แม่ คือ อ อา อี อี้ อุ อุอ เอ โอ มีในพร  
 ไตรปิฎกนิคหิต ขอมก็มี แต่ว่าใช้ปน ะ ณะ ณะ ณะ มะ ละ ๖ ตัวนี้  
 แล้วกลัวจะปนกับเพนขิง คิงจิงชิงติงถึงนิงพิง มิงลิงสิงหิง มีดงงนี้สั้นทง  
 ๓๒ ตัวในกะชะ แล้วก็กิงพิงถึงหิง คำดงงนี้ที่ไม่มีในแม่หนังสือขอม สั้น  
 ทงนั้นแล้ว ก็เกองเซองเพอง ก็ดี เกิงเซิงเถิงเพิงหิง ก็ดี คำดงงนี้ก  
 ไม่มีในหนังสือขอมสั้นทงนั้น จึงใส่ไม่เอดงงนี้  สงงเกตอ่านปน ถึง  
 ด้วยบหมี่ได้มีตัวอื่นเข้ามาแปลกแล้วก็กะกากันนะ กังงะ กัมมะ กักกะ  
 กัดตะ กับบะ กัยยะ เกยยะ กัวะระ ทง ๙ ประกานนี้ อ่านในเรื่องกะ  
 กาสั้นน้อยกว่า กกา กน กง กม กต กก กบ เกอย ข้างไทยแต่แม่  
 แล แม่หลายตัว เรื่องแจกก็ผิดกันไปมากนัก อันว่าหนังสือไทแต่อา มี  
 ๑๖ ตัว ออา อี อี้ อู อุ ออ เอ โอ ออ อ่า อะ มาก  
 กว่าขอม ๘ ครั้นคำออกไปทุกตัวทุกตัวสั้น ทงแม่ กข กิง กิง ก็  
 มีสั้นทงแม่ กข กิง ก็มีสั้นทงแม่ กข กิง ก็มีสั้นทงแม่ กข เกอง  
 ก็มีสั้น เกิง เพิง เิง เิง เรื่องนี้ก็มีสั้นทงแม่ กข ทง ๔๔ ตวนั้น  
 ปะกันกาก กลือกว่าเดอมผูกกลอนหนังสือ ขอมเขียนปนไทยเหมมี  
 ไม่เอกใส่บ้าง ทำให้เพื่อนมา อันจเขียนถึงมีไม่เอเห็นขัดขวางหนักอ่านผิด ก  
 ผูกกลอน ภาคยฉันทกลอน กภาพกลอนโคลง ครั้นอ่านให้ชอบก็มีผูก  
 กลอน ภาคฉันทภาพโครงอ่านปนความก็เพลิ่งไป ถ้าผู้ได้รักบทกลอน  
 ที่ผิดกันนั้นก็ใช้ ถึงมีนิคหิตตัวนี้ ให้ใช้เข้าศีกมีนิคหิตตัวนี้ให้ใช้ฟังมี  
 นิคหิตตัวนี้ ให้ใช้เรอกษตัวนี้บ้าง เทกษตัวนี้บ้าง ริทธิ ริทธิ ฤทธิ ทง  
 สามตัวนี้ให้ใช้ให้ถูกกับอักษรกับกลอน ฤลี สองตัวนี้ให้ใช้ ให้ชอบกัน  
 กับกลอนเถิด ศักดี สหธิ ริทธิ เดช สอร อี อี พัดกัน ดฤษณ สฤษติ  
 ฤทธิราช สอร ฤ ฤ พัดกันละคิก พันลิกสวร อี อี พัดกัน พฤษพันภก  
 ลวร ฤ ฤ พันกัถถึงว่าพระคาถาในสืบ ๒ คำนั้นกดี พระคาถาอื่น อื่นกดี  
 สอรอะอะ สอรอะพัดกัน สอรอาอาพัดกันกับสอรอี อี สอรอีพัดกันคือ



บุญ ฐิติ หนูดี อนุรักษ์ อนุรักษ์ อนุรักษ์ อนุรักษ์ อนุรักษ์ อนุรักษ์ อนุรักษ์ อนุรักษ์ พระอัยยิก  
หน่ออักษรไทยก็พัดกันถูก สอรวผิตแต่ ถึงกับข้าศึกเรอกษด้วยผเขียนให้  
เพียนกลอนของท่าน ผู้แต่งกาพยกลอนนั้นนฤกเขียน ให้ผิตมีหลายแห่ง  
ต่อได้ภพหนังสือมาแลพิจารณากลอนดูจึงจะเหนด้วย ครั้นหาความพิจารณา  
หมีได้แลถือเอาเรื่องเก่าที่ผิตนั้นก็เขียนผิตไปดงนี้ เทียนหมีไซเทียน  
เทียนหมีไซเทียน เหมือนหมีไซเหมือน เหนือหมีไซเหนือ เรื่องนี้อ่านคำ  
เดียวเขียนผิต เหตุว่าคำอยู่ตัวหน้าต่างหาก เพลิงมีไซเพลิง เปรียบมีไซ  
เปรียบ เกลือมีไซเกลือ เครื่องบหมีไซเครื่อง เรื่องนี้อ่านสองคำเขียนผิต  
เหตุว่าคำออกคู่ตัวรองพินที่ตัวรองต่างหาก ถ้าเป็นคำเดียวหย่างนี้ให้พิน  
ตามย่ำเรื่องนี้ เทียนเทียนเพียนเรียนเขียน เรื่องนี้พินตัวหน้าชอบที่ว่าคำ  
ออกที่ตัวโตใส่เอกก็ดี โทก็ดี ตรีจัตวาไม้คู้ก็ดีลงที่ตัวนั้น ถ้าเป็นสองคำให้  
พินตามหย่างเรื่องนี้ คือ เปลี่ยนเหมือนเปลืองเรื่องนี้พินตัวรองชอบคำ  
ออกที่ตัวรองใส่เอกก็ดี โทตรีจัตวาก็ดี หน่ออากาศก็ดี ลากค้ำก็ดี พินก็ดี  
บาทก็ดี อยู่ตัวรองเขียนดงนี้จชอบ เพลิงเปลือง เหมือนเหนือ เปรียบ ถ้า  
หมีเชื้อให้เขียนแจก พลง พลัง พलग ก็ดี กรง กรัง กราง กดี ตามแม่  
ลงดูให้สั้นเถอด ก็จะไม่เหนด้วยแล แลเหมือนก็ดี เหนียงก็ดี เหลืองก็ดี ที่  
ไม่ได้ยีนเสียงหะออกอยู่นอกไม้เอเหมือนเปลี่ยน แลเปลืองนั้นน เหตุว่า  
ยกหะเปนยงในอักษรพา เหตุว่ายกอะเปนยงในอักษรพา เอยียบกดี เอยียด  
กายกดี สองเรื่องนี้ จึงไม่ได้ยีนหะกดีออกอยู่นอกไม้เอนั้นแลฯ  
อหนึ่งบุคคคลผู้ใดจเรียนเขียน เรียนอ่านหนังสือให้รู้จักลักษณะประจำอักษร  
มี ๒๑ สิ่งดงนี้ คือประวิสันชะนี้ใช้หลังอักษรตัวโตเป็นคำซาพาอักษรต่ำ  
ขึ้นบมีได้อักษรตัวนั้น เปนละหุด้วย คือเบา อักษรไทยพึงไชย ประวิสัน  
ชะนี้ จึงจะชอบไม้เอกเปนคำสูงชื่อสุริยมณฑล ใสที่อักษรตัวโต ออกอักษร  
ตัวนั้นเปนละหุด้วยคือเบาว่าเสียงไม้โท ไม้โทเปนคำต่ำชื่อจทรมณฑล  
สมุติเรียกว่าไม้ห้วนก ผู้ร่ำบาฬีเรียกว่าเสียงบักษริใสที่อักษรตัวโตเปนครุ



อักษรหลงหมีให้ ออกชื่อหยางดูจี้นี้ อย่าว่าดูจี้จะให้อ่านเป็นคำเดียว ว่า  
ดูจี้นั่นดูจี้นี้ จึงชอบแล แลไม่ยังเลขข ๖ นี้ชื่อว่าไม้คู่ แลไม้ ๘ นี้ใช้ลงที่  
อักษรตัว ใดให้อ่านเสียงสั้นเข้าแต่กิ่งค่านั้นดูจี้ ก็ กับ แล กับ เพิง  
แก้ง เรื่องตัวแลประโยกสีนทงแม่ กข กกา กน กม กง กด กก กบ  
กย กวี ทงง ๑๐ แม่นี้เถือด อันกินนั้นอย่าอ่านว่า กว อย่าว่า กัว

กระ

อย่าว่า กัว อย่าว่า กัว อย่าว่า กัว อย่าว่า คำซึ่งแปลกบังคับ

เกาะ

ไว้นี้ฟังอ่านตัวนั้นเถือดสั้นไม้คู่แต่เท่านี้วีเศศหนักแล เมื่อใช้อักษรหาไม้  
หาพินบมีนั้นคำสงไสอยู่ ไม้คู่นี้ตัดคำให้ขาดจากสงงเกตได้ อันว่าไม้คู่ ๖  
อันรูปเมื่อเหมือนเลขแปดนี้อ่านคำสั้นเข้ากิ่งหนึ่งหย่าง เสต็จก็ดี หย่างเปน  
ก็ดี จึงจะอธิบายให้แจ้งว่า อ่านสั้นเท่าเข้ามากิ่งหนึ่งนั้นดงนี้ อุประมาตัว  
บุรุด เอียดยดแขนออกแล้ว แลคู่แขนเข้าก็สั้นเข้ามามาก บุรุดอันนอนเอียดยด  
เท้าแลคู่เท้าเข้าก็สั้นเข้ามามาก อุประมาต่อเชือกเส้นหนึ่งยาวสีบวา  
ครั้นคูปเข้ามากสั้นเข้ามาแต่หัววา เหตุดงนี้จึงกล่าวไว้ว่า ไม้คู่คำสั้น  
เข้ามากิ่งหนึ่งแล แลคำอันเจรจาว่าลมพัดคูนัน จะอธิบายว่ากะไรยเล่า  
อหนึ่งแลคนเจรจาว่า นกเขาขันคู้ยู่ที่นั่น จะอธิบายว่ากะไรยเล่า ๗  
บุทคนผู้มีปัญญาฟังอธิบายไปให้แจ้งด้วยเล่าเถือด อักษรทั้งปวงนั้น เมื่อ  
ขัดสนจะปรับเอาเปนแท้ในค่านันได้เพราะบาฬีบ้าง ได้เพราะเหือความบ้าง  
ได้เพราะพัดกันเปนกลอนบ้าง ได้เพราะประจำอักษรทงปวงบ้าง ได้ด้วย  
เจนบ้าง ได้ด้วยปัญญาบ้าง ที่ว่าได้ด้วยปัญญานั้น คือ กวน จะอ่านว่ากะกอน  
ก็ได้อยู่ เกษม เกษมก็ดี เกดษมะ ก็ดี ก็ได้อยู่ อ่านได้ถึงสามหย่าง  
เทอกจะอ่านว่าเทอกก็ดี ทะเอกก็ดี ก็อ่านได้ถึงสามหย่าง เรื่องนี้มากอยู่  
เปนธรรมดาอักษร เปนสามแพรงอยู่ดงนั้นเอง ไม้คู่ไม้ทัณฑฆาฏจะใส่  
ไม่ได้เอาไสแกจลาดแลดูกลอนจึงพัดกันนั้นก็ดี ดูเรื่องเหือความก็ดี จึงจะอ่าน



ขอด้วยอักษร แลเรื่องนี้จำเป็นจำประสมแล แลอักษรในสวน เอาเนื้อ  
ความเป็นสองหย่างหลายเล่า ครั้นรู้ในอักษร ๘ แล้วก็เขียนง่ายหนัก คือ

เสมา เผลา เกราฎปักข เขลา เกลาสบรรพต เผลามา แปรตา  
เสมา เผลา เกรา เขลาน้ำลาย เกลา เผลา แปรตา

เทพา เสตา เทรา เส่ว เทว  
เสพา เสตา เทรา เส่ว เทว  
ที่ว่าเขียนได้ง่ายนั้น คือ

เสมา		เพลา		เกรา
	อ่านเหมือนกัน		อ่านเหมือนกัน	อ่านเหมือนกัน
สมวี		พลวี		กรวี
เขลา		เกลา		เขมา
	อ่านเหมือนกัน		อ่านเหมือนกัน	อ่านเหมือนกัน
ขลวี		กลวี		ขลวี
ปรเดา		เสพา		
	อ่านเหมือนกัน		อ่านเหมือนกัน	เรื่องนยงมีมากอยู่
ปรดวี		สพวี		

พึงรู้ใน เกอย พิษฎาร อันแก่ เกา กัว เขาขัว เคาคัว แล แก กวู ขวู  
ควู แล แก่ กวะ นันด้วย จึงจะอ่านชอบ จึงจะเห่นบุรานณะ  
ไว้้นผิดแท้แล ฯ ชอบในพระกำภีรอุจจารณวิธี ฯ เหตุไชบทว่า ยะกาโร  
ไก

ไอการะสะทีโส อันว่ายะ เหมือนไมไ้อจึงอ่านว่า ได้เหมือนกัน ไก  
กัย

ส่วนตัวนี้คือ ในกกา กัย เพียนชนตัวนี้ คือ ในกข ในเคอย หันอากาศ  
เหตุว่าเปนหนังสือไทย กัย อ่านว่าไก ครั้นหาหันอากาศไม่จะเป็นเรื่องตัว  
ไปย กลัวจะอ่านว่า กยะ หันอากาศจึงเปนสัตถุโยค ฯ เหตุว่าไชบทว่า

เกา

วะกาโรเอาการะสทิสโธ อ่านว่าวะเหมือนไมเอาจึงจะอ่านว่า ได้เหมือนกัน

กัว

เกาสวรรตัวนี้ คือ ในกกา กัย เพี้ยณฺชนตัวนี้ คือใน กข มีในแถว  
หันอากาศ เหตุว่าเป็นหนังสือไทย กัวอ่านว่าเกาครั้นหาหันอากาศไม่จ  
เป็นเรื่องตัวไปย กลัวจะอ่านว่า กะวะ หันอากาศจึงเป็นสัทญโยค ฯ อักษร  
ในยสมฺพทนี้ที่เลื่อยดนั้นรู้ด้วย เหตุสามประการ คือปากว่าตาตูลูฬัง อักษร  
ใน ๘ แม่นั้น มีที่สอให้อ่านออกคืออักษรนั้นเป็นเสียงสอ ตัวอยู่ท่านเณะ  
ไว้แต่ก่อนให้อ่านดงนั้น ดงนั้นแตกกลงไปคุมถึงเกอนเป็น ๑๖ ตวนั้น  
ยังไม่แกมตวหลังเขาก็อ่านได้สิ้นทุกตวที่ ไม่สอตวเลอยให้ชื่อหมีคือกน  
เสียงไม่ออกสอตัวเลอยคือเกินตัวนี้ตวแกมตวหลังเข้า จึงอ่านออกสิ้นทง  
๘ แม่ทุกเลาทุกตวที่บุราณขึ้น แปลงเอาเปล่าๆ นั้น ก็มีคือกัวคือเกาะ

กัว

กัว กะวะ สองตวนี่ชอบ สองตวนี่อ่านเหมือนกันแกถึงอุเปนวะอุ

กาว

แทนวะด้วยที่ว่าเอากัว อ่านวะข้างหลังแต่เบา เมื่ออ่านนั้นฟังเสียงที่อ่าน  
นั้นให้เลื่อยด คือ กัวตัวนี้มาดงเป็นสองกัวนั้น กัว้ม กัวัง กัวัด กัวับ กัวัย  
กัวัว คือ กวน กวม กอง กวง กอก กวก กวด กวบ กอर्थ กวรว  
ทงแปดแม่นี้ แต่ตลอดรวมกันถึงอักษรพากันนั้น ด้วยชอบทงบาทชก  
ด้วยชอบ ทงง ๓ เหล่าเหมือนหนึ่งกล่าวแล้วนั้นแล ๓ อุ

วะ

บริบรณ	ทงงหมู	วามฤจาที่จรรณ	หิงคาที่จรรณ
แทนกันคือ			
บริบอรรณ	ทังมวล	อมฤจาที่จอรณ	หิงคาที่จรรณ

คุณเลข	ซุรโค	มูรดี	หนูโกรธ	รุนไป
			แล	
ควนณเลข	ซวรโรค	มวรวดี	หวนโกรธ	รอนไป
พนดิน	ซุนไป	สุรกี	ประมุขสรัพย	อักขุน
พานดิน	ซุนไป	สอรกี	ประมวนทรพย	อักวอน

คือว่าเอออุปนุหนั้น ขึ้นใส่แทนะตัว กลางเป็นคำลาวบ้าง เป็นคำสงขกฤษฎ  
 กว

บ้างเป็นคำในพระบาฬีบ้างด้วยว่าเอออุปนุหนั้น จึ่งเขียน ดงงนี่ก็ชอบ  
 กว

อยู่ แต่จคล้ายกันกับกวรว จงงนี่ก็ชอบแต่จคล้ายกันกับ ขวรว

ดงงนี่ก็ชอบอยู่ แต่จคล้ายกันกับ ขวรว จผิดกันแต่ใส่ไม้ทันทฆาฏลงที่วะ  
 ตวหลังแล้ว อ่านเสียงเสศวะ ก็ไม่ออก กว ขว คุว กว ขว คว สิ้น  
 ทงปวงเรื่องนี้เสียงวะ ออกตามตัวสูงตัวต่ำ แลตามอักษรพาจิงไม้ใส่ไม้  
 กว

ทักทฆาฏลงที่วะนั้นเลย กวรวตัวนี้แท้ เหตุอ่านว่า อ่านได้เหมือนกัน  
 เกา

หันอากาศนั้น เหตุว่าเปนนหนังสือไทย กว อ่านว่าเกา ครั้นหาหันอากาศ  
 ไม่จเป็นเรื่องตวไปย กลัวจอ่านว่ากะวะหันอากาศจิงเปนสัญญาค กว  
 อ่านว่าเกานั้นเหตุพระกำภีร อุจจารณวิธี ไชยทว่า ะกาโรเอาการะสะ  
 เคื่อยเปนเกือว นี้เหล่าอักษรกลางเบา ๙ ตัวนั้น ๆ ครั้นได้ชื่อใน แม่เขอย  
 ตัวนี้แล้ว ชื่อะ อานอะสูงแหลมขึ้นหย่างใส่ไม้จัตวา ด้วยเปนอักษรภาชื่อ  
 ใส่ไม้เอเข้าอ่านฟังเสียงด้วยจิงเปนเขือ ครั้นได้ตวเขือแล้ว จิงแกมตัว  
 หลงต่างต่างเข้าทง ๘ แม่จิงเปนเขียนเปนเขียนเปนเขียนเปนเขียนเปนเขียน



เขียดเปนเขียบเปนเขี้ยวเปนเขี้ยว นี่เหล่าอักษรสูง ๑๑ ตัวนั้น ครั้นได้คือในแม่เคยยตัวนี้แล้ว คืออ่านแต่เบาให้เท่ากันกับ อ ใสไม้เอเข้าอ่านฟงเสียงด้วยจึงเปนเคือ ครั้นได้ตัวคือแล้วจึงแกมตวหลวงงต่างต่างเข้าทง ๘ แม่ จึงเปนเคือนเปนเคือม เปนเคือองเปนเคือกเปนเคือดเปนเคือบเปนเคือย เปนเคือวนี้เหล่าอักษรต่ำ ๒๔ ตววนั้นแล ฯ เลือกไว้แล้วทงสองตว ทที่ทงไว้ั้นดงนี้ เคียมฝนทงอันหนึ่งเกียตัวนี้ชอบ เกือมีฝนทงสองอัน เกือตัวนี้ชอบ ถ้าผู้ใดมีเชื่อให้เลือกดูใหม่เหล่า คำใดจะชอบก็ให้เลือกดูให้เลือกเอาเองดงนี้ ๫



กียะ  
กียะ  
กียะ  
กียะ

๔ ตัวนี้อานยะหลวงงนั้น แต่เบาฟงเสียงยะนั้นด้วยใสไม้เข้าตัวใดชอบ เปนเกียกจะรูแลพรบาพิว่า รูปยะ ภาษาว่ารูปยะ ครั้นได้ เกียแล้วประหลวงงเข้าดงนี้ เกียะ คำสันเข้าเปนเกียะจึงเอาเกียะนี้ดงงแกมตวหลวงงต่างต่างเข้าคำก็ต่างต่างกันออกไปทง ๘ แม่ นั้นแลที่เปนเกียะแท้นั้น ทงขึ้นไว้แล้วแล ๫



กือะ  
กือะ  
กือะ  
กือะ

๔ ตัวนี้อานอะหลวงงนั้น แต่เบาฟงเสียงอะนั้นด้วยใสไม้เอ เข้าตัวใดจะชอบเปนเกือกก็จรูแล ครั้นได้ตัวเกือแล้ว ประหลวงงเข้า ดงนี้เกือะคำสันเข้าเปนเกือะ จึงเอาเกือนี้ดงงแกมตวหลวงงต่างต่างเข้า คำต่างต่างกันออกไป ทง ๘ แม่ นั้นแลที่เปนเกือแท้นั้นทงไว้แล้ว นี้แนะไว้ให้หาเกียเกียะแลเกือะในเรืองอักษรกลาง เบาเหล่า ๙ ตววนั้นแล ๫ อักษรสูงเหล่า ๑๑ ตววนั้นก็มีคล้ายกัน ให้เลือกดูเหล่าตัวใดจเปนเขียบเปนเขือ ตว

ใดจะเป็นอักษรต่ำเล่า ๒๔ ตัวนั้นมีคล้ายกัน แต่เคียงเป็นเคือกก็จู้แล อักษรสูงภาขึ้นได้สั้น อักษรกลางเบาเหล่า ๙ ตัวภาขึ้นได้บ้างแต่เหล่า กก กต กบ กับในอักษรสั้น ๑๒ เหล่าภาขึ้นเป็น ๑๕ เหล่าด้วยกันสั้นทงงนั้นแล ฯ



ขียะ  
ขียะ  
ขียะ  
ขียะ

๔ ตัวนี้อ่านยะหลงงั้น ให้สูงแหลมปสวขึ้น หย่างเอานำหน้าอ่านยะให้เสียงเท่ากันกับ หยอ ฟงเสียงยะนั้นด้วยใส่ไม้เอเข้าตัวใดจะชอบเป็นเชือกก็จู้แล ครั้นได้เชือกแล้วประหลองงเข้าดงงนี้ เชือะคำก็สั้นเข้าเป็นเชือะแลจึงเอาคำเชือะดงงแกม ตัวหลังต่าง ต่างเข้าคำก็ต่างต่างกันออกไปทงง ๘ แม่นั้นแล ที่เป็นเขียนเท่านั้นทงงไว้แล้ว ฯ

ขือะ  
ขือะ  
ขือะ  
ขือะ

๔ ตัวนี้อ่านอะหลังงั้นให้สูงแหลมขึ้นหย่างใส่ไม้ จิตวาด้วยเป็นอักษรภาขึ้นอ่านอะนั้น ให้เสียงเท่ากันกับอะ กับ อัว ฟงเสียง อะ นั้นด้วยใส่ไม้เอเข้าตัวใดจะชอบเป็นเชือกก็จู้แล ครั้นได้เชือกแล้วประหลองงเข้าดงงนี้ เชือะคำก็สั้นเข้า เชือะ แลจึงเอาเชื่อนี้ดงงแกมตัวหลังต่างต่างเข้าคำก็ต่างต่างออกไปทงง ๘ แม่นั้นแล ที่เป็นเชือกเท่านั้นทงงไว้แล้วแล ฯ

๗ คียะ  
๗ คียะ  
๗ คียะ  
๗ คียะ

๔ ตัวนี้อ่านยะหลังงั้นแต่เบาฟงเสียงยะนั้นด้วยใส่ไม้เอเข้าตัวใดจชอบเป็นเคือกก็จู้แล ครั้นได้ตัว เคียแล้วประหลองงดงงนี้ เคียะคำ ก็สั้นเข้าเป็นเคียะแล จึ่งเคียะนี้ดงงแกมตัวหลังต่าง ต่างเข้า

- ๖๖ ๔ ครั้นอำมาตย์เหล่านั้น ได้แจ้งแก่กรมพลเรือนแล้ว เห็นว่ามีความสำคัญยิ่งนัก จึงได้กราบทูลขอพระราชทานให้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น
- ๖๖ ๕ ครั้นเมื่อได้ตั้งกรมพลเรือนแล้ว ก็ได้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น
- ๖๖ ๖ ครั้นเมื่อตั้งกรมพลเรือนแล้ว ก็ได้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น
- ๖๖ ๗ ครั้นเมื่อตั้งกรมพลเรือนแล้ว ก็ได้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น



ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖

- ๖๖ ๘ ครั้นเมื่อตั้งกรมพลเรือนแล้ว ก็ได้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น
- ๖๖ ๙ ครั้นเมื่อตั้งกรมพลเรือนแล้ว ก็ได้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น
- ๖๖ ๑๐ ครั้นเมื่อตั้งกรมพลเรือนแล้ว ก็ได้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น
- ๖๖ ๑๑ ครั้นเมื่อตั้งกรมพลเรือนแล้ว ก็ได้ตั้งกรมพลเรือนขึ้น



ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

๖๖๖

คำก็ต่างต่างกันออกไปทง ๘ แม่นั้นแลที่เป็น  
เคี้ยแท้นั้น ท่ารทงไว้แล้ว ๫

- ๫ คือ ๔ ตัวนี้อ่านอะ หลงงนั้นแต่เบาฟงเสียงอะนั้นด้วย
- ๫ คือ ใส่ไม้เอเข้า ตัวใดจชอบเปนเคี้ยก็รู้แล หาจึงเอา
- ๫ คือ เคื่อนี้ตงงแกมตัวหลงงต่างต่างเข้าคำก็ต่างต่าง
- ๫ คือ กันออกไปทง ๘ แม่นั้นแลที่เป็นเคือแท้นทงไว้  
แล้ว ๒ ครั้นได้เคือแล้วประหลงงเข้าตงงนี้ เคือะ  
คำก็สันเข้าเปนเคือะแล

<sup>๓</sup> พิจารณาให้เลียดจึงจเหนด้วย ด้วยว่าที่เลียดนั้นรู้ด้วยเหตุ  
<sup>๓</sup> ๓ ประการ คือ ปากว่าตาคูหูฟง แลฟงเสียงอักษร อันออกมาแต่ลิ้นนั้น  
ด้วย ว่ามาทงงนี้คือเมื่อบุทคลทงงปวง อ่านเศศยะ เศศวะ เศศอะ กิติมีอยู่  
ตามสูง ตามต่ำอยู่ แต่ว่าหากก็มีได้ฟงงให้เลียด ถ้าแลฟงเลียดเปน  
อยู่เองลิ้นทุกประการ บมีฟิงแนะไว้ตงงนี้เลอย เคียยะออกเบาเหมือน ย  
เขยยะ ออกเปน ห่ย เปนเสียงเอก เขียยะ ออกเปนห่ย เปนเสียงโท  
เคยยะ ออกเปนหัย หย่างเคอยอ่านนั้น เขียยะ ออกสูงแหลมปลิวขึ้นหย่าง  
เอาหน้าหน้าว่ายะ ลิ้นจะบับหนังสือบังคับอักษรแล้วแต่เท่านี้แล ๫.

บันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี





# บันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี



จินตามณี เป็นชื่อหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งในวรรณคดีของไทย มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อไม่ช้านานี้ ได้ทราบว่าจะเคยมีท่านผู้รู้ถกเถียงกันถึงชื่อของหนังสือเรื่องนี้ว่าจะเป็น “จินตามณี” หรือ “จินตามุณี” แ่ดูเหมือนถึงกับออกความเห็นกันว่า จินตามณีเป็นชื่อของหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งมีอยู่ก่อน ส่วนจินตามุณี เป็นชื่อของหนังสืออีกเรื่องหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นต่อมา หรือกลับกัน คือ จินตามุณี ก่อน ส่วนจินตามณีทีหลัง อะไรทำนองนี้ทราบมาไม่ชัด และจะมีเหตุผลสนับสนุนความเห็นนั้นว่าอย่างไรบ้าง ก็ไม่ทราบต่อไปเหมือนกัน

## ชื่อหนังสือจินตามณี

ตามที่พบทั้งในสมุดไทยและสมุดพิมพ์ เห็นเขียนกันไว้หลายอย่างเป็นจินตามณี, จินตามณีและจินตามุณี ก็มี เป็นอันว่าจะยึดเอาเป็นที่แน่นอนในตัวหนังสือที่ปรากฏว่า อย่างไรเป็นทางถูกแน่ไม่ได้ และคำที่เป็นปัญหา ก็อยู่แต่ในพยางค์ท้าย คือ มณี, มณี หรือมุณีแน่ ส่วนพยางค์ต้น คือ “จินตา” นั้น เป็นอันลงกันหมด ไม่มีแตกต่างกัน เห็นได้ว่าพยางค์หลังเป็นปัญหาอยู่ ถ้าเราจะหันไปหาจารึก ก็จะได้พบจารึกวัดจุฬามณีที่พิษณุโลก จารึกไว้ว่า จุฬามุณี แต่เราเรียกหรือเขียนกันในชั้นหลังนี้เป็น จุฬามณี ในประชุมจารึกสุโขทัย เล่ม ๑ หลักที่ ๒ กล่าวถึงสมเด็จพระมหาสามิองค์หนึ่งจารึกไว้เป็น สรีสรรชาราชาจุฬามุณี บ้าง จุฬามุณี บ้าง

ซึ่งในเรื่องสร้อยนามของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า เป็นเจ้านี่ น่าจะเพี้ยนมาจาก มุณี ส่วนในเรื่องชื่อหนังสือ นั้น ที่ถูกน่าจะเป็น จินตามณี อย่างเดียว แต่ที่เขียนแตกแยกไปต่าง ๆ นั้น ก็น่าจะเป็นความพลั้งเผลอของผู้คัดลอกต่อ ๆ มา หรือเพี้ยนไปตามที่จะเป็นไปได้ เพราะเสียง อะ เป็น อุ ย่อมมีทางที่จะเพี้ยนไปได้โดยมาก เช่น ชมพูนท เป็น ชมพูนุท, โกกนท เป็น โกกนุท, สมมต เป็น สมมุติ เป็นต้น เพราะฉะนั้น จินตามณี ก็อาจเพี้ยนเป็น จินตามุณี-มุณี ได้ จุพา-มณี ก็อาจเป็นจุพามุณี ได้ เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง เมื่อโบราณท่านต้องการจะให้มุนีคงเป็น มุณี จริง ๆ ท่านจึงลากเสียงยาว หรือเขียนเป็นสระยาวเสียว่า มุณี เช่น สรีสวรรคธาชจุลา-มุณี-มุณี ในจารึกสุโขทัยดังกล่าวแล้ว

ที่เข้าใจว่าชื่อหนังสือ นั้น ที่ถูกน่าจะเป็น จินตามณี อย่างเดียว ก็เพราะคำว่า จินตามณี นี้ เป็นชื่อของแก้วสารพัดนึกอย่างหนึ่ง ซึ่งเชื่อกันมาแต่โบราณว่า ถ้าใครมีอยู่แล้ว อาจนึกอะไรให้ได้ผลสำเร็จตามใจนึกของผู้เป็นเจ้าของ ฉะนั้น ท่านผู้แต่งตั้งนามของหนังสือนี้ ก็ฉนั้นนั่น คือ น่าจะตั้งใจให้มีความหมายว่า ถ้ากุลบุตรผู้ใดเรียนได้ตามหนังสือเล่มนี้แล้ว ก็จรรู้แตกฉานในอักษรศาสตร์ของไทยได้ เหมือนหนึ่งมีแก้วสารพัดนึก คือ จินตามณี จึงมีโคลงบทหนึ่งทำยหนังสือนี้บอกความไว้ชัดว่า

◎ ลิขิตวิจิตรสร้อย	ศุภอรรรถ
ด่งมณีจินดารัตน์	เลิศแล้ว
อันมีศิริสวัสดิ์	โสภาคย์
ใครรู้คือได้แก้ว	ค่าแท้ควรเมือง ๗

และยังมีชาดกเรื่องหนึ่ง<sup>(๑)</sup> ซึ่งท่านพระสิริมังคลาจารย์ยกเอามา  
สาธกในมิ่งคลัตถกที่ปณี ตอนนแก้ปาปวิริติ กล่าวถึงนางยักษ์นิบอภิกษา ชื่อ  
จินตามณี ให้แก่ลูกชายที่จะมาอยู่ในหมู่มนุษย์ แต่ที่นางพันธุรัตบอกให้  
พระสังข์ ในเรื่องสังข์ทอง เรียก มหาจินตามนต์ และสำหรับร้อยเรียกเนื้อ  
เรียกปลา

อันรูปเงาะไม้เท้าเกือกแก้ว	แม่ประสิทธิ์ให้แล้วตั้งปรารถนา
ยังมนต์บทหนึ่งของมารดา	ชื่อว่า มหาจินตามนต์
ถึงจะเรียกเต่าปลาמצฉชาติ	ฝูงสัตว์จับูบาทในไพรสณฑ์
ครุฑาเทวัญชั้นบน	อ่านมนต์ขึ้นแล้วก็มาปล้น

มีมหากาพย์ของวรรณคดีทมิฬเรื่องหนึ่ง ชื่อว่า ชีวก-จินตามณี ว่า  
ได้แต่งขึ้นตามแบบอย่างจากหนังสือสันสกฤต ชื่อ กษัตริ-จูตามณี ผู้แต่ง  
ชื่อ ตีรุตักก-ม-มุณี เป็นจ้าวในราชวงศ์โจละ ซึ่งบวชในศาสนาเซน เป็น  
เรื่องเล่าถึงการท่องเที่ยวเผชิญภัยต่างๆ ของพระราชากุมาร ชื่อ ชีวกะ  
แต่งเป็นแบบกาพย์สันสกฤต และเป็นฉันท์ ชื่อว่าวิรุตตัม นอกจากนี้ คำ  
ว่า จินตามณี ในภาษาสันสกฤต ยังใช้เป็นชื่อของคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์  
เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ท่านทศพลแต่ง และคัมภีร์อรรถกถาต่างๆ และยังเป็น  
ชื่อยาเข้าปรอทอีก แม้คัมภีร์ยาแผนโบราณของเราซึ่งมีชื่อคล้ายๆ กัน  
นี้ ก็มี คือ คัมภีร์ยาชื่อ ประจุมจินตาร (ดูแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม  
๑) ในหนังสือปฐม ก กา หัดอ่าน เรียกโอรุทาคำสั่งสอนว่า “มณีจินดา”

(๑) ชาดกเรื่องนี้ มีเค้าเหมือนเรื่องพระอภัยมณีตอนต้น คือ ตอนพระอภัยมณีถูก  
นางผีเสื้อพาไปอยู่ด้วย จนมีลูกคือ สินสมุทร บางทีสุนทรภู่อาจได้เค้าผูกเรื่อง  
ขึ้นจากชาดกนี้ก็ได้ ดู ปทกฺุสลชาดก ในนิบาต-ชาดก (นวนิบาต) เล่ม  
๑๐ น. ๓๔-๖๒ ฉบับพิมพ์ของหอสมุดฯ พ.ศ. ๒๔๗๒

ทั้งชื่อของหนังสือนี้ก็มิ อ่างถึงในปฐมมालา ซึ่งเข้าใจว่า แต่งขึ้นในรัชกาล  
ที่ ๓ ว่า “ถ้าใครใคร่รู้ ให้ดูสารา เพียรลคัณฑ์ จินตามะณี” ในจินตามะณี  
เล่ม ๒ ของกรมหลวงวงษาฯ ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อปลายรัชกาล ที่ ๓ ก็อ้างถึง  
จินตามะณีฉบับเก่าว่า “สสามไม้ม้วนไม้มลาย แดงลักษณะธิบาย ไว้แจ้งใน  
จินตามะณี” ในหนังสือนิติสารสาชของเจ้าคุณศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ซึ่ง  
แต่งขึ้นเมื่อต้นรัชกาลที่ ๕ พิมพ์เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๑๔ ก็อ้างชื่อหนังสือ  
ไว้ว่า

“ท่านไซคำจำให้แนอย่าแซเชื่อน แล้วจึงเลื่อนเล่าคำไม้มลาย  
ของโบราณขานบทไว้หมดสิ้น ในแบบจินตามะณีก็มีหลาย”

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ จึงยืนยันว่า ชื่อที่ถูกต้องของหนังสือเรื่องนี้ คือ  
จินตามะณี

ส่วนที่ว่าหนังสือชื่อ จินตามะณี มีมาก่อน จินตามุณี มีขึ้นทีหลัง  
หรือ จินตามะณี มีทีหลัง จินตามุณี มีขึ้นแล้วก่อนนั้น น่าจะเป็นความเข้าใจ  
ด้วยสำคัญคลาดเคลื่อนไป ตามชื่อของหนังสือที่เขียนกันผิดแผกแตกต่างกัน  
และที่พูดถึงฉบับเกิดขึ้นภายหลังนั้น บางทีจะหมายถึงฉบับพระนิพนธ์  
ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิทก็ได้ แต่ฉบับที่กรมหลวงวงษาธิราชสนิท  
ทรงนิพนธ์ขึ้น ดังได้พิมพ์รวมอยู่ในเล่มนี้ ก็แสดงว่า พระองค์ท่านทรง  
ตั้งพระทัยจะให้เปรียบด้วยแก้ว จึงให้ชื่อจินตามะณี ดังโคลงพระนิพนธ์  
ว่า

๐ จีจรีจเรชชร้อน  
เสนอชื่อจินตามะณี  
จักรพรรดิทุกสิ่งมี  
เต็มเล่มสองตรองแล้ว

สารศรี นีฎา  
ตั้งแก้ว  
ประสงค์เสริจ นึกนา  
ถึถ้วนขบวรกล ๫



## ประเภทของหนังสือจินตามณี

หนังสือจินตามณี ว่าโดยประเภทที่แตกต่างกันจริงๆ เท่าที่พบใน หอสมุดฯ เวลาที่ดูเหมือนจะมีสัก ๔ ประเภท คือ

๑. จินตามณี ฉบับความแปลก มีอยู่ ๒ ฉบับ คือ ฉบับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทาน ๑ เล่ม (หมายเลขที่ ๑) กับฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดฯ ๑ เล่ม (หมายเลขที่ ๑/ก) เป็นสมุดไทยดำเส้นรง ทั้ง ๒ เล่ม ๒ ฉบับนี้ ส่วนมากมีความแปลกกับฉบับอื่นๆ

๒. จินตามณี ฉบับความพ้อง มีหลายเล่มสมุดไทย หอสมุดฯ ชื่อไว้บ้าง มีผู้ให้บ้าง เข้าใจว่าบางเล่มตรงกับที่หมอสมิชเคยได้ไปทำต้นฉบับพิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์ครุสมิท บางคอแหลม จ.ศ. ๑๒๓๒ (พ.ศ. ๒๔๑๓) ก็มี

๓. จินตามณี ฉบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

๔. จินตามณี ฉบับหมอบรัดเลรวบรวม พิมพ์จำหน่าย (มีทั้ง ประถม ก กา แจกลูก กับ ประถมมาลา และปทานุกรม พิมพ์รวมอยู่ในเล่มเดียวกัน) จินตามณีฉบับหมอบรัดเลรวบรวมนี้ ต่อมาโรงพิมพ์พานิชสุภผลได้เอามาพิมพ์จำหน่ายอีกเมื่อ ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘)

## จินตามณี ฉบับความแปลก

๑. จินตามณี ฉบับความแปลกนี้มี ๒ เล่ม เล่มที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดฯ มีบอกไว้ข้างต้นว่า “สมุดจินตามณีนี้ ข้าพุทธเจ้า นายปานซุบ ทูลเกล้าฯ ถวาย” และทั้งสองเล่มมีบานแพนงขึ้นต้นเหมือนกันทั้งสองฉบับ แปลกจากฉบับอื่นๆ ที่เรียกว่าฉบับความพ้อง คือ มีว่า

“ศักราช ๖๔๕<sup>(๑)</sup> ปีมแมศก พญาร่วงเจ้าใต้เมืองศรีสัตนาไลย จึงแต่งหนังสือไทย แลแม่อักษรทั้งหลาย ตามพากยทั้งปวง อันเจรจาซึ่งกันแลกัน แลครั้งนั้นแต่งแต่แม่อักษรไว้จะได้แต่งเป็นปรกติวิธารณ หามิได้ แลกฤษบุตรผู้อ่านเขียนเป็นอันยากนัก แลหนึ่งแม่หนังสือแต่ ก กา ถึง กน ฯลฯ จนถึงเกยนั้น เมืองขอมก็แต่งมีอยู่แล้ว พญาร่วงเจ้าจึงแต่งแต่รูปอักษรไทต่างต่าง แลอักษรขอมคำสิงหลพากยนั้น เดิมมีแต่ตั้งนี้ พระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญาจะให้วิจารณ์ จึงแต่งกำกับไว้ตั้งนี้ เพื่อจะให้กลบุตรอันเล่าเรียนพิจารณาเห็นแต่เดิมมีแต่แม่อักษรขอมตั้งนี้”

ต่อไปเขียนเป็นอักษรขอมขึ้น “นโม พุทธาย สิทธิ อะ อา จนถึง พ อ แล้วแจก ก กา จนถึง เกย เป็นอักษรขอม และมีคำอธิบายต่อไปว่า

“อันนี้เป็นคำขอม แลคำพระอาจารย์เจ้าตักแต่งไว้ตั้งนี้ก่อน พญาร่วงเจ้าจึงทำรูปอักษรไทยทั้งปวง ครั้นจุลศักราช ๑๐๔<sup>(๒)</sup> ปีชวดศก จึงพระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญา<sup>(๓)</sup> แต่งจินตามณีถวาย หวังจะให้กลบุตรอันจะเล่าเรียนนั้น รู้ที่กำหนดกฎหมาย ฟิน เอก โท แลไม้ม้วน ไม้มลาย แลไม้ตรีจัตวา แลครุหลุ คือตั้งเดิมแม่อักษรไทยตั้งนี้” แล้วเขียนเป็นตัวอักษรไทยว่า นโม พุทธาย สิทธิ อ อา ฯลฯ พ อ ฮ ต่อไปมีบอกการแจก ลูก แบ่งอักษรสามหมู่ ผัน ด้วยไม้เอก โท ตรี จัตวาเป็นต้น

---

(๑) ศักราชนี้ เข้าใจว่า เป็นจุลศักราช ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๒๖ และตรงกับปีที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง เป็นเวลาก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา ๖๗ ปี

(๒) น่าจะตกเลข ๓ ไปสักตัวหนึ่ง ควรเป็นจุลศักราช ๑๐๓๔ ตรงกับ พ.ศ. ๒๒๑๕ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นปีชวดเหมือนกัน

(๓) พระโหราธิบดี ?

ข้อความที่ชักมากล่าวไว้ข้างต้นนี้ ดูก็มีหลักฐานดี แต่ตอนต่อๆ ไปดูกระท่อนกะแท่น ทั้งกล่าวถึงไม้ตรีจัตวาอยู่ด้วย<sup>(๑)</sup> จึงเข้าใจว่าในคราวเขียนคัดต่อๆ มา คงจะถูกเพิ่มเติมจนคลุกคละปะปน หรือหายหกตกหล่นเสียมาก เสียหายที่ยังไม่มีโอกาสพิมพ์ออกรับการพิจารณาจากท่านผู้รู้ให้แพร่หลาย

### จินตามณี ฉบับความพ้อง

๒. จินตามณี ฉบับความพ้องนี้ มีมากเล่ม แต่ไม่เหมือนกันทีเดียว แตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ถ้าจะกล่าวอย่างรวมๆ ก็เห็นจะมีที่แตกต่างกันจริงๆ ราวสัก ๔ จำพวก คือ

(ก) ฉบับลายมือเขียนเก่าที่สุด เป็นสมุดไทยดำเส้นรง มีบานแพนทหน้าต้นว่า “วัน ค่ำ จุลศักราช ๑๑๔๔ ปีชวด จัตวาศก ข้าพระพุทธเจ้า ชุนมหาสิทธิขำระ ข้าพระพุทธเจ้า หมื่น ทิพ เทพ } ไม้ตรีชুব  
ข้าพระพุทธเจ้า ทาน ๓ ครั้ง ฯ” ปีจุลศักราชในบานแพนทนี้ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็นปีเสวยราชย์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ต่อไปขึ้นต้นด้วยฉันทวิสันตติลภ ดำเนินความ

“สรรเพชสิทธิ์ธรรมแลสง ฃประเสริฐแก่นสาร”

๕

แล้ว นโม พุทธาย สิทธิ (มีวินิจฉัย การเขียนคำว่า บุญ) แล้ว นามศัพท์ คือตอนบาตรพระสงฆ์, พระพุทธรูป, โคลงบอกเอกโท, ตัวอย่างแต่งฉันท,

(๑) ไม้ตรี \* และไม้จัตวาหรือกากบาท \* ที่ใช้ในการแสดงเสียงดังปัจจุบันนี้ น่าจะเกิดขึ้นหลังรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ หรืออย่างน้อยก็ภายหลังพระโหราธิบดี แต่งคัมภีร์จินตามณี ดูตอนต่อไป

บอกลักษณะแต่คงโคลงสุภาพ, พระสดับแล้วโคลงรหัสอักษรต่างๆ จบ (ฉบับนี้หม่อมเจ้าทัศนประทานเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๗๑ หมายเลขที่ ๑ ก ๑) ข้อความและลำดับเรื่องคล้ายกับฉบับ (สมุดไทยดำเส้นธง หมายเลขที่ ๑/พ) เจ้าพระยามุขมนตรี (อวบ เปาโรหิตย์) ให้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ต่างแต่ฉบับหลังนี้ตัวอักษรงามกว่า และมีข้อความละเอียดกว่า ขึ้น (๑) ศรีสิทธิวิจิตรบรร (๒) นโมนมัส-การประนม แล้ว (๓) นมสฺ สิตฺวา และยังมีฉบับอื่นๆ อีก ซึ่งแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

(ข) ฉบับนายมหาใจภักดี มี ๒ เล่มสมุดไทยดำ เล่มหนึ่ง หมายเลขที่ ๑/ฆ. ๘) หน้าต้นซุบเส้นทอง ต่อๆ ไปเขียนเส้นธง มีซุบเส้นทองบ้างเป็นบางแห่ง เจ้าหน้าที่ได้ใช้เป็นต้นฉบับสำหรับชำระสอบสวนในเล่มพิมพ์นี้ อีกเล่มหนึ่ง (หมายเลขที่ ๑/ฆ) ซุบเส้นธงตลอด ลำดับเรื่องตรงกันในตอนต้น คือขึ้น (๑) นโมนมัสการประนม (๒) นโม พุทฺธาย สิทธิ และ (๓) นมสฺ สิตฺวา แต่ฉบับเลข ๑/ฆ. ๘ มีอักษรศัพท์ คือ (๔) ศรีสิทธิวิจิตรบรร ต่อท้าย ส่วนฉบับหมายเลข ๑/ฆ. ไม่มี ทั้งสับลำดับภายในเอาไว้ท้ายเสียบ้าง มีโคลงลงท้ายบอกไว้ตรงกันว่า

๐ จินตามุนีศนี้	นายมหา
ใจภักทรายสมยา	เศกให้
ฉลองลักษณะเทียบทานมา	สามฉบับ แล้วพ่อ
เลือกแต่ล้วนควรไว้	สืบสังคิษย์สอน ฯ

(ค) ฉบับพระยาธิเบศ (หมายเลขที่ ๑/ง) ฉบับนี้ ขึ้นต้นและลำดับเรื่องต่างกับฉบับ ก. ข. มีรายขึ้นต้นแปลกกับฉบับอื่นๆ ดังนี้

“ศรีสิทธิสวัสดิ์ ทศนัษประนม บรมบาทบงกช ทศพลเพณฺฑาณ มหานครภพเพณฺฑา การุญติเหรก เอกโมลิต พิษิตมารโมลี ดิหลกตรีฟ้าง ภพ นพโลกุฎรธรรม์ อภิวันทนอัษฎาง อริยางคโยค จัตุรโอมขจัด



รัตนไตรยน้อมเสด็จ ฝเด็จอุปัชฌาย์ อันตรายวินาศ คัลยาบาทบทรัตน์ ขัตติยา  
 ธิปดินทร ภูมินมิ่งมงกุฏ ศรีอยุธยาเวียงบวร ทิณกรจำหรััด รัชนิกร  
 ส่องหล้า ฟาดินศุขสมพอง ฉลองลักษณะพิจิตร วิกะสิตสะโรชร้อย สร้อย  
 ประดับภรณ์ กลฉันท์กลโคลงหลากหลาย มากๆ หลายอย่าง ต่างๆ หลายชั้น  
 โคลงต้นโคลงสุภาพ กาพย์ห่อโคลงกานท์ บราณรังรักษ จักรสงเคราะห์  
 บท ทวาทศราตรี มาลีเลื่อนผกา พรหมมาลยภุมุท ภูซงค์เกี่ยวกระหวัด  
 รหส์อักษร สถาพรจัตุรพิธ มหิศรเรื่องยศ ปราภฏกัลปาวสาร พรหาร  
 มลวิมล ชนมาศม้อย่าน้อย ยาวยัดย่นยั้งร้อย รอบรู้คุณธรรม สืบนา ฯ

◎ รวมอรรถธิราชค์เบื่อง	บรรพ์สนอง ไว้พ่อ
กลกาพย์กลกานท์สรรพ	สุภสร้อย
กลฉันท์กลโคลงฉลอง	เฉลิมโอฐ อ่านแฮ
เล่าสุมาลยร้อย	โสรดสรวม ฯ

ต่อไป บอกกาพย์บาลีและกาพย์ภาษาไทยสำหรับจำคณะ, มีคาถา  
 และโคลงบอกเอกโท, รหส์อักษร, ตัวอย่างฉันท์ต่างๆ และบอกวิธีแต่ง  
 กาพย์ขับไม้พร้อมทั้งตัวอย่าง (ซึ่งในฉบับอื่นๆ ไม่มี), ดังที่พิมพ์ใน  
 จินตามณีเล่ม ๑ นั้น แล้วมี “ศรีสิทธิวิธบวร” อักษรศัพท์ต่อท้าย จบ  
 ลงด้วยโคลงคล้ายกับฉบับนายมหาใจภักดิ์ว่า

◎ จินตามณีนี่	นามพญา
ธิเบศราชสมญา	เศกให้
ฉลองลักษณะเทียบทานมา	สามฉบับ แล้วพ่อ
เลือกแต่ล้วนควรไว้	สืบสร้างศิษย์สอน ฯ

ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพน มีชื่อพระยาธิเบศรบดีอยู่ในหมู่กวี  
 ผู้แต่งโคลงฤาษีตัดตน บางทีจะเป็นคนเดียวกัน



(ง) ฉบับความสมเด็จพระปรมาภิไธย จินตามณีฉบับความนี้ มี ๒ เล่มสมุด ไทยดำ คือ เล่ม ๑ เล่ม ๒ (หมายเลขที่ ๑/ค) เขียนเส้นธง ในเล่ม ๑ ขึ้น (๑) นโมนมัสการ ปรม (๒) นโมพุทฺธาย (๓) นมสฺสิตฺวา และมี (๔) ศรีสิทธิวิธบรร มีภาพยสารวิลาสินี (คัมภีร์บอกลักษณะแต่งภาพ ๑๕ ชนิด) แยกอยู่ในสมุดไทยเล่ม ๒ เช่นเดียวกับจินตามณีฉบับพิมพ์ของหมอสุมิต (ซึ่งมีภาพยสารวิลาสินี แยกกลางด้วยเหมือนกัน) แต่ตอนอื่นต่างกันอยู่บ้าง จินตามณีฉบับความสมเด็จพระปรมาภิไธย นี้ ต่างกับฉบับความพ้องอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วในส่วนสำคัญ คือมีโคลงและตัวอย่างคำที่ผันด้วยไม้ตรีจัตวา (ดูเชิงอรรถในจินตามณี เล่ม ๑ ฉบับพิมพ์นี้ข้างต้น) เข้าใจว่า สมเด็จพระปรมาภิไธย ทรงต่อเติมขึ้นในตอนหลัง เพราะบอกไว้ในตอนท้ายเล่มสอง (สมุดไทยดำ) ข้างหน้า “ศรีสิทธิวิธบรร” ว่า

“จินตามณีนี้ ฉบับสมเด็จพระปรมาภิไธย ประดิษฐานดัดแปลงแต่งต่อใหม่ ท่านเอานามศัพท์วางไว้ณะเบื้องต้น แม้ว่าบุคลผู้ใดชอบใจอย่างฉบับเดิม ก็พึงลิขิตเขียนนามศัพท์นี้ก่อน แล้วจึงย้อนไปเขียนนมัสการต่อฝ่ายหลัง ดังเราบอกไว้นี้เถิด”

ที่เชื่อว่าคำผันด้วยไม้ตรีและไม้จัตวา น่าจะเป็นของเติมขึ้นในชั้นหลังนั้น ก็เพราะในจินตามณีอีกฉบับหนึ่ง (สมุดไทยขาว เส้นหมึก หมายเลขที่ ๑/ข นายนก ชุกัญญา ให้หอสมุดฯ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๔๖๕) บอกไว้ตอนท้ายเล่มว่า

“ถ้าบุคลผู้ใดจะใคร่รู้ อักษรห้า<sup>(๑)</sup> แล้ว ก็ให้ดูเอาที่เขียนไว้ข้างปลายนี้เถิด ด้วยว่าฉบับจินตามณีนี้มีอักษรสาม ๆ ซ้ำๆ เห็นว่ายังขาดอยู่

---

(๑) หมายถึงอักษรที่ผันได้ ๕ เสียงในจำพวกอักษรกลาง เช่น ก ก่ กั กี้ กั

จึงได้พ่อมเตอมลง แต่กลายเป็นตัวอย่าง ฟังให้กุลบุตรสิกขาให้เข้าใจไม่  
เอกโทตรีจัตวานี้เทอน” และบอกจบไว้ว่า “พระสมุทจินตามุณีนี้ พระเย็น  
สร้างไว้ในพระศาสนา ถ้าบุคคลผู้ใดได้ไว้ก็ฟังให้สับสนไปเถิด”

จินตามุณีที่ข้าพเจ้าเรียกว่า ฉบับความพ้องนี้ ดูเหมือนจะมีที่แตก  
ต่างกันจริงๆ สัก ๔ จำพวกเท่านั้น นอกนั้นมีฉบับแตกต่างกันไปบ้างก็  
เพียงเล็กน้อย เช่นมีโคลงตัวอย่างบางโคลงเพิ่มขึ้น หรืออธิบายความ  
ต่างออกไปนิดหน่อย สลับลำดับเสียเล็กน้อย ซึ่งไม่ใช่สิ่งสำคัญอันใด  
เพราะหลักใหญ่ของเรื่องตรงกัน ดังปรากฏในฉบับพิมพ์ตอนเล่ม ๑ นั้นแล้ว

### จินตามุณี ฉบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

๓. จินตามุณีฉบับนี้ ได้พบต้นฉบับซึ่งพอจะกล่าวได้ว่า มีฉบับ  
บริบูรณ์แต่เฉพาะที่พิมพ์ รวมอยู่ในตอนท้ายหนังสือจินตามุณีฉบับพิมพ์  
ของหมอมสมิธ บางคอแหลม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ ได้คัดมาทำต้นฉบับลง  
พิมพ์ไว้ในเล่มนี้เป็นเล่ม ๒ ขึ้นต้นด้วยฉันทวิสันตติกล แล้วต่อไปแจก  
ลูกรวมทั้งอักษรกล่าในแม่ ก กา, กก, กง, กต, กน, กบ, กม และเกอย  
แล้วผันอักษรกลางทุกตัวด้วยไม้เอก โท ตรี จัตวา (๕ เสียง) อักษรสูง  
ด้วยเอก โท (๓ เสียง) อักษรต่ำด้วย เอก โท (๓ เสียง) รวมทั้ง  
อักษรกล่าทุกแม่ และอักษรต่ำที่มี ห และ อ นำ แล้วจึงถึง “จักขาน  
บรรหารเหตุ” ไปจนจบดั่งที่พิมพ์ในเล่มนี้ ตอนแจกลูกและผันนั้นเห็นว่า  
เย็นเย้อมาก เจ้าหน้าที่จึงตัดออกเสีย

จินตามุณีฉบับพระนิพนธ์ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิทนี้ เห็นได้  
ว่า ทรงเลียนแบบอย่างไร้จากจินตามุณีของเก่า (ฉบับความพ้อง) หาก  
แต่ทรงแก้ไขให้กะทัดรัดและเข้าใจความได้ง่ายขึ้น มีเนื้อความปรากฏใน  
โคลงตอนท้ายว่า เมื่อปีระกาเอกศก พ.ศ. ๒๓๙๒ ตอนปลายรัชกาลที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรารถนาถึงพระเจ้าลูกยาเธอชั้นเล็ก ซึ่งทรงพระเจริญขึ้นโดยมาก มีพระราชประสงค์จะให้ทรงศึกษาวิทยาการ บางทีจะได้ทรงแสดงพระราชประสงค์นั้นแก่กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ซึ่งในเวลานั้นยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น จึงได้ทรงนิพนธ์จินตามณีเล่ม ๒ นี้ขึ้น รวมเวลาแต่ทรงพระราชปรารภ (๙ พฤษภาคม ๒๓๙๒) จนทรงนิพนธ์เสร็จ (๑๖ พฤศจิกายน ๒๓๙๒) ราว ๖ เดือนเศษ กรมหลวงวงษาฯ ทรงอ้างพระองค์ไว้ในโคลงว่า เป็นศิษย์สมเด็จพระปรมานุกิตติปิไรรส ได้แต่งจินตามณีฉบับ (เล่ม ๒) นี้ขึ้น เป็นการแต่งชรัอน ของเก่าซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว จึงลำดับเล่มเพิ่มเติมของพระองค์ท่านนี้ให้เป็นเล่ม ๒ ดังกล่าวไว้ในโคลงว่า

◎ จักรพรรดิทุกสิ่งมี	สารศรี นี้ฤา
เสนอชื่อจินตามณี	ดังแก้ว
เติมเล่มสองตรงแล้ว	ประสงค์เสร็จ นึกนา
	ถึถ้วนขบวรกล ๗

จินตามณีเล่ม ๒ นี้ นอกจากหมอสมิธเอาไปพิมพ์แล้ว หมอบรัดเลย์ยังคัดเอาบางตอนไปพิมพ์รวมอยู่ในเล่มเลขหมาย ๔ (ซึ่งจะถึงกล่าวต่อไป) คือตอนอธิบายถึงวิธีแต่งโคลง ขึ้นตั้งแต่คำว่า “อนึ่ง ถ้ากุลบุตรเรียนรู้ในพิธีอักษรสามแลไม้ม้วนไม้มลาย ฯลฯ” ข้างหน้าราย “ศรีลิขิตสุนทรโวราวาท” ไป และขึ้นโคลงกระทั่งตั้งแต่ “จะ แต่ง โคลง กู้” ถึง “อย่าจ้อหลวง ให้ขาด อย่าจ้อราษฎร ให้ขุน” ต่อมาเมื่อ (พ.ศ. ๒๔๕๘) หอสมุดฯ ได้ต้นฉบับสมุดไทยเพิ่มเติมมา ก็พบเพียงโคลงที่ขึ้นต้นว่า “อวยุทธายศยั้งด้าว ไตปูน เปรียบฤา” จนถึงโคลงสุดท้ายว่า “พันสองสิบเอ็ดอ้าง จุลศักราชเอย ฯลฯ” จึงพิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. นั้น ให้ชื่อว่า “โคลง ๑๕๘



สุภาสิตจินตามณี”<sup>(๑)</sup> เมื่อมารู้ว่ากรมหลวงวงษา ทรงนิพนธ์เป็นตำรา  
แบบเรียนให้นำมาว่า จินตามณี และลำดับเล่มของพระองค์ท่านเป็นเล่ม ๒  
จึงได้นำมาพิมพ์รวมไว้ในที่นี้อีก

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงเป็นกวีที่เชี่ยวชาญและมีชื่อเสียง  
พระองค์หนึ่ง ได้ทรงแต่งหนังสือไว้หลายเรื่อง คราวหนึ่งได้ทรงนิพนธ์โคลง  
นิราศพระประธมขึ้น ครั้นเสร็จแล้วได้ทรงนำถวายสมเด็จพระปรม  
านุชิตชิโนรส ผู้ทรงเป็นอาจารย์ เพื่อให้ทอดพระเนตรและทรงแก้ไข เมื่อ  
สมเด็จพระปรมานุชิตฯ ทรงอ่านตลอดแล้ว ได้ทรงนิพนธ์โคลงเติมลง  
ข้างท้ายว่า

◎ กรมวงษาสนิทผู้	ปรีชา เชี่ยวชาญ
เรียบเรียงทุกถา	เพราะพร้อม
เนื่องเนกคุณเมธา	ทุกทั่ว อ่านเอย
ควรจักยอยศขรร้อง	แซ่ชั้นสรรเสริญ ๙ <sup>(๒)</sup>

### จินตามณี หมอบรัดเลย์

๔. จินตามณี ฉบับหมอบรัดเลย์นี้ เป็นฉบับสำรวมใหญ่ คือพิมพ์  
รวมกันไว้ตั้งหลายเรื่องในเล่มเดียวกัน มี (๑) ประถมกกาแจกลูก (๒)  
จินตามณี (๓) ประถมมาลา และ (๔) ปทานุกรม นอกนั้นยังเพิ่มเติม  
แซกเรื่องและคำอธิบายต่างๆ ลงไว้อีก เช่นอักษรควบและบอกไว้ว่า “คำ

(๑) ดู โคลงสุภาสิตจินตามณี พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท  
ทรงพระนิพนธ์ ฉบับพิมพ์ของหอสมุดฯ พ.ศ. ๒๔๖๘

(๒) ดู (โคลง) นิราศพระประธม ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราช  
สนิท ฉบับกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงชำระ พิมพ์ในนามของหอสมุดฯ พ.ศ.  
๒๔๖๘

ว่า แสวง แถลง ไฉน ไถล ถนง เถลิง เป็นต้นนี้ ไม่มีในจินตามูนี้ แต่เรา  
ผู้ชำระหนังสือนี้ได้จัดแจงไว้เพื่อจะให้กลุ่มบุตรรู้จักอ่าน ๒ อักษรควบติดกัน”  
และมีแบ่งอักษร ๔๔ ตัว ออกเป็น ๕ จำพวก แล้วบอกไว้ว่า “อันแบ่ง  
อักษรเป็นห้าจำพวกเช่นว่ามานี้ ไม่สำคัญนักแก่กลุ่มบุตรที่เป็นไทย แต่จำ  
พวกคนมาแต่ นอก ผู้เป็นปราชชชอบเรียนภาษาไทยเลื่อยด เขาเห็น  
สมควรจะแบ่งอักษรไทยเช่นว่านี้ เราจึงได้แบ่งออกตามใจเขา จะได้เป็น  
ประโยชน์แก่ฝรั่งบ้าง” และได้เอาเครื่องหมายวรรคตอนในภาษาอังกฤษ  
มาลงไว้ด้วย มีราชาศัพท์, ศัพท์กำพูน, คำชวา และโคลงกลบทต่างๆ  
ในจารึกวัดพระเชตุพน รวมอยู่ในเล่มเดียวกันเสร็จ จึงเป็นเสมือนหนังสือ  
สำรวมใหญ่เล่มหนึ่ง จินตตามณีฉบับสำรวมใหญ่ของหมอบรัดเลย์ ต่อมา  
โรงพิมพ์พานิชศุภผลได้อามาพิมพ์จำหน่ายอีก

ยังมีจินตตามณีสมุดไทยขาว เขียนเส้นหมึกอีกฉบับหนึ่ง หอสมุดฯ  
ซื้อไว้เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ (หมายเลข ๑/ฎ) เป็นฉบับ  
แปลกกว่าเพื่อนอย่างประหลาด ขึ้นต้นด้วยคำบาลีว่า ตรีวิธนมสดุโคติ  
พุตโตทยกรวิโย แล้วต่อไปแปลยกศัพท์ จบแล้ว ขึ้น “อันว่ามุนีนารถนัก  
ปราชญ์ผู้ใด ใครจักเรียบบรเบียบบรรณภาพปราชญ์” เหมือนเช่นที่พิมพ์ในตอนเล่ม  
๑ นี้ จบแล้ว ขึ้น นโมพุทฺธายสิทฺธัง แล้วแยกอักษรเป็นวรรคต่างกับฉบับ  
อื่นๆ มีคำบอกต่อไปว่า “กล่าวมาทั้งนี้ โดยในยพระบาทีภอเป็นสังเขป  
แต่ที่เป็นคุณนโยนั้น มีแจ้งอยู่ในมูลโน้น แลจะแจกในจินตามูนี้ต่อไป”  
ต่อจากนี้ แบ่งอักษรเป็น ๓ หมู่ ตอนหนึ่งมีอธิบายว่า “กต กก กบ  
๓ เหล่านี้ เมื่อแจกอ่านเสียงเสมอกันไปดุษ กน กง กม นั้น แต่จะผันให้  
เหมือนเล่า ในจินตามูนี้ห้ามว่าลงเอกโทมิได้ แต่มีในมูลอักษรว่า คำใด  
ในภาษาต่างๆ แลสำเนียงสัตว์ขัตเข้าแล้ว ก็ควรจะใช้เป็นคำเป็นได้ทั้งสิ้น  
เหมือนคำว่า ดูตุ้ กักถั่ว เสือร้องไห้ก เปนต้น จะได้มีคำตายนั้นหามีได้  
ถ้าผู้ใดจะใคร่รู้ให้พิศดารแล้ว จงพิจารณาดูในมูลอักษรนั้นน” จินตตามณี



ฉบับนี้ก็ดูเป็นสำรวมใหญ่อยู่ และอ้างถึง (คัมภีร์?) มูลอักษรบ่อยๆ ทั้ง  
คัดค้านหลักคำตายในแม่กต กก กบ ตามหลักจินตามณีเล่ม ๑-๒ ที่พิมพ์  
นี้ และมีอ้างว่ายกมาแต่คัมภีร์อุจจารณวิธีบ้าง มีตัวอย่างฉันท์แปลกจาก  
ในจินตามณี และมากกว่า แต่ไม่ดีกว่าหรือไพบเพราะกว่า คัดเอามาจาก  
กาพย์สารวิลาสินีก็มี คัดมาจากโคลงทวาทศมาสก็มี ซึ่งในฉบับอื่นไม่มี  
จบลงด้วยร่ายว่า

“ศรีศรีสวัสดิ์พิศาล สิทธิ์ตำนานดำเนินรันทเทศ โดยบุรพเทศพิไลย  
ไชพิศดารจินตามณี ปรีดามณสมมต ให้ปรากฏบุรุษลักษณะ ผู้ใฝ่ภักดี  
ศิลปาคม อุดมด้วยพฤตโตไทย ไตรสาตราธิคุณ อุดมยกาพย์วิลาส สยาม  
วาทกีเสรจจ์ เพด็จตามโบราณาจารย์ เป็นศุภสารมหาราช สืบอนุสาสน์สาทร  
ข้อยขอพรทวยเทวา สุรารักษ์มณฑล ท้าวเมธนีดลสาคร ทกศิขรภูชลดา  
สามจมาภักดิ์ พิภักโลกยธาตุอำนาจ ทวยท่านเชิฐดับเชิฐ ให้สฤดี  
เอยีนสุขสานต์ ศัทรูพานพินาศ ปราศจาคุบ์ทวัน ตรายรันรอนรา สัพพ  
นฤดาป้อมิตร สมสมฤทธิสมหาร ทานเมตตยาโรย โดยเอาศีลเปน  
องค์ ผลบรรจงเริงริน ชักขึ้นขึ้นชมชู ตูจินตนาภิรมุส สาหะวุดติพากย์  
รากแก้วเกิดเปนตา สถาปนาบเริ่มสาร สรรวมผลญาณสำเรทธ เพด็จ  
มัคคันตรญาณกายหน้า ข้าขอท้นองค์พระศรี อริยมเด็จพระมาตรัส ใน  
สังสารวัฏเวียนนวล ดนศิวโมกข์อย่าปรวน แม้เวทียวทวนมรณชาติ ขอ  
บิดูมาตรรคตฤงฆาร ทารมิตรร่วมไมตรี มีเหตุยารมณภักดี ผลักอริน  
ให้โทษย ไกลโรคาพาธพิปริต เว้นทुरुจิตรพาลา โสตรครุกา ชัดวาทีพิการ  
ษัตริ์พาลบณฑพ เปนชายสบทุกชาติ ปรีชาฉลาดคำภีร์ธรรม ทั้งพุทธ  
ฉันทสาตศรี ชากร็จบเจเนใจ กำลังไกรยีนชนม์ ทกสากลเมตตดา แม่เผื่อ  
สาธุสัตว อเนกอรรถพิบูล เกิดไหเนคุณคงปราชู ทางธรรมฉลาดไตรเพท  
สรรพสิ่งเสตรอบรู้ ในรู่พากโอวาท เนียรทราชาติบุรุษถ้อย ข้อยขอ  
ไกลพาลา จากวงษาญาติ มิตรสนิท พาลอย่าชิตร่วมหล้า ฟ้าต่างพรรค

ภาพประเทศ รูปรอยเฉทอย่ายล ขอนิพนธ์พฤติคำคง แจกเป็นธงสีทวิป  
รีบรมใจสาธุสัตว์ สรรพสิ่งสวัสดิ์อ้อมลาย ผากลิขิตผายพรหมโลกย์  
โยคเอาอรรถถวิริยาธิผล อยู่ทำทนต์ินฟ้า สิ้นภพหล้าสูญกัลป์ ส่องสว่าง  
วรรโณภาษา ในโลกธาตุดุยาสุณฺณย์ ข้าขอคุณคุณศีล สัตยาจินตย์ทุกคำเข้า  
ขอเกอดในสาคนพุทธเจ้า トラบเท้านฤพาน ฯ”

จินตามณีฉบับนี้ แปลกประหลาดกว่าเพื่อน และเห็นว่าเป็นสำรวม  
ใหญ่ไม่แพ้ฉบับของหมอบรัดเล ต่างแต่สำรวมกันไปคนละทาง เมื่อ  
ประกอบการพิจารณาลายมือที่เขียน ก็ดูออกจะเป็นฉบับใหม่อยู่ เข้าใจว่า  
จะเก่าไม่เกินสมัยรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์ บางทีจะมีท่านผู้หนึ่งผู้ใด  
เก็บเอาตำราเรียนของเก่ามารวบรวมขึ้นจากหนังสือหลายเล่มหลายแห่ง  
และโดยมากจากจินตามณี จึงมีหลักใหญ่และสำนวนความบางตอนตรง  
กันกับที่มีในจินตามณีของเดิม

### จินตามณีเป็นแบบเรียน

โดยเหตุที่หนังสือจินตามณีเป็นตำราแบบเรียนภาษาไทย และใช้  
กันแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยซึ่งยังไม่มีกรพิมพ์เช่น  
นั้น จำเป็นอยู่เองที่ผู้ใดมีความรู้จะต้องชวนขยายหาต้นฉบับมาขอคัดลอกไว้  
และสมุดที่ใช้คัดลอกก็ไม่มีอะไรยุ่งยั้งและสะดวกไปกว่าสมุดไทย จึงเมื่อ  
คัดลอกกันสืบๆ มาหลายยุคหลายต่อเข้า ก็ย่อมวิปลาศคลาดเคลื่อนไป ข้า  
ผู้มีสิทธิเป็นเจ้าของสมุดได้ความรู้ ความเห็นอันใดมาจากไหนใหม่ ก็เขียน  
เพิ่มเติมลงไปในสมุดนั้น หรือเห็นมีหน้ากระดาษว่าง ก็คัดเขียนเรื่องอื่น  
บรรจุลงไป โดยที่สุตตำรายาเกร็ด เมื่อสมุดขาดก็อาจเอาต้นต่อกลาง  
กลางต่อท้าย ปลายต่อต้น ตามเรื่องของสมุดไทย จึงเป็นเหตุให้ปะปน

สับสนกัน เหตุนั้น ฉบับที่มีอยู่จึงแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง อันเป็น  
ธรรมชาติของหนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียน ไม่จำเพาะแต่จินตามณี แม้หนังสือ  
กลอนสวดอื่นๆ และตำราเรียนบาลีที่มีฉบับอยู่ในหอสมุดฯ เดียวนี้ ถ้า  
ฉบับใดมีผู้นิยมมากและใช้เรียน ใช้สวดกันแพร่หลายแล้ว ย่อมวิปลาด  
คลาดเคลื่อนแตกต่างกันมาก ยิ่งมีมากฉบับ ก็ยิ่งมีต่างกันออกไปมากขึ้น  
หนังสือจินตามณี ซึ่งนับว่าแพร่หลาย และใช้เป็นแบบเรียนกันมานาน  
เพิ่งเลิกใช้เป็นแบบเรียนกันเสียเมื่อพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจาร  
ยางกูร) ได้แต่งหนังสือมูลบทบรรพกิจขึ้นเป็นแบบเรียนหลวง ในตอนต้น  
รัชกาลที่ ๕ จึงน่าจะถูกต้องเต็มหรืออาจถูกต้องตอนได้มาก

### ผู้แต่งจินตามณี

เมื่อหนังสือจินตามณีมีหลายสำนวนเช่นนี้ จึงเป็นการยากที่จะสืบ  
ทราบว่ามีใครบ้างเป็นผู้แต่งฉบับไหน สำนวนใด แต่ในฉบับที่ข้าพเจ้าเรียกว่า  
“ความพอง” นั้น เกือบทุกฉบับมีบอกนามผู้แต่งไว้ว่า “จินตามณีนี้ พระ  
โหราธิบดี เดอมอยู่เมืองสุโขทัย แต่งถวายแต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์  
เปนเจ้าลพบุรี” บางทีจะเป็นคนแต่งหนังสือจินตามณีฉบับและสำนวนแรก  
ที่มีขึ้นในภาษาไทย จึงขอนำประวัติของผู้แต่งจินตามณีฉบับความพอง  
มากล่าวไว้ในที่นี้พอเป็นการนำทางเพื่อท่านผู้สนใจและยังไม่ทราบ

ในจินตามณีฉบับความแปลกที่อ้างถึงมาข้างต้น บอกไว้เพียงว่า  
“ครั้งจุลศักราช ๑๐(๓) ๔ จึงพระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญาแต่งจินตามณี  
ถวาย” ถ้ารู้เรื่องอยู่บ้างแล้ว ดูก็น่าจะเดาให้ลงกันได้ และในฉบับความ  
พองตอนท้ายคำฉันท์บอกคำใช้ไม้มันไม้มลาย ก็ทำที่เป็นจะบอกนามผู้แต่ง  
(บางทีจะเป็นเฉพาะตอนนั้น) ว่า



◎ ส่วนผู้จำนองฉันทน์	นี่นามกรเกา
คือบรมพุทฺธา	รสตั้งบำเพญบุญ
◎ มีผู้อำนวยความสะดวก	และสร้างกุศลเป็นต้นทุน
มากแล้วมาเพิ่มกุศล	อันชอบไว้ในโลกา
◎ เฉลียวฉลาดในกาพย์กลอน	วรอรรรถถาถา
เพราะเหตุบุญญา	ธิการหล้งมาอวยผล ๗

แต่คำฉันทน์นี้ก็ผิดเพี้ยนคำตรงที่ขีดสัญญประกาศต่าง ๆ กัน (ดูเชิงอรรรถ น. ๑๓) จับเค้าไม่ได้แน่ ตอนต่อมามีกาพย์สุรางคนางบอกไว้อีกว่า

◎ ขุนปราชญ์หนึ่งเลอศ เป็นโหรประเสริฐ ปัญญาชำนาญ  
ชาวโอฆบุรี สวัสดิพิศาล ข้าพระภูบาล เจ้ากรุงพระนคร ๗

กาพย์ตรงนี้ ดูก็ส่งความราวจะบอกว่า พระโหราธิบดี เพราะกล่าวว่า ขุนปราชญ์ผู้หนึ่งเป็นโหรประเสริฐ แต่แทนที่จะบอกว่าชาวสุโขทัย ไพล่ไปเป็นชาวโอฆบุรี ตามหลักฐานที่นักประวัติศาสตร์ยุคikinในชั้นหลังนี้ว่า เมืองโอฆบุรี ได้แก่เมืองพิจิตร ซึ่งเรียกเป็นคำไทย ๆ ว่า เมืองสระหลวง หรือ พระโหราธิบดี ผู้นี้ เดิมจะอยู่สุโขทัย แล้วภายหลังย้ายมาอยู่พิจิตร เป็นอันไม่ทราบแน่

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในบันทึกสมาคมวรรณคดี ปีที่ ๑ เล่ม ๕ พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่า “จินตามณีเป็นตำราเรียนหนังสือไทย แต่งไว้พิสดารตั้งแต่หัดอ่านเขียนจนถึงหัดแต่งโคลงฉันทน์กาพย์กลอน บอกไว้ในตำนานนั้นว่า พระโหราชาวเมืองโอฆบุรี (คือเมืองพิจิตร) เป็นผู้แต่ง และมีหนังสืออีกเรื่องหนึ่ง คือพระราชพงศาวดาร (ซึ่งหอสมุดฯ สมมติชื่อเรียกว่า “ฉบับหลวงประเสริฐ” นั้น) ในบานแผนก

ข้างต้นว่าสมเด็จพระนารายณ์ดำรัสสั่งให้พระโหราแต่งขึ้น<sup>(๑)</sup> เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ เป็นหลักสันนิษฐานว่า สมเด็จพระนารายณ์คงโปรดฯ ให้พระโหราคนเดียวกัน แต่งทั้งหนังสือจินตามณีและหนังสือ พระราชพงศาวดาร นอกจากนี้ยังมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐานต่อไปอีกข้อหนึ่ง ว่าเหตุใดสมเด็จพระนารายณ์จึงมีรับสั่งให้พระโหราฯ แต่งหนังสือ ๒ เรื่องนั้น ด้วยปรากฏในเรื่องพงศาวดารรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ว่า เมื่อพวกราชทูตฝรั่งเศสแรกเข้ามาตั้งสถานศาสนาคริสต์ใน พระนครศรีอยุธยา นั้น มาตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับสอนหนังสือแก่เด็กไทยด้วย อาศัยเหตุนี้เห็นได้ว่า คงเป็นเพราะสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชดำริว่าถ้าฝ่ายไทยเองไม่เอาเป็นธุระจัดบำรุงการเล่าเรียนให้รุ่งเรืองก็จะเสียเปรียบฝรั่งเศส พระโหราคงเป็นปราชญ์มีชื่อเสียงว่าเชี่ยวชาญอักษรสมัยอยู่ในครั้งนั้น สมเด็จพระนารายณ์จึงมีรับสั่งให้เป็นผู้แต่งตำราสอนหนังสือไทยขึ้นใหม่ ส่วนการที่โปรดฯ ให้แต่งหนังสือพระราชพงศาวดารนั้น จะแต่งเป็นหนังสือเรียนหรือแต่งสำหรับให้เป็นความรู้แก่ทูตต่างประเทศที่เข้ามาในครั้งนั้น ก็อาจจะเป็นได้ทั้งสองสถาน แต่ควรพึงเป็นยุติได้ว่า การที่กวัดข้นให้ลูกผู้ดีเล่าเรียนหนังสือไทย คงเริ่มขึ้นในครั้งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ความที่กล่าวนี้ยังมีหลักฐานที่สังเกตอีกอย่างหนึ่ง ด้วยตัวอย่างหนังสือฝีมืออักษรเขียนในครั้งนั้น เช่นหนังสือสัญญาที่ทำกับฝรั่งเศสยังปรากฏอยู่ กระบวน

---

(๑) กล่าวไว้ในบานแพนกว่า “ศุภมัสดุ ๑๐๔๒ ศกวอนักษัตร ณ วัน ๔<sup>๑๒</sup> ๕ คำทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งว่าให้ออกกฎหมายเหตุของพระโหราเขียนไว้แต่ก่อน แลกฎหมายเหตุ ซึ่งหาได้แต่หอหนังสือ แลเหตุซึ่งมีในพระราชพงศาวดารนั้นให้คัดเข้าด้วยกัน เป็นแห่งเดียวให้ละดับศักราชกันมาจุจเท่าบัดนี้” ในที่นี้คงหมายถึงว่าพระโหราได้สิ้นชีวิตไปแล้ว หรืออาจหมายถึงว่าให้เก็บจดหมายเหตุโหรที่มีอยู่ตั้งแต่ก่อนพระโหราธิบดีสมัยสมเด็จพระนารายณ์ก็ได้



อักษรวิธีที่ใช้วิปลาดศลาตเคลื่อนมาก เห็นได้ว่าความรู้หนังสือไทยคงตก  
ต่ำมาเสียคราวหนึ่ง ฟังมากลับเจริญขึ้นตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์  
เพราะฉะนั้นต่อมาถึงรัชกาลหลังๆ จึงมีผู้รู้หนังสือสันทัดมากขึ้นโดยลำดับ  
จนสามารถแต่งบทกลอน เช่นเล่นเพลงยาวกันได้ชุกชุมเมื่อในรัชกาลพระ  
เจ้าบรมโกษฐ์ ดังกล่าวมาข้างต้น

เมื่อพิจารณาดูในหนังสือจินตามณีที่พระโหราแต่งเมื่อรัชกาลสมเด็จพระ  
นารายณ์นั้น ยังได้เค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐานเรื่องตำนานการแต่งบท  
กลอนต่อไปอีกชั้นหนึ่ง ว่าก่อนนั้นมาผู้ที่หัดแต่งบทกลอนคงได้อาศัยแต่  
แต่งตามตัวอย่าง หรือคำแนะนำของผู้อื่น ตำรับตำราสำหรับนักเรียน  
อาศัศึกษามีไม่ พระโหราจึงรวบรวมระเบียบบทกลอนต่างๆ ทำเป็น  
ตำราไว้ในหนังสือจินตามณี เป็นแรกที่จะมีตำราแต่งบทกลอนในภาษาไทย  
สันนิษฐานต่อออกไปได้อีกชั้นหนึ่งว่า คงเป็นเพราะมีตำราของพระโหรา  
ขึ้น จึงมีผู้แต่งบทกลอนประเภทที่ยังไม่ปรากฏว่าเคยแต่งมาแต่ก่อน คือ  
หนังสือไทยซึ่งแต่งเป็นฉันทน์ เป็นต้น ความที่กล่าวข้อนี้นี้มีคำฉันท์เรื่อง  
สมุทโฆษปรากฏอยู่เป็นตัวอย่าง หนังสือคำฉันท์เรื่องสมุทโฆษนี้ มีตำนาน  
ว่าพระมหाराชครูเป็นผู้แต่งตอนต้น (ที่เรียกว่า พระมหाराชครูนั้น  
สันนิษฐานว่าเห็นจะเป็นคนเดียวกับพระโหราผู้แต่งหนังสือจินตามณีนั้น  
เอง ทำนองจะเรียกกันว่าพระมหाराชครู เพราะสมเด็จพระนารายณ์ทรง  
ยกย่องเป็นครูบาอาจารย์ มิใช่เป็นตำแหน่งพระมหाराชครูลูกขุนหรือพระ  
มหา ราชครูพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าหนังสือสมุทโฆษคำฉันท์  
นั้น) สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชนิพนธ์ต่อตอนหนึ่ง แล้วค้างมาจน  
ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชธิยธรรมาธิบดี  
ต่อจึงจบเรื่อง หนังสือสมุทโฆษบางทีจะเป็นเรื่องแรกที่พระมหाराชครู  
ริแต่งหนังสือไทยเป็นคำฉันท์ ด้วยประสงค์จะพิสูจน์ให้ปรากฏว่า ภาษา  
ไทยอาจจะแต่งเป็นฉันทน์ให้ไพเราะได้ สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงนับถือถึง

ทรงพระราชนิพนธ์ต่อ และผู้อื่นจึงเอาอย่างแต่งคำฉันท์เรื่องอื่นๆ ขึ้นแต่นั้นมา”

### เกียรติคุณของพระโหราธิบดี

พระโหราธิบดีผู้นี้ ปรากฏเกียรติคุณว่าเป็นผู้ทูลถวายคำทำนายแม่นยำ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเชื่อถือมาก มีกล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารว่า “พระโหราคนนี้เป็นแม่นยานัก ครั้งหนึ่ง (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง) เสด็จอยู่ในพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์มหาปราสาท มุสิกลงมา ทรงพระกรุณาเอาขันทองครอบไว้ ให้หาพระโหรามาทาย พระโหราคำนวณแล้วทูลว่าสัตว์สี่เท้า ทรงพระกรุณาตรัสว่ากิ้งก่า พระโหราคำนวณแล้วทูลว่าสี่ตัว ทรงพระกรุณาตรัสว่าสี่ตัวสี่เท้า นั้นถูกอยู่ แต่ที่สี่ตัวนั้นผิดแล้ว ครั้นเปิดขันทองขึ้น เห็นลูกมุสิกลงสามตัวกับแม่ตัวหนึ่งเป็นสี่ตัว ก็ทรงพระกรุณาตรัสสรรเสริญพระโหราธิบดีว่าดูแม่นกว่าตา เห็นอีก ให้พระราชทานเงินตราชั่งหนึ่ง เสื้อผ้าสองสำหรับ แต่นั้นมาก็เชื่อถือพระโหราธิบดีนัก” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๘๖ พระโหราทวายนฎีกาว่าใน ๓ วัน จะเกิดเพลิงในพระราชวัง สมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้ทรงฟังก็ตกพระทัย จึง “ให้ขนของเทพระราชวังออกไปอยู่วัดไชยวัฒนาราม ทั้งเรือบัลลังก์ เรือศรี เรือคลัง คับคั่งแออัดกันอยู่ แลในพระราชวังนั้น เกณฑ์ไพร่สามพัน สรรพด้วยพร้าขอ ตะกร้อน้ำรักษา ห้ามมิให้หญิงเข้าในพระราชวัง แล้วเรือตำรวจคอยบอกเหตุทุกๆ โมง ครั้นค่ำรบสามวัน เพลาชายแล้วสิ้นนาฬิกา เรือตำรวจลงไปกราบทูลพระกรุณาว่าสงบอยู่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า ครั้งนี้เห็นพระโหราจะผิดอยู่แล้ว สั่งเรือเกิด จะเข้าพระราชวัง เจ้าพนักงานก็เลื่อนเรือพระที่นั่งถึงเข้ารับเสด็จ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาถึงฉนวนประจำท่า พระโหราอยู่ท้ายเรือพระที่นั่ง กราบทูลว่าขอให้ย่ำฆ้องก่อนจึงจะขึ้น

พระเคราะห์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ให้ล่อยเรือพระที่นั่งอยู่ เพลาชายแล้ว  
ห่านาฬิกา เมฆพยับคลุ้มขึ้นข้างประจิมทิศ ฝนตกพรำๆ ลงมา ทรงพระ  
กรุณาตรัสแก่พระโหราว่าฝนตกลงมาสิ้นเหตุแล้วกรรมัง พระโหรากราบ  
ทูลว่าขอพระราชทานงดก่อน พอสิ้นคำลง อสนีเปรี๊ยะลงมาต้องเหมพระ  
มหาปราสาทเป็นเพลิงติดปลั่งโพล่งขึ้นใหม่ลามลงมา คนทั้งหลายซึ่งอยู่  
ในพระราชวังมีผู้ที่จะทำประการใด แลตีบอกันดาตหลังคานั้นไหลราดลง  
มาดังห่าฝน เพลิงก็ไหม้ติดต่อไปทั้งห้วยคัลลิ่งเรือนน่าเรือนหลังร้อยสิบเรือน  
จึงดับได้”

สมเด็จพระนารายณ์คงจะได้เคยเป็นศิษย์พระโหราธิบดี มาตั้งแต่ยัง  
ทรงพระเยาว์ ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๔ สมเด็จพระ  
เจ้าปราสาททองเสด็จประพาสพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพอาสน์ที่บางปะอิน  
ครั้งเพลาค่าเสด็จออกมาประทับยืนที่หน้ามูขุ สมเด็จพระนารายณ์เวลานั้น  
มีพระชนม์ได้ ๑๐ พรรษา ทรงส่งโคมถวาย “อสนีสิงหน่าบัน แว่น  
ประดับและรูปสัตว์ตกกระจายลงมารอบพระองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว  
และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอจะได้เป็นอันตรรายหามิได้ ทรงพระกรุณาให้  
พระโหราทำนาย ถวายพยากรณ์ว่าเป็นมหาศุภนิมิต จะทรงพระกฤษฎาธิการ  
ยิ่งขึ้น แล้วจะได้พระราชลาภต่างประเทศ” เมื่อปรากฏว่าพระโหราธิบดีเป็น  
ที่ทรงเชื่อถือไว้วางพระราชหฤทัย กอบทั้งทรงเกียรติคุณเช่นนี้ สมเด็จพระ  
เจ้าปราสาททองคงจะได้ทรงมอบสมเด็จพระนารายณ์เมื่อเป็นพระ  
ราชกุมาร ให้พระโหราธิบดีถวายพระอักษรและอบรม จึงปรากฏว่า ใน  
รัชกาลของพระองค์ สมเด็จพระนารายณ์ทรงเป็นขัตติยกวีที่ทรงพระ  
เกียรติพระองค์หนึ่ง ราชสำนักของพระองค์สนั่นเสนาะไปด้วยศัพท์สังคีต  
และแซ่ระงมไปด้วยสำเนียงแห่งกาพย์นิพนธ์กลโคลงกลอนฉันท์การกวี  
แจกเช่นศรีปราชญ์กล่าวไว้ในอนุรุทธคำฉันท์ว่า



◎ จำเรียงสานเสียง ประอรประเอียง กรกรีดเพี้ยทอง  
เต่งตึงเพลงพิน ปี่แคนทรลอง สำหรับลบอง ลเบงเงงฉันท

◎ ระงมดนตรี คือเสียงกระวี สำเนียงนรินทร์ บรรสานเสียง  
ถวาย เยี้ยผลัดเปลี่ยนกัน แลพวกละพรวร์ บรรสานเสียงดูริย์ ฯ

### ลักษณะการแต่งหนังสือจินตามณี

ขอเนาเอาลักษณะของหนังสือจินตามณีมากล่าวไว้ในที่นี้เพียงเล็กน้อย  
บางทีจะเป็นทางนำประกอบความคิดได้บ้าง ส่วนความพิสดารนั้น ขอ  
ท่านผู้อ่านได้โปรดตรวจในฉบับพิมพ์ นี้ด้วยตนเอง

๑. ตอนต้นมีรายนำ แล้วรวบรวมศัพท์ที่มีเสียงพ้องกัน แต่เขียน  
ผิดกัน เช่น บาตร บาท บาศ เป็นต้น เรียกว่านามศัพท์หรือสรรพนาม  
ในฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเล เอาไปจัดลำดับและพิมพ์ไว้เป็นพวกๆ ให้ดู  
ง่ายอย่างเรียงพจนานุกรม แต่ก็ไม่ลำดับอักษรทีเดียว ในรายข้างต้นดู  
เหมือนจะบอกว่า ของเก่ามีอยู่ แล้วเขียนไว้ตามของเดิม เพราะกล่าวว่า  
“ข้อยข้าขอเขียนอาทิ อักษรปราชูแต่งไว้ ให้ใช้ชอบตามศัพท์ ไว้เพนฉบับ  
สืบสาย ตัวใดคล้ายขอโทษ โปรดแปลงเอาอย่างเตียน ข้อยข้าเขียนตาม  
ฉบับ อาทิสัทอักษร” การรวบรวมศัพท์เช่นนี้ ของเก่าก็มีเขียนไว้ใน  
สมุดไทย เช่น ราชาศัพท์ และคำฤษดี ดูเก่ามาก ยังไม่ได้สอบสวนว่าจะ  
เก่าสักเพียงไหน

๒. ตอนกาพย์สำหรับให้จำคณะทั้ง ๘ ที่ว่าเรากินแดงโม ลูกไธ  
กระโต ฯลฯ นั้น มีหมายเหตุว่า “ทรงสำหรับจำคณะทั้ง ๘” และโคลง  
สำหรับจำคณะทั้ง ๘ ซึ่งมีอยู่ ๒ บท ก็มีหมายเหตุไว้ใน ๒ บททำยว่า  
“โคลงสำหรับจำคณะทั้ง ๘ ทรงทั้งสองบท” คำว่า “ทรง” นี้ ดูเป็นราชา

ศัพท์อยู่ ไม่แน่ว่าใครตรง (แต่ง) สงสัยว่า บางทีจะเป็นสมเด็จพระนารายณ์ก็ได้ อาจทรงแต่งไว้สำหรับให้ข้าราชการที่มีอุปนิสัยใฝ่ใจในการกวีชอบโดยเสด็จในการแต่งฉันท์ จึงทรงพระราชนิพนธ์ไว้เพื่อทรงช่วยให้จำคณะครูลงได้ง่าย พระโหราจึงนำมาลงไว้ในหนังสือจินตามณีนี้ เพื่อเป็นเกียรติยศแก่หนังสือ ด้วยนับถือว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ ส่วนอีกโคลงหนึ่งก็มีหมายเหตุไว้ว่า “นายทรงบาทแต่ง” แต่ออกจะสับสนกันอยู่หน่อย บางฉบับหมายเหตุไว้ที่โคลงบทต้น บางฉบับ ที่โคลงบทท้าย (ดู น. ๔๗) นายทรงบาทผู้นี้ คงจะเป็นกวีมีชื่อนับถือกันว่าแต่งโคลงดีมากที่สุดผู้หนึ่งเหมือนกัน พระโหราจึงนำมาเป็นตัวอย่างในหนังสือของท่าน เข้าใจว่านายทรงบาทผู้นี้ ต่อมาได้เป็นเจ้าบ่าวเรอภูธรในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา มีธิดาได้เป็นอัครมเหสีใหญ่ อัครมเหสีน้อย ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ถึง ๒ องค์ ที่เรียกในพระราชพงศาวดารว่า พระพันวัสสาใหญ่ คือกรมหลวงอภัยนุชิต และพระพันวัสสาน้อย คือกรมหลวงพิพิธมนตรี

๓. ก่อนฉบับโคลงรหัสอักษร เช่น ไทยนับ ๓ ไทยนับ ๕ ไทยหลง เป็นต้น ซึ่งคงจะนิยมกันเล่นแพร่หลายในเวลานั้น เช่นเดียวกับโคลงลับในปัจจุบันนี้ เรื่องโคลงรหัสอักษรนี้มีเรื่อง จะพูดถึงได้มาก หากแต่เวลาและหน้ากระดาษจำกัด จึงขอให้ผู้อ่านสังเกตกำหนดเอาเอง

๔. เมื่อกล่าวรรณทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่า พระโหราธิบดี ผู้แต่งหนังสือจินตามณีนี้ เป็นผู้คัดเลือกแบบแผนวิธีเรียนอักษรศาสตร์และวรรณคดีไทยขึ้น โดยรวบรวมของเก่าที่อยู่กระจัดกระจายกันบ้าง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่คัดเอามาจากลิลิตพระลอบ้าง มหาชาติคำหลวงบ้าง ที่อื่นบ้าง แปลมาจากคัมภีร์วุตโตทัยและกาพย์सारวิลาสินีบ้าง แต่งเพิ่มเติมใหม่ หรือรวบรวมบทนิพนธ์ดีๆ ตามที่หาได้ในสมัยนั้นบ้าง ที่เห็น



เหมาะและสมควร ทำเป็นตำราเรียนอันวิเศษในภาษาไทยเล่มหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครสามารถทำได้ในเวลานั้น อันน่าจะเป็นผลให้อักษรศาสตร์และวรรณคดีของไทย ในสมัยนั้นและต่อมาเจริญก้าวหน้าขึ้นไม่น้อยเลย

ที่ อยู่โพธิ์<sup>(๑)</sup>

กรมศิลปากร

๙ เมษายน ๒๔๘๕

---

(๑) ธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร





## คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๗๘/๒๕๕๐

### เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

เพื่อให้การดำเนินงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติเป็นไปอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นผลดีต่อความมั่นคงของชาติ และเพื่อเสริมสร้างเกียรติภูมิและภาพลักษณ์ของคนไทย รัฐบาลไทย และประเทศไทยต่อสังคมโลก

อาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

#### ๑. องค์ประกอบ

- |   |                  |
|---|------------------|
| ๑.๒ รองนายกรัฐมนตรี<br>(นายพิชัย รัตตกุล)                       | ประธานกรรมการ    |
| ๑.๒ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี<br>(คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์) | รองประธานกรรมการ |
| ๑.๓ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี<br>(พลอากาศเอก สมบุญ ระหงษ์) | รองประธานกรรมการ |
| ๑.๔ เลขาธิการพระราชวัง  | กรรมการ          |
| ๑.๕ ราชเลขาธิการ  | กรรมการ          |

- |      |   |         |
|------|---|---------|
| ๑.๖  | เลขาธิการนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน  | กรรมการ |
| ๑.๗  | เลขาธิการคณะรัฐมนตรี หรือผู้แทน   | กรรมการ |
| ๑.๘  | ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน  | กรรมการ |
| ๑.๙  | ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ<br>หรือผู้แทน                                  | กรรมการ |
| ๑.๑๐ | เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา<br>หรือผู้แทน                                | กรรมการ |
| ๑.๑๑ | เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการ<br>พลเรือน หรือผู้แทน                      | กรรมการ |
| ๑.๑๒ | ปลัดกระทรวงกลาโหม หรือผู้แทน  | กรรมการ |
| ๑.๑๓ | ปลัดกระทรวงการคลัง หรือผู้แทน   | กรรมการ |
| ๑.๑๔ | ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ<br>หรือผู้แทน                                  | กรรมการ |
| ๑.๑๕ | ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้แทน   | กรรมการ |
| ๑.๑๖ | ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน  | กรรมการ |
| ๑.๑๗ | ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย หรือผู้แทน  | กรรมการ |
| ๑.๑๘ | อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ หรือผู้แทน                                       | กรรมการ |
| ๑.๑๙ | อธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้แทน   | กรรมการ |
| ๑.๒๐ | เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริม<br>และประสานงานเยาวชนแห่งชาติ<br>หรือผู้แทน | กรรมการ |
| ๑.๒๑ | เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรม<br>แห่งชาติหรือผู้แทน                       | กรรมการ |
| ๑.๒๒ | ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย<br>หรือผู้แทน                       | กรรมการ |

๑.๒๓	ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชน แห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๔	กรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๕	กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๖	นายขวัญแก้ว วัชโรทัย	กรรมการ
๑.๒๗	พลเอก จรัส กุลละวณิชย์	กรรมการ
๑.๒๘	คุณหญิง จินตนา ยศสุนทร	กรรมการ
๑.๒๙	นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	กรรมการ
๑.๓๐	คุณหญิง เต็มสิริ บุญยสิงห์	กรรมการ
๑.๓๑	นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๓๒	นายธีรชัย ศรีวิจิตร	กรรมการ
๑.๓๓	พลเอก พิจิตร กุลละวณิชย์	กรรมการ
๑.๓๔	นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์	กรรมการ
๑.๓๕	นายเย็นใจ เลาหวณิช	กรรมการ
๑.๓๖	นางลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์	กรรมการ
๑.๓๗	พลเอก วันชัย เรืองตระกูล	กรรมการ
๑.๓๘	นายวิจิตร อวระกุล	กรรมการ
๑.๓๙	นายสมพร เทพสิทธา	กรรมการ
๑.๔๐	ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๔๑	หม่อมเจ้าสุภัทราวดี ดิศกุล	กรรมการ
๑.๔๒	คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ	กรรมการ



๑.๔๓	ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี	กรรมการ
๑.๔๔	นายเอนก สิทธิประศาสน์	กรรมการ
๑.๔๕	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้าง เอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ และเลขานุการ
๑.๔๖	ผู้อำนวยการส่วนวิชาการ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๔๗	ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมเอกลักษณ์ ของชาติ สำนักงานเสริมสร้าง เอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๔๘	หัวหน้าฝ่ายเลขานุการและประสานงาน ส่วนวิชาการ สำนักงานเสริมสร้าง เอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

## ๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ พิจารณากำหนดนโยบายและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติและการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันหลักของประเทศ
- ๒.๒ ให้คำปรึกษา ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้
- ๒.๓ ดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ และการให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องเอกลักษณ์ของชาติ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถาบันหลักของประเทศแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
- ๒.๔ ดำเนินการประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน

๒.๕ เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้  
เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและได้ผลสมตามความมุ่งหมาย ให้  
ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะ  
ทำงานเพื่อช่วยปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น

สำหรับการเบิกเบี้ยประชุม ให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ย  
ประชุมและค่าตอบแทนที่ปรึกษา ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง พ.ศ. ๒๕๒๓ และ  
ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยให้ตั้งเบิกจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐



(นายชวน หลีกภัย)

นายกรัฐมนตรี





คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๗๒/๒๕๕๒

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติเพิ่มเติม

ตามที่ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๗๘/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาตินั้น

เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้ง พลเอก บุญศักดิ์ กำแหงฤทธิรงค์ เป็นกรรมการในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ เพิ่มเติม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒

(นายชวน หลีกภัย)

นายกรัฐมนตรี







## คำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ที่ ๕/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคล  
สำคัญ

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์  
ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน อาศัยอำนาจตาม  
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓๗๘/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ.  
๒๕๔๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงแต่งตั้งคณะอนุ-  
กรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ โดยมีองค์ประกอบ  
และอำนาจหน้าที่ ดังนี้

### ๑. องค์ประกอบ

- |     |                                       |                  |
|-----|---------------------------------------|------------------|
| ๑.๑ | ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา | ประธานอนุกรรมการ |
| ๑.๒ | นายขวัญแก้ว วัชโรทัย                  | อนุกรรมการ       |
| ๑.๓ | นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา           | อนุกรรมการ       |
| ๑.๔ | นายประพัฒน์ ตรีณรงค์                  | อนุกรรมการ       |
| ๑.๕ | นายนิรันดร์ นวมารค                    | อนุกรรมการ       |
| ๑.๖ | นางอุทัยศรี ณ นคร                     | อนุกรรมการ       |
| ๑.๗ | นายปัญญา นิตยสุวรรณ                   | อนุกรรมการ       |

- |      |  |                                   |
|------|--|-----------------------------------|
| ๑.๘  | นางสาววนิดา สถิตานนท์  | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๙  | ผู้อำนวยการสถานีวิทย์แห่งประเทศไทย<br>หรือผู้แทน (นางสิริพร ทองคำวงศ์ แทน) | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๑๐ | ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ หรือผู้แทน<br>(นางจารุดี ฝิโลประการ แทน)      | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๑๑ | นางสิริพร ทองคำวงศ์  | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๑๒ | นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง   | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๑๓ | นางอรสา สนธิไทย  | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๑๔ | นางเฉลิมศรี หุนเจริญ   | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๑๕ | นางสายไหม จบกมลศึก   | อนุกรรมการ                        |
| ๑.๑๖ | นางสุมาลี เกตุแก้ว   | อนุกรรมการ<br>และเลขานุการ        |
| ๑.๑๗ | นางวารุณี จันทรรักษ์   | อนุกรรมการ<br>และผู้ช่วยเลขานุการ |

## ๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ พิจารณาจัดทำเอกสารภาษาไทยเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้
- ๒.๑.๑ สดุดีบุคคลสำคัญที่ได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชาติ  
บ้านเมืองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นการเสริมสร้าง  
ความกตัญญูรู้คุณแก่อนุชนรุ่นหลัง
- ๒.๑.๒ วันสำคัญต่างๆ ของชาติ
- ๒.๑.๓ เรื่องเล่าเกี่ยวกับผลงานเขียนจากหนังสือเก่าๆ ที่  
บุคคลสำคัญของชาติ เป็นต้นว่า พระมหากษัตริย์ เจ้า  
นาย บุคคลระดับผู้บริหารประเทศ นักปราชญ์ และกวี  
ในอดีต เขียนไว้เกี่ยวกับวิชาการที่เป็นประโยชน์ หรือ  
หลักวิชาการสำคัญต่างๆ เช่น วรรณคดี ประวัติศาสตร์

ซึ่งเยาวชนไม่ค่อยได้มีโอกาสอ่าน จะได้มีโอกาสอ่าน  
และรู้จักบ้านเมืองในอดีตมากขึ้น

๒.๒ กำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อการเผยแพร่

๒.๓ ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ  
เอกลักษณ์ของชาติ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐



(นายพิชัย รัตตกุล)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ





คำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ที่ ๖๖/๒๕๕๒

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคล  
สำคัญเพิ่มเติม

ตามที่ได้มีคำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ที่ ๕/๒๕๕๐ ลง  
วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำ  
เอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานด้านการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคล  
สำคัญของคณะกรรมการดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและ  
รวดเร็วยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๗๘/๒๕๕๐  
ลงวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์  
ของชาติ จึงแต่งตั้งอนุกรรมการ เพิ่มเติม ดังนี้

๑. นายชัชพล ไชยพร อนุกรรมการ  
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

(นายพิชัย รัตตกุล)

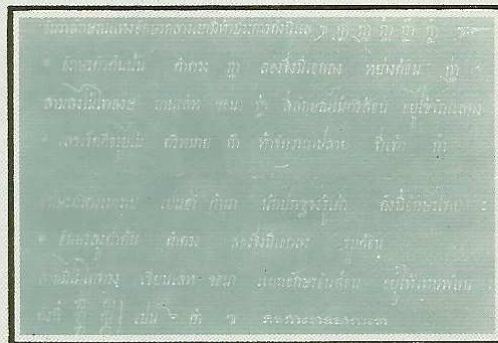
รองนายกรัฐมนตรี

ประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ





# จินดามณี



สำนักงานส่งเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ  
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่ พฤศจิกายน ๒๕๔๓